

**FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERZITY
PALACKÉHO V OLOMOUCI**

KATEDRA SLAVISTIKY

**Překlad odborného textu z oblasti
ruského rodinného práva
s překladatelským komentářem**

**Translation of specialized texts in the field of family law
with a commentary**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

VYPRACOVALA: Bc. PAVLÍNA KOVÁŘOVÁ

VEDOUCÍ PRÁCE: doc. PhDr. Zdeňka Vychodilová, CSc.

2018

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla v ní všechny použité prameny.

V Petrovicích, 28. března 2018

---

podpis

Na tomto místě bych ráda poděkovala doc. PhDr. Zdeňce Vychodilové, CSc., za konzultace, čas, cenné rady a připomínky, které mi během psaní této diplomové práce poskytla.

OBSAH

OBSAH	4
ÚVOD	7
1. STYLISTIKA A FUNKČNÍ STYLY	11
1.1. OBECNÉ VYMEZENÍ POJMŮ.....	11
1.2. HISTORICKÝ EXKURZ DO ČESKÉ STYLISTIKY.....	12
1.3. STYLISTICKÁ RŮZNORODOST RUSKÉHO JAZYKA.....	14
1.4. FUNKČNÍ STYLY	15
1.4.1. Klasifikace funkčních stylů v československém prostředí.....	15
1.4.2. Klasifikace funkčních stylů v ruském prostředí.....	17
1.4.3. Současné pojetí stylové diferenciacce českého a ruského jazyka.....	18
2. ODBORNÝ STYL	20
2.1. ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA ODBORNÉHO STYLU	20
2.2. CHARAKTERISTICKÉ PRVKY RUSKÉHO ODBORNÉHO TEXTU	22
2.2.1. Struktura odborného textu.....	23
2.2.2. Lexikální zvláštnosti odborného textu	24
2.2.3. Morfologické zvláštnosti odborného textu.....	25
2.2.4. Syntaktické zvláštnosti odborného textu.....	26
3. ZÁKLADNÍ TRANSLATOLOGICKÉ POJMY	27
3.1. TRANSLATOLOGIE.....	27
3.1.1. Základní definice vědy o překladu.....	27
3.1.2. Historie české teorie překladu	28
3.1.3. Historie ruské teorie překladu	30
3.1.4. Přínos současné teorie překladu	31
3.2. PŘEKLAD	31
3.2.1. Základní vymezení překladu	31

3.2.2.	Klasifikace překladu.....	33
3.2.3.	Etika překladatelské práce.....	34
4.	VYBRANÉ OTÁZKY TEORIE ODBORNÉHO PŘEKLADU.....	35
4.1.	SPECIFIKA TEORIE ODBORNÉHO PŘEKLADU.....	35
4.1.1.	Úskalí odborného překladu	36
4.2.	FUNKČNĚ-EKVIVALENTNÍ PŘEKLAD ODBORNÉHO TEXTU.....	37
4.3.	PŘEKLAD TERMINOLOGIE ODBORNÉHO TEXTU.....	39
4.4.	KOHERENCE A KOHEZE V ODBORNÉM PŘEKLADU	41
4.5.	INTERTEXTOVOST V ODBORNÉM PŘEKLADU	42
5.	ÚVOD DO PROBLEMATIKY RUSKÉHO RODINNÉHO PRÁVA	44
5.1.	RUSKÉ RODINNÉ PRÁVO	44
5.1.1.	Počátky ruského rodinného práva	44
5.1.2.	Podstata ruského rodinného práva.....	45
5.2.	RUSKÁ RODINNÁ POLITIKA	46
5.3.	NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE	48
5.4.	NÁHRADNÍ MATEŘSTVÍ	49
6.	VLASTNÍ PŘEKLAD	51
7.	PŘEKLADATELSKÝ KOMENTÁŘ.....	71
7.1.	SPECIFIKA VLASTNÍHO PŘEKLÁDÁNÍ	71
7.1.1.	Fáze překladatelského procesu.....	71
7.1.2.	Úskalí interference v odborném překladu	72
7.2.	CHARAKTERISTIKA PŘEKLÁDANÉHO TEXTU.....	73
7.2.1.	Obsahová analýza.....	73
7.2.2.	Kompozice textu	75
7.3.	TRANSLATOLOGICKÁ ANALÝZA.....	76
7.3.1.	Analýza z pohledu překladatelských transformací.....	76
7.3.2.	Analýza z pohledu lexikální roviny jazyka	81

7.3.3. Analýza z pohledu morfologické roviny jazyka	85
7.3.4. Analýza z pohledu syntaktické roviny jazyka.....	91
ZÁVĚR.....	95
РЕЗЮМЕ	103
BIBLIOGRAFIE.....	115
KNIŽNÍ ZDROJE.....	115
INTERNETOVÉ ZDROJE.....	119
LEGISLATIVNÍ DOKUMENTY	120
SLOVNÍKY	120
PŘÍLOHA.....	121
RUSKO-ČESKÝ PŘEKLADOVÝ GLOSÁŘ.....	121
ORIGINÁLNÍ RUSKÉ TEXTY K PŘEKLADU	130

ÚVOD

*„Kdo překládá,
nepřekládá proto, aby
porozuměl, nýbrž aby
zprostředkoval
porozumění.¹“*

Vinay - Darbelnet, 1958

Předmětem této diplomové práce je vytvoření překladu odborného textu z oblasti ruského rodinného práva s překladatelským komentářem. Výběr tématu byl motivovaný tím, že v rámci bakalářského studia jsme se v naší závěrečné práci zabývali tématem rodinné politiky současného Ruska, přičemž jsme popisovali současný stav této oblasti a její specifika.

Jde o téma velmi aktuální a zajímavé, zejména v rusko-českém srovnávacím pohledu. Je známo, že ruský stát se v současné době snaží bojovat s důsledky demografické krize, která jej sužovala na přelomu století. Mnohé mladé bezdětné ruské rodiny, rodiny s dětmi, ale i děti, jež se ocitnou bez péče rodičů, jsou dnes odkázány na pomoc státu, který si tuto skutečnost stále více uvědomuje a vypracoval Koncepti státní rodinné politiky Ruské federace, kde byly vytyčeny konkrétní cíle a principy pomoci ruským rodinám.

Cílem této práce je vytvoření kvalitního funkčně-ekvivalentního překladu ruského textu z oblasti ruského rodinného práva a rodinné politiky do českého jazyka. Jako další cíl naší práce jsme si stanovili prozkoumat jazyk nového odborného odvětví, jehož vznik je spojen s novou sociální skutečností, tj. s inovacemi v ruské sociální politice, jež představitelům ruského státu umožňují řešit následky demografické krize. Chceme zjistit, zda změny v rozvrstvení ruského právního systému zasáhly i základní specifika ruského odborného stylu a tedy i oblast odborného překladu. Součástí této práce je vytvoření překladatelského komentáře, ve kterém budou specifikována úskalí rusko-českého překladu daného textu a objasněna překladatelská řešení. Pro tuto úzce speciální

---

¹ cit. dle STRAKOVÁ, Vlasta. K problematice lingvistiky překladu. *Slovo a slovesnost*. 1984, r. 45(4).

tematickou oblast bude rovněž užitečné sestavení rusko-českého překladového glosáře aktuální odborné terminologie z oblasti rodinného práva a rodinné politiky.

Při zpracování této diplomové práce jsme postupovali především kompilační a komparační metodou. Nejprve jsme čerpali poznatky z odborné literatury ruských, českých i zahraničních autorů. Cenné informace byly však rovněž čerpány přímo z ruských právních předpisů, tj. z příslušných federálních zákonů či vládních nařízení, z příslušných internetových stránek české, ale především ruské provenience. Při psaní této práce čerpáme například z publikací ruských teoretiků překladu, tj. V. N. Komissarova, L. S. Barchudarova, A. V. Fjodorova. Z českých zdrojů jsou cenné informace čerpány z publikací J. Levého, D. Knittlové, M. Čechové, Z. Kufnerové či Z. Vychodilové. Na základě získaných poznatků jsme vybrali ruský odborný text k překladu. Během překladatelského procesu jsme jej rovněž analyzovali a přeložené jevy jsme následně porovnali a komentovali v překladatelském komentáři.

Obsahová struktura práce je tvořena sedmi hlavními kapitolami, jež jsou dále členěny na příslušné podkapitoly. První kapitola se věnuje stylistice a problematice funkčních stylů, což jsou témata, která jsou s oblastí překládání úzce propojena. Znalost funkčních stylů je nezbytnou podmínkou pro vytvoření kvalitního překladu, jelikož každý styl má určitá specifika, jež by měl mít překladatel na paměti během překladatelského procesu. Věnujeme se obecnému vymezení základních stylistických pojmů, vývoji české a ruské stylistiky a klasifikaci funkčních stylů v pojetí českých a ruských stylistiků.

Druhá kapitola je zaměřena na základní charakteristiky odborného stylu, jelikož text zvolený k překladu k tomuto stylu náleží. Pozornost je věnována vzniku, vývoji, základním funkcím odborného stylu či hlavním požadavkům na odborné vyjadřování. V další části této kapitoly popisujeme charakteristické prvky ruského odborného textu, přičemž se zaměřujeme na jeho strukturu, lexikální, morfologické a syntaktické zvláštnosti.

Jelikož hlavním cílem této práce je vytvoření funkčně-ekvivalentního překladu textů z oblasti ruského rodinného práva, považujeme za vhodné charakterizovat základní pojmy translatologie a vůbec alespoň krátce zmínit historii a základní specifika teorie překladu v českém a ruském prostředí. Uvedené tematické jevy jsou věnovány třetí kapitole.

Ve čtvrté kapitole se věnujeme problematice odborného překladu, respektive konkrétním specifikům, kterými se odborný překlad odlišuje od problematiky uměleckého překladu. Nejprve se zabýváme otázkou ekvivalence v odborném překladu, kdy uvádíme několik definic a klasifikací ekvivalence v pojetí převážně ruských teoretiků překladu. Dále se ve třetí podkapitole čtvrté kapitoly soustředíme na otázky překladu terminologie odborných textů, jež mnohdy pro překladatele představují „překladatelský oříšek“. Na základě poznatků získaných z odborné literatury uvádíme nejčastější způsoby překládání termínů a terminologických sousloví. Důležitou vlastností každého textu, ať originálu, či překladu, je jeho obsahová a formální soudržnost, a též intertextová povaha. Této tematice se rovněž věnujeme ve čtvrté kapitole, a to i z toho důvodu, že problematika intertextovosti představuje poměrně nové téma teorie odborného překladu.

Pátá kapitola je zaměřena na vymezení základních pojmů z oblasti ruského rodinného práva a rodinné politiky. Tuto kapitolu jsme do naší práce zařadili proto, že každý překladatel by měl mít určité znalosti o problematice té konkrétní oblasti, jíž se odborný překlad týká. Tematika analyzovaných a překládaných odborných textů se zabývá současnými problémy ruského rodinného zákonodárství, tudíž v rámci páté kapitoly se věnujeme počátkům a podstatě ruského rodinného práva, základním principům a cílům ruské rodinné politiky. Velmi aktuálními tématy této oblasti jsou náhradní rodinná péče a náhradní mateřství, o kterých se zde rovněž zmiňujeme. Dalo by se tedy říci, že se zabýváme rodinnou politikou v praxi, přičemž dle Zákoníku o rodině Ruské federace blíže specifikujeme tři základní formy náhradní rodinné péče a stručně charakterizujeme aktuální problémy tzv. náhradního mateřství.

Šestá kapitola představuje samotný překlad ruských originálních textů. Podstatnou část překládaných textů jsme vybrali ze sborníku *«Семейное право на рубеже XX-XXI веков: к 20-летию Конвенции ООН о правах ребенка»*, jenž obsahuje materiály z mezinárodní konference o problematice ruského rodinného práva organizované právníkou fakultou Kazaňské federální univerzity v roce 2010. Druhá část překladu představuje překlad vybrané části z *Koncepce státní rodinné politiky Ruské federace na období do roku 2025*, přičemž jsme se zaměřili na třetí oddíl týkající se cílů, principů a základních úkolů státní rodinné politiky.

Poslední a velmi obsáhlá kapitola této práce je zaměřena na analýzu překládaného textu, kdy je v porovnávacím teoreticko-praktickém plánu z pohledu kompozice textu,

překladatelských transformací, lexikologie, morfologie a syntaxe vytvořen překladatelský komentář, ve kterém specifikujeme úskalí rusko-českého překladu a objasňujeme námi zvolená překladatelská řešení.

Součástí příloh k této diplomové práci jsou originály překládaných textů z oblasti ruského rodinného práva a rodinné politiky a překladový glosář aktuální odborné terminologie z této oblasti.

1. STYLISTIKA A FUNKČNÍ STYLY

V první kapitole se budeme zabývat stylistikou a funkčními styly, ačkoliv se může na první pohled zdát, že tato témata jsou překladatelství poněkud vzdálena. Nicméně znalost funkčních stylů, různorodosti jazykových prostředků a slohových vlastností jazykových projevů/textů je nezbytnou podmínkou pro kvalitní překlad. Před zahájením každého překladatelského procesu je překladatel povinen uvědomit si, o jaký text se jedná, k jakému funkčnímu stylu překládaný text náleží, kdo budou jeho čtenáři apod. Tento postup překladateli následně zjednoduší volbu překladatelských postupů a jazykových prostředků, čímž dosáhne kvalitního překladu. Očekává se, že překladatel dokonale ovládá dnešní bohatě rozvrstvené jazyky, se kterými při překladu pracuje, tj. jazyk originálu a cílový jazyk. Rovněž by se však měl náležitě orientovat v oblasti stylistiky a funkčních stylů.

1.1. OBECNÉ VYMEZENÍ POJMŮ

Termín styl je chápán z různých hledisek, rovněž jeho definicí je mnoho. Marie Čechová ve své publikaci *Současná stylistika* definuje termín styl z pohledu jazykovědy jako „určitý ráz verbálního komunikátu, zpravidla cílevědomě volený a uspořádaný tak, aby obsahem i formou vyhovoval komunikačnímu záměru autora.“² Zjednodušeně můžeme tedy styl definovat jako vlastnost jazykového projevu. V Havránkově-Jedličkové *České mluvnici* je uvedena nejběžnější definice stylu, a to „způsob výběru jazykových prostředků a jejich využití a uspořádání v jazykových projevech.“³

Styly lze klasifikovat dle určitých kritérií. Obecně rozlišujeme styly singulární, tj. styly různých jazykových projevů. Rysy projevů téhož autora představují styly individuální, tj. styly autorské. Společné slohové znaky členů jedné umělecké nebo vědecké školy vytváří styly konkrétní umělecké či vědecké školy nebo směru. V neposlední řadě hovoříme o stylech dobových či generačních, které zahrnují příznačné rysy jisté epochy. Další členění rozlišuje styly vznikající nezávisle na konkrétních autorech, tj. styly objektivní, a na druhé straně pak styly normované, ke kterým se řadí

---

² ČECHOVÁ, Marie a kol. *Současná stylistika*. Praha: Lidové noviny, 2008, s. 16. ISBN 978-80-7106-961-4.

³ ČECHOVÁ, Marie a kol. *Čeština - řeč a jazyk*. Praha: ISV nakladatelství, 1996, s. 361. ISBN 80-85866-12-9.

styly funkční, styly věcné, styly oficiálních veřejných projevů, či styly projevů soukromých. Lze však nalézt mnoho dalších klasifikací.⁴

Od druhé poloviny 20. století se rozvíjejí obory, jež studují text, tj. komunikát a jeho vztah k dalším disciplínám. Objevují se obory jako textová lingvistika, textová syntax či gramatika textu, pragmatika textu, teorie komunikace. Někteří lingvisté považují stylistiku za jednu z disciplín teorie textu. Jiní jazykovědci však zdůrazňují jejich vzájemně se doplňující vztah. Dle tohoto názoru nelze tedy hovořit o vztahu nadřazenosti a podřazenosti, jelikož obě disciplíny se navzájem obohacují. Z tohoto mínění tedy vyplývá, že stylistika je interdisciplinární jazykovědná disciplína, která souvisí s mnoha dalšími oblastmi lidského poznání. Například je úzce propojena s teorií komunikace a s teorií spisovného jazyka. O stylistice lze říci, že patří mezi nejdynamičtější oblasti jazykovědného zkoumání, jelikož se neustále mění a rozvíjí řeč, jazyk a jazykověda, ale i lidé, kteří využívají jazyk při každodenní komunikaci.

1.2. HISTORICKÝ EXKURZ DO ČESKÉ STYLISTIKY

Významný vliv na rozvoj českého jazyka, literatury, dokonce i stylu lze vyzorovat již u představitelů národního obrození. Josef Jungmann se stylistiky dotýká ve svém díle *Slovesnost aneb Sbírka příkladů s krátkým pojednáním o slohu*. Tato publikace byla považována za první učebnici literární výchovy. Jungmann v podstatě rozlišuje tři základní styly, a to styl prozaický, básnický a řečnický, které definuje na základě míry společenské vážnosti.⁵ Jungmannova myšlenka vertikální klasifikace byla postupně opuštěna, avšak ne zcela zapomenuta. Do jisté míry ji obnovil lingvista K. Hausenblas, který se k odkazu J. Jungmanna ve 2. pol. 20. století vrátil.

Na počátku 30. let se začaly rodit základy stylistické teorie v Pražském lingvistickém kroužku, kde byla stylistika pojímána z pohledu strukturalismu a považována za praktickou disciplínu. Pražská škola vůbec ovlivnila formování stylistiky po celém světě, díky svým členům a jejich žákům, kteří své práce publikovali v různých zemích. Jako samostatná lingvistická disciplína se stylistika v českém prostředí konstitovala kolem poloviny 50. let 20. století, u jejíhož zrodu stál J. V. Bečka. Během 60. let se v ČSSR a v jiných evropských zemích konalo několik

---

⁴ ČECHOVÁ, Marie a kol. *Současná stylistika*. Praha: Lidové noviny, 2008, s. 18. ISBN 978-80-7106-961-4.

⁵ ČECHOVÁ, Marie a kol. *Současná stylistika*. Praha: Lidové noviny, 2008, s. 23-27. ISBN 978-80-7106-961-4.

významných konferencí o nejrůznějších aspektech stylistiky. Významné konference o stylistice proběhly například v letech 1960 a 1962 v Polsku a v Bratislavě. Je známo, že slovenští stylistikové vydávali publikace o otázkách stylu a stylistiky dříve než čeští teoretikové. V českém prostředí byly rovněž mnohé poznatky čerpány z německé, francouzské, polské či ruské stylistické teorie, kterou představoval například V. V. Vinogradov.⁶

V 60. letech byly důkladně vysvětleny základní stylistické pojmy. Především byly objasněny termíny jazyková stylistika a stylistika literární. Jazyková stylistika se zabývá jazykovými prostředky ve všech plánech jazyka a styly obecně, zatímco stylistika literární se týká především uměleckého stylu a jednotlivých prvků uměleckého díla. V této době se rovněž začínají objevovat první monografie o slohové problematice uměleckého díla a o výstavbě textu umělecké prózy. Ze slovenských vědeckých monografií lze uvést např. práci M. Ivanové-Šalingové *Štylistika*, či Mistríkovu monografii *Slovenská štylistika a Praktická slovenská štylistika* z roku 1963. Další prací, jež se alespoň částečně zabývá problematikou stylistiky, je monografie J. Filipce *Česká synonyma z hlediska stylistiky a lexikologie*.

Od roku 1960 kromě vědeckých monografií vychází rovněž mnoho populárně-odborných prací, které mají za úkol nové poznatky o stylistické teorii popularizovat a šířit mezi širší veřejnost. Významnou publikací tohoto charakteru je práce kolektivu autorů z Ústavu pro jazyk český *Knížka o jazyce a stylu soudobé české literatury*, která se opírá o poznatky významných lingvistů a teoretiků, např. B. Havránka, K. Horálka, J. Mukařovského, K. Hausenblase apod. Populární příručkou o stylistické problematice byla i Danešova publikace *Malý průvodce po dnešní češtině*. V letech 1961-1962 byl významným prostorem k řešení otázek uměleckého stylu časopis *Československá rusistika*, na jehož stránkách vedli diskuzi literární vědci a jazykovědci-bohemisté. Postupně u nás vycházely knižní monografie o překladu, v nichž se řešily i otázky stylistické, např. J. Levý - *Umění překladu*, studie J. Poráka a S. Porákové - *K problematice překládání ruské publicistické literatury*, či práce K. Horálka *K otázce*

---

⁶ VITVAR, Václav. *Současná stylistika v odborné literatuře*. Praha: Ústav pro učitelské vzdělání na UK, 1969, s. 16-21.

překladové stylistiky.⁷ Stylistice překladů odborné literatury se však stále věnuje velmi malá pozornost.

V 90. letech 20. století se v rámci mezinárodního stylistického bádání začíná uplatňovat Opolská univerzita v Polsku, která navázala na pražskou stylistickou teorii. Od devadesátých let se již může hovořit o rozmachu stylistické oblasti, jelikož stylistika projevuje zájem o nová témata. U nás i v zahraničí bylo vydáno nespočetné množství knižních a časopiseckých děl, monografií, sborníků a skript.

1.3. STYLISTICKÁ RŮZNORODOST RUSKÉHO JAZYKA

Současný ruský jazyk je nadmíru různorodý. K jeho výrazným hodnotám řadíme velmi bohatou slovní zásobu, mnohoznačnost slov, nevyčerpatelné možnosti tvoření slov, stylistickou různorodost apod. Jako každý jiný jazyk i ruský jazyk nabízí mnoho možností, jak vyjádřit své myšlenky, pocity, zajímavě čtenáři sdělit poznatky na různá témata, či vytvořit poutavá literární díla různých žánrů. Vždy je však důležité používat jazykové prostředky s ohledem na komunikační situaci, cíl, obsah sdělení a adresáta, tj. prostředky konkrétního jazykového stylu.

Ruská lingvistická stylistika se jako věda začala vyvíjet díky pracím ruského akademika V. V. Vinogradova. Obrovskou roli v jejím rozvoji rovněž sehrály diskuze o nezbytnosti vypracování stylistické teorie. Stylistika postupně upevnila své postavení mezi ostatními filologickými naukami a stala se jedním z nejsložitějších aspektů ruského jazyka.⁸ Stejně jako česká stylistická teorie, se rovněž stylistická teorie v ruském prostředí začala zabývat novými tématy, např. funkčními styly. Funkční styly získaly své pojmenování na základě plnění důležitých funkcí, jsou prostředkem komunikace a působení na čtenáře či posluchače. Obvykle jsou vyčleňovány následující funkční styly: odborný, administrativní, publicistický a hovorový (běžně dorozumívací).

Nicméně někteří lingvisté v poslední době dospěli k závěru, že mezi různými sférami komunikace jsou jazykové rozdíly natolik veliké, že je nelze shrnout pod jedno zobecněné pojmenování „styl“. Z tohoto důvodu ruský lingvista D. N. Šmelev zavádí pojem *funkční různorodost jazyka*, jenž představuje následující typologii: hovorový

---

⁷ VITVAR, Václav. *Současná stylistika v odborné literatuře*. Praha: Ústav pro učitelské vzdělání na UK, 1969, s. 21-25.

⁸ ИЛЬЯШ, М. И., Г. М. МУЖЕВСКАЯ, В. А. ПОПОВА а А. К. СМОЛЬСКАЯ. *Практическая стилистика русского языка*. Киев: Вища школа, 1975.

jazyk, jazyk umělecké literatury a funkční styly. Pod pojmem funkční styly Šmelev chápe ty styly, které se zásadně liší od hovorového jazyka a jazyka umělecké literatury. Funkčními styly tudíž nazývá styl odborný, publicistický a úřední (administrativní).⁹

Je důležité poznamenat, že ruský jazyk od konce 20. století prochází nebývalými změnami. Pro současný ruský jazyk je charakteristický rozvrat jazykové normy, obrovský příliv amerikanizmů, žargonizmů, míšení jazykových stylů apod. Ruský jazyk přestal být vzorem jazykové správnosti a ztratil své důstojné postavení ve všech komunikačních situacích. Perestrojka a následující reformy způsobily liberalizaci jazyka, pro niž je charakteristický odklon od jazykové normy. S jazykovou a gramatickou normou ruského jazyka je spjata stylistická teorie, z čehož tedy vyplývá, že hlavním předmětem zkoumání se v současné době stává stylistická diferenciací ruského jazyka, konkrétněji jeho lexikální, morfologické a syntaktické úrovně.¹⁰

1.4. FUNKČNÍ STYLY

V šedesátých letech dochází k rozkvětu stylistických teorií a k vymezení a upřesnění základních stylistických pojmů. Ukázalo se, že v západních zemích se stylistika chápe poněkud odlišně než v zemích východní Evropy. U nás a ve většině zemí východní Evropy se hovoří o pojmu funkcí a funkčních stylech, v zemích západní Evropy je pak stylistika spojována s poetikou. Avšak až koncem 80. let došlo k vymezení pojmu funkce ve stylistice jako „*záměr, který sleduje autor, popř. účel, kterému projevu slouží, cíl, který se projevem sleduje, event. zahrnuje i prostředek.*“¹¹

1.4.1. Klasifikace funkčních stylů v československém prostředí

Jak jsme uvedli výše, učení o funkčních stylech u nás staví na teoriích pražského strukturalismu. Stylovým jevům se zpočátku věnují lingvisté jako V. Mathesius, B. Havránek a další. Významnou klasifikaci funkčních stylů v československém prostředí uvedl J. V. Bečka ve své monografii *Česká stylistika*. Podle dvou základních funkcí jazykového sdělování definuje dva základní funkční styly, tj. styl umělecký a styl odborný. Vedle nich však rozlišuje i tzv. pragmatické funkční styly, jež představují styl

---

⁹ СВИНЦОВА, И. Ю. *Культура русской речи и практическая стилистика русского языка*. Hradec Králové: GAUDEAMUS, 2004, s. 11-16. ISBN 80-7041-378-6.

¹⁰ STĚPANOVÁ, Ludmila. *Současný ruský jazyk: triumf verbální svobody*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. ISBN 978-80-244-2953-3.

¹¹ ČECHOVÁ, Marie a kol. *Současná stylistika*. Praha: Lidové noviny, 2008, s. 28. ISBN 978-80-7106-961-4.

publicistický, normativní (administrativní), styl jednací a styl hospodářský. K. Hausenblas ve své klasifikaci uvádí pět základních funkčních stylů, tj. styl prostě sdělovací, jednací (neboli prakticky odborný), styl vědecký a naučný, styl umělecké literatury a styl žurnalistický. Lingvista L. Doležel předložil poněkud rozpracovanější klasifikaci, která zahrnuje styl deskriptivní (popisný), direktivní (návodový řídicí), umělecký a konverzační.¹² Postupem doby stylistikové vyčleňují další styly, jsou propracovány koncepty nových klasifikací. Na jedné straně se systém stylů rozšiřuje, na straně druhé, se však jeho přehlednost snižuje.

Bezesporu největší pozornost si mezi jazykovědci a literárními vědci získal styl umělecký. Otázky uměleckého stylu zajímaly teoretiky již od 30. let. Podrobně a velmi intenzivně byl v odborné literatuře zkoumán styl hovorový. Jeho pojetí však není u jednotlivých českých a slovenských lingvistů jednotné. Někteří jazykovědci považovali za hovorový styl běžně mluvenou řeč. Jiní teoretici zastávali názor, že hovorový styl představuje jakousi přechodnou formu jazyka mezi vlastním jazykem spisovným a jazykem nespisovným.¹³ V české odborné literatuře podal podrobnou charakteristiku hovorového stylu K. Hausenblas, A. Jedlička, či M. Jelínek, jenž se ve své publikaci *Postavení hovorového stylu mezi styly funkčními* z roku 1966 pokusil objasnit odlišnost hovorového stylu od jiných funkčních stylů.

Samozřejmě se rozvíjí teorie i ostatních funkčních stylů. Například problematiku odborného stylu rozpracoval ve svých studiích slovenský jazykovědec Ján Horecký. Horecký se věnuje základním otázkám tohoto stylu, stavbě vět, slovosledu a stavbě odstavce v odborném textu. K problematice syntaxe odborného stylu přispěl svojí teorií i český lingvista M. Jelínek, který popsal několik tendencí, jimiž se odborný styl liší od ostatních funkčních stylů. V rámci odborného stylu však můžeme hovořit i o tzv. populárně-odborném stylu, jenž si klade za cíl zpřístupnit poznatky vědy a techniky široké veřejnosti. Podrobněji o odborném stylu však pojednáváme ve vlastní kapitole.

Větší pozornost byla věnována stylu publicistickému. Lingvisté dospěli k závěru, že ne všechny příspěvky uveřejněné v denním a periodickém tisku patří k publicistickému stylu. Publicistickým stylem jsou psány základní novinové útvary,

---

¹² VITVAR, Václav. *Současná stylistika v odborné literatuře*. Praha: Ústav pro učitelské vzdělání na UK, 1969, s. 32-34.

¹³ DANEŠ, František a kol. *Kapitoly z praktické stylistiky*. Druhé přepracované. Praha: Orbis, 1957.

např. zpravodajství a politické komentáře. Ostatní útvary publikované v tisku jsou však smíšeného charakteru. Ekonomické články, či články z oboru obchodu jsou psány na pomezí publicistického a odborného stylu. V novinách se vyskytují i prvky uměleckého stylu, např. v beletrizovaných reportážích, črtách, fejetonech apod. Nicméně ani v případě publicistického stylu nelze v šedesátých letech hovořit o jednotném pojetí tohoto funkčního stylu. Rozdíly v nazírání na publicistický styl jsou opět patrné z pohledu české i slovenské stylistiky. Rovněž ruská stylistika zdůrazňuje některé odlišné aspekty tohoto stylu. Shody mezi jazykovědci však nalezneme v požadavcích na publicistický styl, od kterého jsou vyžadovány tyto hlavní znaky: srozumitelnost, přesnost, přesvědčivost, rozmanitost, výrazová úspornost, přehlednost, osobitost. Žánry publicistického stylu musí čtenáře nejenom informovat, ale i přesvědčovat.¹⁴

1.4.2. Klasifikace funkčních stylů v ruském prostředí

První klasifikaci stylů ruského jazyka rozpracoval na základě klasifikace stylů řeckého a latinského jazyka M. V. Lomonosov v 18. století. Byly vyčleněny tři základní styly: styl vysoký, charakteristický pro hrdinské eposy a ódy, dále tzv. střední styl, kterým byly psány veršované dopisy a elegie. Třetí styl byl v rámci této klasifikace nazván nízkým stylem. Jednalo se o styl typický pro komedie, písně a zábavné epigramy. V 19. století se v ruské jazykovědě objevuje termín funkčních stylů, jenž zdůrazňuje, že druhy spisovného jazyka se rozlišují na základě funkce, které jazyk plní v každé konkrétní komunikační situaci. Styly spisovného jazyka jsou charakterizovány především na základě jejich lexikálních zvláštností, jelikož právě v lexiku jsou nejpatrnější rozdíly mezi jednotlivými styly.¹⁵

V současném spisovném ruském jazyce jsou rozlišovány knižní funkční styly, k nimž se řadí styl odborný, publicistický a úřední (administrativní), které jsou nejčastěji vyjádřeny v písemné formě. Druhou kategorií funkčních stylů představuje styl hovorový, pro který je typická ústní forma. Někteří stylistikové v rámci funkčních stylů vyčleňují i styl umělecký. Avšak tento názor vzbuzuje určité námitky, jelikož spisovatelé ve svých dílech využívají různorodé jazykové prostředky všech existujících funkčních stylů. Sovětský jazykovědec Viktor Vladimirovič Vinogradov tvrdí, že specifika uměleckého

---

¹⁴ VITVAR, Václav. *Současná stylistika v odborné literatuře*. Praha: Ústav pro učitelské vzdělání na UK, 1969, s. 35-39.

¹⁵ СВИНЦОВА, И. Ю. *Культура русской речи и практическая стилистика русского языка*. Hradec Králové: GAUDEAMUS, 2004, s. 46-47. ISBN 80-7041-378-6.

stylu zcela závisí na výjimečnosti individuálního stylu autora. Je nesporné, že každý funkční styl představuje složitý systém, jenž zahrnuje morfologické, syntaktické či lexikální zvláštnosti.¹⁶

1.4.3. Současné pojetí stylové diferenciacie českého a ruského jazyka

V české stylistické teorii 90. let bývají nejčastěji uváděny následující základní funkční styly: prostě sdělovací/běžně dorozumivací, odborný, administrativní, publicistický, řečnický a umělecký styl. Je však nutné podotknout, že se v některých klasifikacích můžeme setkat s jinými pojmenováními. Navíc každý uvedený styl může být odlišně vnitřně diferencovaný. Pro uvedenou skupinu stylů je společné, že jsou řazeny k tzv. stylům primárním neboli základním. Existuje tedy další skupina stylů, tj. styly sekundární. Jedná se nejčastěji o styly, které jsou odvozené od primárních stylů, tudíž s nimi mají některé aspekty společné. Popřípadě jsou to styly, které se nachází na pomezí dvou nebo více stylů. Mezi osobité sekundární styly lze přiřadit styl konverzační jako styl společenský. Tohoto stylu užíváme při společenské konverzaci, v případě že užíváme zdvořilostní obraty, při pozdravech, seznamování se, blahopřání, či během projevů. K sekundárním stylům patří také styl reklamy či inzerce, které jsou charakteristické svojí manipulativní funkcí. Dále je to styl učební, jenž byl odvozený od odborného stylu. Osobitým sekundárním stylem, který stojí na pomezí odborného a uměleckého stylu, je složitý styl esejistický. V neposlední řadě v rámci sekundárních stylů vyčleňujeme styl epistolární, který představuje styl dopisový, styl osobní korespondence.¹⁷ Od 90. let 20. století se již obecně mezi základní funkční styly českého jazyka řadí styly: prostě sdělovací/běžně dorozumivací, odborný, administrativní, publicistický a umělecký styl.

Jak již bylo řečeno výše, ruská stylistická teorie rozlišuje knižní styly, pro které je charakteristické přísné dodržování spisovné normy na všech úrovních jazyka. Z pohledu lexika jsou tyto styly jednotné, je pro ně příznačné užívání neutrálních výrazů. Tzv. smíšení stylů je přípustné zcela výjimečně. Zpravidla se v textech knižních stylů neseťkáme s hovorovými výrazy, nářečím, žargonem, expresivním lexikem, citoslovci, či deminutivy. Naopak se v textech objevují slova složená a zkratková. Co se týče

---

¹⁶ ГОЛУБ, И. Б. *Русский язык и культура речи*. Москва: Логос, 2004, s. 12-20. ISBN 5-94010-023-6.

¹⁷ ČECHOVÁ, Marie a kol. *Současná stylistika*. Praha: Lidové noviny, 2008, s. 94-105. ISBN 978-80-7106-961-4.

morfologie, pro knižní styly současného ruského jazyka je charakteristický tzv. jmenný charakter textu, kdy substantiva převažují nad verby. Velmi často se používají kondenzační prostředky, např. participia a přechodníky. Z pohledu syntaxe v textech knižních stylů převládají složité větné konstrukce, souvětí podřadná, neosobní větné konstrukce. Autoři jazykových projevů dodržují správný slovosled ve větě a snaží se vyvarovat jakémukoliv náznaku expresivity.¹⁸

V posledních desetiletích s detailnějším rozpracováním funkcí jazyka, jazykových projevů, rysů jednotlivých funkčních stylů apod. dochází k překračování a míšení charakteristických rysů mezi jednotlivými funkčními styly. Z toho důvodu nelze postihnout všechny klasifikace funkčních stylů, které byly dosud rozpracovány. Jejich počet se neustále rozšiřuje, a to v souvislosti s rozvojem a mnohotvárností jazyka, tak jak se neustále rozšiřuje výčet všech funkcí, které jazyk v každodenní komunikaci plní. V současné době se například specifikuje styl jednání a komunikace mezi manažery, podnikateli, politiky, či IT odborníky. V důsledku čehož se hovoří o stylu managementu, politiky, počítačovém stylu, či stylu právní komunikace.

---

¹⁸ ГОЛУБ, И. Б. *Русский язык и культура речи*. Москва: Логос, 2004, s. 26-35. ISBN 5-94010-023-6.

2. ODBORNÝ STYL

Ve druhé kapitole této práce se budeme věnovat základní charakteristice odborného stylu a typickým prvkům odborného textu, jelikož námi vybraný text k překladu k tomuto stylu náleží. Považujeme tedy za vhodné v teoretické části práce se seznámit se základními charakteristickými prvky odborného stylu, abychom mohli následně s teoretickými poznatky pracovat během samotného překladatelského procesu a translátologické analýzy, jež jsou součástí praktické části naší diplomové práce.

2.1. ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA ODBORNÉHO STYLU

V první kapitole této práce jsme se věnovali vymezení základních pojmů stylistické teorie a zjistili jsme, že je velmi obtížné najít v rámci funkčního rozvrstvení jazyka jedinou a všeobecně platnou klasifikaci funkčních stylů, jelikož téměř každý jazykovědec rozpracoval svoji vlastní klasifikaci a každá epocha chápe stylistiku a pojem funkčních stylů z různého úhlu pohledu. Navíc každý jazyk se neustále vyvíjí, jsou definovány nové funkce jazyků, objevují se nové komunikační situace, s čímž souvisí i rozvoj specifických funkčních stylů.

Vznik a rozvoj odborného stylu je spojen s vývojem různých vědeckých oblastí. Zpočátku byl odborný styl blízký stylu uměleckého vyjadřování. Odborné práce Pythagora, Platona a dalších vědců se odlišovaly osobním vnímáním popisovaných jevů. K oddělení odborného stylu od uměleckého došlo v době tzv. Alexandrijské školy¹⁹ ve 3. - 4. století, kdy se v řeckém jazyce začala formovat odborná terminologie. Následně byla odborná terminologie obohacena o prvky latinského jazyka, jenž se ve středověku stal internacionálním odborným jazykem.

Odborný funkční styl je v současné době charakteristický pro komunikaci ve sféře vědy a techniky, či vzdělávání. Hlavními tematickými okruhy jsou znalosti o přírodě, společnosti, myšlení, či technice. Věda odráží fakta, různé teorie a metodologie. Tato tematika rovněž určuje základní strukturu odborného stylu a výběr jazykových prostředků. Obecnou podstatou odborných textů je tedy vysvětlení vědeckých poznatků, popis skutečností, předmětů zkoumání, procesů apod., což vyžaduje objektivnost a logické vyjadřování, jež jsou nejdůležitějšími charakteristikami odborného stylu.

---

¹⁹ Pozn. Jedná se o název pro skutečnou školu komplexního teologického myšlení v Alexandrii, ale také označení pro filozofické a teologické myšlení, jenž je silně propojené s řeckou filozofií.

Odborněsdělná či informativní funkce odborného stylu určují jeho žánrovou různorodost, jež je představena monografiemi, disertačními pracemi, vědeckými referáty, články, recenzemi, anotacemi, vědeckými komentáři, přednáškami, ale také učebnicemi a příručkami. Každý funkční styl má své adresáty. V případě odborného stylu se jedná o odborníky, poučené čtenáře a laiky, u nichž se předpokládají zájem o odbornou tematiku a všeobecné znalosti.²⁰

Na odborné vyjadřování jsou kladeny vysoké požadavky. Autor odborných textů je povinen užívat ustálené odborné názvy a odbornou terminologii. Dnes existuje mnoho oborů vědy a techniky, jež mají rozpracovanou vlastní odbornou terminologii. Hlavním požadavkem odborného stylu je přesnost, které dosáhneme právě užíváním termínů a propracovanou větnou stavbou. Autor musí být schopen jasně a srozumitelně vyjádřit složité myšlenkové vztahy. Ke stylové charakteristice odborných projevů patří jejich připravenost, díky čemuž jsou projevy zbaveny expresivity a emočního působení.

Jak již bylo řečeno v předchozí kapitole, mnohé funkční styly jsou různě vnitřně diferencovány. V rámci odborného stylu někteří jazykovědci a teoretické stylistické teorie vyčleňují styl vědecký (teoretický), styl prakticky odborný, styl učební, často i styl esejistický a v neposlední řadě populárně naučný styl. Populárně naučný styl je charakteristický pro vysvětlení složitých vědeckých problémů a otázek méně vzdělaným specialistům konkrétního oboru. Hlavním cílem populárně naučného stylu je pochopitelnou formou seznámit čtenáře s vědeckými poznatky, popularizovat je a dále šířit mezi širokou veřejností. Populárně naučná literatura si neklade za cíl zprostředkovat čtenáři kompletní koncepci vědecké problematiky, nýbrž pouze poukázat na různorodou tematiku vědy a techniky. Za základní postup strukturování populárně naučných textů mnozí stylistické považují princip „hovořit o neznámém prostřednictvím již známého, pochopitelného“. Ze základní charakteristiky tohoto podstylu tedy vyplývá, že texty se liší svým rozsahem, výběrem jazykových prostředků, užívá se méně termínů a odborné lexiky, popřípadě jsou termíny vysvětlovány, užívají se jednodušší větné konstrukce.²¹

---

²⁰ СВИНЦОВА, И. Ю. *Культура русской речи и практическая стилистика русского языка*. Hradec Králové: GAUDEAMUS, 2004, s. 31-33. ISBN 80-7041-378-6.

²¹ БРАНДЕС, М. П. *Стилистика текста: Теоретический курс*. Прогресс-Традиция, 2004, s. 191-194. ISBN 5-89826-185-0.

Základní vymezení odborného funkčního stylu v české stylistické teorii je možné nalézt v každé monografii týkající se otázek stylistiky, například v monografii M. Čechové *Současná stylistika*. Většina teoretiků se shoduje, že základní požadavky na odborné vyjadřování jsou přesnost, míra odbornosti, objektivita informace, výstižnost, jednoznačnost, obsahová úplnost, abstraktnost a zobecnění. Odborné projevy jsou rovněž velmi stylově stereotypní. Pro odborné texty je příznačná terminologizovaná slovní zásoba, vysoký index opakování slov, jenž je dán omezenou synonymií pojmenování a omezenou slovní zásobou. Nicméně i v rámci odborného stylu se projevuje osobitost individuálního stylu autora a dobová struktura odborného textu. Především v období postmodernismu autoři vědomě porušují zásady objektivního a explicitního vyjadřování, zvyšuje se míra expresivnosti, projevuje se osobní tvořivost autorů odborných textů, zvláště při vyjadřování hodnocení.²²

V ruské stylistické teorii je odborný styl řazen mezi knižní styly spisovného ruského jazyka, jimž jsou vlastní tyto společné charakteristiky: promyšlení projevu a jeho monologický charakter, důkladný výběr jazykových prostředků, užívání spisovného jazyka. V Rusku se odborný jazyk a odborný styl začal vyvíjet v prvním desetiletí 18. století, kdy autoři odborných knih a překladatelé přistoupili k formování ruské odborné terminologie. Ve druhé polovině 18. století se díky pracím M. V. Lomonosova a jeho učenců teorie odborného stylu posunula kupředu, avšak vývoj odborného jazyka a stylu pokračoval až do druhé poloviny 19. století. Rovněž v rámci ruské stylistiky je tento styl vnitřně diferencován a rozlišují se například tyto podstyly: populárně naučný, odborně-technický styl, či odborný styl, jímž jsou psány učebnice.

2.2. CHARAKTERISTICKÉ PRVKY RUSKÉHO ODBORNÉHO TEXTU

Text jakéhokoliv funkčního stylu představuje ucelený a propojený sled jednotlivých výpovědí, jež na sebe navazují a tvoří smysluplné sdělení. Výstavbou textů a s ní spojenými jevy se zabývá nauka o textu. O výsledný text se rovněž zajímá další odvětví lingvistiky, tzv. textová syntax. Důležitým východiskem pro produkci textu jsou autorovy jazykové kompetence, jež autorovi umožňují uvědomit si, o jaké téma sdělení se jedná a vhodně zvolit způsob jeho sdělení. Určité druhy textů jsou stereotypní, mají již zformulovaná vlastní pravidla, jež by měl autor při produkci svého jazykového

---

²² ČECHOVÁ, Marie a kol. *Současná stylistika*. Praha: Lidové noviny, 2008, s. 94-105. ISBN 978-80-7106-961-4.

projevu dodržovat. V této části kapitoly se tedy budeme věnovat charakteristickým prvkům ruského odborného textu, jež jsou ve většině případů shodné s typickými prvky českého odborného textu.

Odborné vyjadřování je určováno tematikou, obsahem a cíli odborných textů. Teoretikové se shodují, že nejčastějším cílem odborného textu je jasně a v úplnosti objasnit fakta vědeckých poznatků a reality, poukázat na kauzalitu mezi sledovanými jevy, odhalit zákonitosti historického vývoje atd. Pro odborný styl je tudíž charakteristická logická posloupnost vyjadřování, snaha autorů odborných textů o přesnost, stručnost, jednoznačnost vyjádření, aniž by byl narušen obsah sdělení. Jazyk vědců je osvobozen od expresivních prvků.

2.2.1. Struktura odborného textu

Již na první pohled je kompozice odborného textu logicky uspořádaná. Při tvorbě odborného textu se postupuje od obecných poznatků ke konkrétním. Pro každý odborný text je možné sestavit jeho obsah, či kompoziční plán. V rámci kompozičního plánu rozlišujeme tři základní části odborné práce: úvod, stať a závěr. V úvodu autor seznamuje čtenáře s problémem zkoumání, objasňuje výchozí údaje zkoumání a stanovuje cíle odborného textu. Z úvodu by mělo být patrné, o jakém tématu se v odborném textu pojednává. Stať neboli hlavní část odborné práce se věnuje podrobnějšímu výkladu předmětu zkoumání, potvrzení či vyvrácení premis, je popsán proces zkoumání a objasňují se zjištěné výsledky. V této části se čtenář obvykle seznamuje s novými informacemi. Závěrečná část následně stručně shrnuje výsledky pozorování či výzkumu. V závěru může autor rovněž pokládat otázky, jež souvisí s dalšími problémy daného tématu a mohou být impulsem pro další rozšiřování odborného textu.²³

Významnou vlastností každého textu je jeho členitost. Pro lepší orientaci čtenáře a přehlednost jsou jednotlivé myšlenky rozděleny do odstavců. Každý odstavec naznačuje čtenáři změnu tématu, myšlenky, či novou fázi jejího rozvíjení. Odstavec je rovněž významnou překladovou jednotkou, jelikož v případě odborného překladu se často nepřekládají jednotlivé věty, nýbrž myšlenky, jež jsou vyloženy v odstavcích. Členění textu na kapitoly, podkapitoly, odstavce představuje tzv. horizontální členění textu. Druhým typem členění textu je tzv. vertikální členění, jež činí text vícevrstevným.

---

²³ СВИНЦОВА, И. Ю. *Культура русской речи и практическая стилистика русского языка*. Hradec Králové: GAUDEAMUS, 2004, s. 164. ISBN 80-7041-378-6.

K formálním prostředkům vertikálního členění textu patří velikost a typ písma, podtrhávání či zvýrazňování klíčových slov, užívání grafů, schémat, tabulek, obrázků, číslování apod.²⁴ K vertikálnímu členění řadíme poznámkový aparát, vysvětlivky, citace, odkazy a parafráze, bibliografii. Citace a parafráze představují dvě základní formy intertextovosti. Intertextovost je významným prvkem odborného textu, jenž zdůrazňuje návaznost, spojitost a odkaz odborného textu k textům jemu podobným.

Na soudržnosti textu se podílí tzv. konektory, jež navazují na předcházející i následující kontext, či odkazují na situaci mimo text. Kromě konektorů zapojujících větu do kontextu se v odborných textech setkáváme i s tzv. časovými orientátory, naznačujícími časovou posloupnost dějů. V českém odborném textu se vyskytují například výrazy *ted', v daném okamžiku*, jež vztahují děj k okamžiku promluvy. Výrazy vztahující text k minulosti jsou například výrazy *tehdy, předtím, dříve*. Zatímco časovými orientátory *potom, nato* vyjadřujeme vztah textu k časové následnosti. Pro kontextuální a situační spojitost textu jsou významné tzv. prostorové orientátory, např. *zde, jinde, výše uvedené, níže uvedené*.²⁵ V ruském odborném textu hojně užívaný konektor *значит* reaguje na určitou myšlenku a její důsledek. Jako textové konektory často vystupují i vsuvky, např. *во-первых, во-вторых, наконец, с одной стороны, с другой стороны*, jež poukazují na posloupnost vyjadřování.²⁶

2.2.2. Lexikální zvláštnosti odborného textu

Výrazným charakteristickým prvkem lexikální úrovně odborného stylu je pojmovost, tj. výskyt nespočetného množství termínů, konkrétně termínů internacionálních. Uvádí se, že terminologické lexikum v odborných textech tvoří 15 - 25 % veškerého použitého lexika v textu. Lexikum odborného stylu lze rozdělit do tří základních skupin. Jedná se o obecně užívané výrazy, odborné názvosloví a termíny. Osobitost odborného stylu rovněž odborníci, badatelé a lingvisté spatřují v užívání abstraktního lexika. K nejčastějším abstraktním výrazům vyskytujícím se v ruských odborných textech se řadí slova jako *фактор, развитие, самосознание, осмысление, выражение, течение, интенсивность* u dr., tj. v překladu *faktor, rozvoj, sebeuvědomění, pochopení, vyjádření, průběh, intenzita* apod. Abstraktnost a zobecněné

---

²⁴ ČECHOVÁ, Marie a kol. *Čeština - řeč a jazyk*. Praha: ISV nakladatelství, 1996, ISBN 80-85866-12-9.

²⁵ ČECHOVÁ, Marie a kol. *Čeština - řeč a jazyk*. Praha: ISV nakladatelství, 1996, ISBN 80-85866-12-9.

²⁶ РОЗЕНТАЛЬ, Д. Э. *Справочник по русскому языку: Практическая стилистика*. Москва: ОНИКС 21 век, 2001, s. 21-28. ISBN 5-329-00322-9.

vyjadřování se v odborném stylu projevuje tím, že téměř každý užitý výraz v odborném textu neoznačuje konkrétní, nýbrž obecný, popř. abstraktní pojem. Pro odborný styl je charakteristické užívání slov v jejich přesných jednoznačných významech, upouští se od užívání emočně zabarveného lexika, deminutiv, či snížených a hovorových výrazů. V případě, že autor zvolí výraz bez ohledu na jeho sémantiku, tj. význam, užívá mnohoznačné výrazy, může dojít k nepochopení myšlenky, text se může stát nelogickým, či dokonce absurdním. Nepřesnost užití slov je vysvětlována nesoustředěním se, nezkušeností a nízkou kulturou řeči autora odborného projevu. Ovšem užití výše uvedených prvků závisí na různých faktorech, např. na konkrétních žánrech odborného stylu, tématu, komunikační situaci, či autorově individuálním stylu.²⁷

2.2.3. Morfologické zvláštnosti odborného textu

Ruskému odbornému stylu jsou dále vlastní morfologické zvláštnosti. Nejčastěji jsou užívány krátké formy slov, což odpovídá požadavku úspornosti jazykových prostředků. V hojné míře se v ruských odborných textech setkáme s krátkými formami přídavných jmen, a to pro vyjádření dočasného příznaku předmětu či jevu. V odborných textech se vyskytují především podstatná jména v jednotném čísle, která jsou rovněž užitá ve významu množného čísla, jelikož vyjadřují zobecněný a jasný význam. V odborném vyjadřování je patrná snaha autorů užívat ve větých konstrukcích méně sloves, zato více podstatných jmen, která charakterizují pojmy a jevy. Jedná se například o podstatná jména zakončená na -ние, -ость, -ство, -ие, -ка. V odborných textech se neklade důraz na popis dějů. Z čehož vyplývá další významná charakteristika odborných textů, tj. jmenný charakter. Jmenný charakter odborných textů zdůrazňují podstatná jména odvozená od sloves, přídavná jména slovesná, či víceslovná pojmenování. Typickým jevem ve výstavbě větě stavby v odborném stylu je tzv. verbonominální spojení. Namísto slovesa je užit slovesného podstatného jména a slovesa neplnovýznamového nebo slovesa s obecnějším významem. Například sloveso *zvýšovat se* lze vyjádřit jednoslovně výrazem *увеличиваться*, pro odborný styl je však příznačné užití verbonominálního spojení, tj. *происходит увеличение*.

Abstraktnost a zobecnění v odborném stylu zdůrazňují i slovesné konstrukce. V odborných textech převládají slovesa v přítomném čase, jež tvoří neosobní větěné

---

²⁷ РОЗЕНТАЛЬ, Д. Э. *Справочник по русскому языку: Практическая стилистика*. Москва: ОНИКС 21 век, 2001, s. 21-28. ISBN 5-329-00322-9.

konstrukce. Tudiž místo osobního vyjádření *мы можем вывести заключение* (v překladu *můžeme dojít k závěru*) bude v odborném textu užito neosobní větné stavby *можно вывести заключение*, tj. *lze dojít k závěru*. Je důležité poznamenat, že ve srovnání s jinými funkčními styly se v odborném stylu setkáváme především se slovesy nedokonavého vidu, jelikož lépe vyjadřují abstraktnost vyjadřování.

Co se týče užití osobních zájmen, lze si povšimnout, že se v odborném stylu téměř nevyskytují osobní zájmena 2. osoby jednotného a množného čísla. Rovněž se v textech nevyskytují formy 1. osoby jednotného čísla, spíše se užívají formy 3. osob. Nicméně objektivnost vyjádření podtrhuje především hojně užívaný tzv. autorský plurál. V odborných textech se tudíž setkáváme s formami 1. osoby množného čísla.

2.2.4. Syntaktické zvláštnosti odborného textu

Syntaktická rovina odborného stylu je rovněž velmi různorodá a zdůrazňuje abstraktnost, obecný charakter a logické vyjadřování myšlenek, snahu o přesnost a jasnost vyjádření. V odborných textech převládají složitá podřadná souvětí vyjadřující příčinně-následkové vztahy, jež umožňují příhodně vyjádřit komplikované vztahy mezi jednotlivými jevy a lépe zformulovat důkazy a závěry pozorování. Objektivnost odborného textu charakterizují neosobní konstrukce, věty s bohatě rozvitými členy, polovětné a pasivní konstrukce. Jednotlivé větné konstrukce spojují víceslovné spojky, např. *благодаря тому что* ve významu *díky tomu, že*; *вследствие того что* s významem *v důsledku toho, že*; *в связи с тем что* ve významu *v souvislosti s tím*, či *несмотря на то что* s významem *nehledě na to, že*. Rovněž se v odborných textech vyskytují sekundární předložky, jež mají obecnou povahu a přesněji vyjadřují význam, např. *путем, посредством, в результате, за счет* apod. Již odborné texty 60. let obsahovaly ze 75 % složitě syntaktické konstrukce, zatímco v dílech uměleckého stylu složitě větné konstrukce tvořily pouze polovinu všech větných konstrukcí.²⁸

Při odborném vyjadřování je důležité si uvědomit, že ne každá část našeho sdělení obsahuje cennou informaci. Informativnost odborného textu bývá narušována nadměrným opakováním slov, nadbytečnými vsuvkami a výplňkovými konstrukcemi, nemístně použitými zájmeny, příslovci apod. Použití parazitních slov je neslučitelné se správnou kulturou řeči. Jazyková nadbytečnost je rovněž stylisticky nevhodná a svědčí o stylistické nedbalosti autora, o jeho neschopnosti jasně zformulovat myšlenku.

---

²⁸ ГОЛУБ, И. Б. *Русский язык и культура речи*. Москва: Логос, 2004, s. 35-44. ISBN 5-94010-023-6.

3. ZÁKLADNÍ TRANSLATOLOGICKÉ POJMY

Hlavním cílem této diplomové práce je vypracování funkčně-ekvivalentního překladu námi vybraného odborného textu z oblasti ruského rodinného práva a ruské rodinné politiky. Ve třetí kapitole této práce bychom se proto chtěli zaměřit na dva důležité pojmy, jež s překládáním souvisejí, a to teorie překladu a vůbec samotný pojem „překlad“. Co se týče vědy o překladu, chtěli bychom krátce zmínit historii formování teorie překladu v českém a ruském prostředí, a zjistit, kdy se teorie překladu začala zabývat odborným překladem. V neposlední řadě se chceme věnovat základnímu vymezení překladu a klasifikaci překladu, avšak opět s důrazem na překlad odborného textu.

3.1. TRANSLATOLOGIE

Překlad a tlumočení jsou aktivity tak staré, jako je člověk schopen užívat jazyk. Již ve starověkém Egyptě bylo třeba mnoho tlumočnicků a překladatelů, jelikož na velmi malém území pospolu žilo mnoho národností. V souvislosti s dobýváním území, rozvojem vojenství a diplomacie, misijními výpravami, rozvojem společenských a přírodních věd postupně stoupal význam tlumočnicků a překladatelů a překlad se stal předmětem teoretického bádání. Badatelé v oblasti lingvistické teorie překladu hledají odpovědi na otázky, co je to překlad, k jakým jazykovým operacím při překladu dochází, do jaké míry výsledný překlad odpovídá originálnímu textu apod. O translatologii lze konstatovat, že se jedná o poměrně mladou vědu, jež si vybuodovala rovnoprávné postavení mezi ostatními filologickými vědami.

3.1.1. Základní definice vědy o překladu

Ve druhé polovině 20. století se zformovala translatologie jako lingvisticko-literární obor zabývající se převodem textů z jednoho jazyka do jiného. Věda o překladu podrobněji rozpracovala základní pojmosloví překladatelství a tlumočnictví, otázky věrnosti překladu, převodu textů z jedné kulturní oblasti nebo historické epochy do jiné, otázky ekvivalence a adekvátnosti překladu, přeložitelnosti a nepřeložitelnosti, či rozpracovává fáze překladatelského procesu, překladatelské strategie apod.

Věda o překladu, někdy nazývaná teorií překladu či translatologií, je humanitní disciplína, jež se zabývá systémovým zkoumáním překladu. Předmětem jejího zkoumání je odborná charakteristika překladatelského procesu jako mezijazykové komunikace.

O teorii překladu se hovoří od minulého století, kdy vznikaly první vědecké práce zobecňující překladatelskou zkušenost. Do 30. let 20. století byla teorie překladu považována za součást literární komparatistiky, jež se zabývala především lingvistickou analýzou. Světová lingvistika neprojevovala zájem o analýzu překladu až do poloviny 20. století.²⁹

Některé koncepce současné translatologie vyčleňují dvě základní linie teoretického bádání o překladu, a to obecnou teorii překladu, která se zabývá obecnými lingvistickými zákonitostmi překladu, nehledě na dvojici jazyků, se kterou se během překladatelského procesu pracuje. Druhá linie je pak představena speciální teorií překladu, jež se věnuje konkrétním zvláštnostem překladu textů různého druhu. V rámci této linie lze například hovořit o teorii uměleckého překladu, teorii vědeckotechnického překladu, teorii tlumočení, teorii strojového překladu apod.³⁰

Teorie překladu zahrnuje několik dílčích disciplín, které se dále podrobněji člení. Základními disciplínami teorie překladu jsou lingvistická teorie překladu, didaktika překladu, kritika překladu či historie překladu. Lingvistická teorie překladu se začala vyvíjet především ve Francii, v Německu, SSSR, USA, ve Velké Británii a byla dále rozčleněna do konkrétních oborů, např. obecná teorie překladu, teorie ústních forem překladu, teorie písemných forem překladu, teorie strojového překladu aj.

3.1.2. Historie české teorie překladu

Historii vědy o překladu lze rozdělit do tří základních vývojových etap. První etapu, tzv. předvědeckou, datujeme od antiky přes středověk až do přelomu 19. a 20. století. V předvědecké etapě se objevují první myšlenky o problematice překladu například v dílech římského řečníka Cicera, římského básníka Horatia, či sv. Jeronýma. Problematika překladu biblických reálií se rovněž objevuje v díle Jana Husa. Velmi důležitou osobností předvědecké vývojové etapy teorie překladu byl sv. Jeroným, křesťanský spisovatel, církevní Otec, teolog a překladatel Bible. Papež Damasus I. zadal sv. Jeronýmovi úkol, aby přezkoumal latinský překlad Nového Zákona. Svätý Jeroným však brzy pochopil, že je nezbytné, aby bylo Písmo Svaté znovu kompletně přeloženo, a proto přeložil Starý Zákon přímo ze starodávných originálů

---

²⁹ KUFNEROVÁ, Zlata a kol. *Překládání a čeština*. Druhé. Jinočany: H & H, 2003, s. 7. ISBN 80-85787-14-8.

³⁰ VYCHODILOVÁ, Zdeňka. *Введение в теорию перевода для русистов*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, s. 13-15. ISBN 978-80-244-3417-9. (překlad vlastní)

do latiny. Díky sv. Jeronýmovi vznikla tzv. Vulgata, tvůrčí překlad Písma Svatého, jenž podtrhuje krásu jazyka. Nejednalo se o otrocký a doslovný překlad.

Druhou základní vývojovou etapou teorie překladu byla tzv. přípravně-vědecká etapa, jejímiž představiteli u nás jsou překladatelé a teoretikové Pražské lingvistické školy. Představitelé Pražské školy dali impuls k rozvoji současné obecné teorie překladu. Již ve 40. letech 20. století se objevují práce významných teoretiků, např. Jana Mukařovského či Bohumila Mathesia, jež obsahují úvahy o obecné teorii překladu a o překladu poezie. Lingvisté kladli důraz na funkční ekvivalenci, jež zdůrazňuje působení přeloženého textu na čtenáře. Prozatím však nelze hovořit o celistvé koncepci vědní disciplíny.

Teprve v 50. letech nastupuje další vývojová etapa, kdy se teorie překladu stává samostatnou vědní disciplínou. Podnětem k rozvoji teorie překladu byly výrazné změny v překladatelské praxi a vůbec všeobecný zájem o tuto problematiku. Ve druhé polovině 20. století byly prakticky ve všech zemích světa publikovány mnohé monografie zabývající se teorií překladu. Svoji vlastní koncepci teorie překladu představil ve svém díle *Umění překladu* anglista Jiří Levý. Levého teorie měla obrovský přínos pro teorii překladu poezie. Jiří Levý je rovněž považován za zakladatele české teorie překladu. V šedesátých letech se problematice překladu věnují současníci Jiřího Levého, např. Karel Horálek a Bohuslav Ilek. Mezi významné slovenské teoretiky této doby patří Anton Popovič.³¹

V meziválečném období a po druhé světové válce je pozorován obrovský zájem o překlad zahraniční umělecké literatury. Po roce 1989 český stát přešel k tržní ekonomice a na důležitosti získal neumělecký překlad, jelikož byl považován za výhodnou prodejní komoditu. Začaly vznikat překladatelské agentury, jež nabízely překlady textů z různých oborů, např. technika, medicína, věda, obchod. Na významných českých univerzitách byly akreditovány obory vyučující teorii překladu.³²

---

³¹ VYCHODILOVÁ, Zdeňka. *Введение в теорию перевода для русистов*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, s. 13-15. ISBN 978-80-244-3417-9. (překlad vlastní)

³² BAKER, Mona a Gabriela SALDANHA. *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. Druhé. Abingdon: Routledge Taylor & Francis Group, 2009. ISBN 978-0-415-60984-5.

3.1.3. Historie ruské teorie překladu

Pro ruský překlad bylo v Rusku rozhodující 18. století. Reformy Petra I. ustanovily nové kontakty s mnohými evropskými zeměmi, čímž se vytvořil prostor pro poptávku po vědeckých a technických překladech. Očekávalo se, že překladatelé nyní budou vytvářet díla na vysoké úrovni. Velmi důležitou roli pro počátky teorie překladu sehrál M. Lomonosov, jenž své překlady doplňoval teoretickými poznámkami vysvětlujícími užití překladatelské postupy. „Zlatým věkem“ ruského překladu se stalo 19. století. Předchozí období proměnilo překládání v profesionální činnost, v 19. století bylo poté překladatelství povýšeno na úroveň nejvyššího umění. Díky historikovi N. Karamzinovi a poetu V. Žukovskému se zformovala nová ruská škola překladu. Oba představitelé se stali zastánci volného překladu. Konečný výsledek se však v některých případech stal parafrází výchozího textu, či dokonce na základě výchozího textu vznikaly nové příběhy. Velmi významný přínos pro ruský překlad měl A. S. Puškin, jenž zdůrazňoval věrnost výchozímu textu. V porevolučním období se v Rusku rovněž zvýšila poptávka po překladu neuměleckém. Byl vyžadován překlad odborných textů ze sociální, vědecké, technické oblasti a politiky. Univerzity začaly svým studentům nabízet překladatelské obory.³³

Počátek ruské teorie překladu je datován k 30. letům 20. století, kdy se rozvíjí funkční přístup k překladu. Významným představitelem až do období druhé světové války byl v ruské teorii překladu Korněj Čukovskij. Od konce 40. let v sovětské vědě o překladu začínají zkoumat překladatelský proces pomocí exaktních věd a postupně se zformovaly dva základní teoretické přístupy k překladu, tj. lingvistický a literárněvědný přístup. Následně se v několika zemích světa zvedla vlna diskuze, zda překlad zkoumat z pohledu lingvistiky či literární vědy a došlo se k závěru, že je nutné spojit metody obou vědních disciplín a vytvořit novou odbornou metodologii. Přelomovým rokem v sovětské teorii překladu byl rok 1953, kdy byla publikována kniha A. V. Fjodorova *Введение в теорию перевода*, kde byla teorie překladu poprvé charakterizována jako lingvistická disciplína.

Ve druhé polovině 20. století byly v Rusku zformulovány dvě základní školy teorie překladu. Na jedné straně se jednalo o Leningradskou školu, jejímž hlavním představitelem byl již zmíněný A. V. Fjodorov. Na druhé straně pak vzniká Moskevská

---

³³ BAKER, Mona a Gabriela SALDANHA. *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. Druhé. Abingdon: Routledge Taylor & Francis Group, 2009. ISBN 978-0-415-60984-5.

škola teorie překladu, jejímž významným teoretikem se stal V. N. Komissarov. Dalšími představiteli ruské teorie překladu druhé poloviny 20. století byli například J. I. Recker, A. D. Švejcer, Z. D. Lvovskaja, L. S. Barchudarov a další.³⁴

3.1.4. Přínos současné teorie překladu

Na současnou teorii překladu je pohlíženo jako na interdisciplinární vědu, jelikož je pro ni typická různorodost teoretických přístupů. Překlad je chápán jako proces komunikace a prostředek mezikulturní komunikace a je zřejmé, že již není možné překladatelské procesy analyzovat pouze z pohledu lingvistiky a literární vědy. Tudíž je přínos současné teorie překladu spatřován v hledání nových upřesňujících přístupů a zkoumání překladu z různých úhlů pohledu. Mezioborovost teorie překladu se projevuje například úzkými kontakty se sémiotikou, s psychologií, psycholingvistikou, kulturní antropologií, avšak někteří teoretikové zdůrazňují souvislost obecné teorie překladu a takových vědních disciplín, jako je konfrontační lingvistika, stylistika, literární komparatistika, teorie literatury apod.³⁵

Z toho tedy vyplývá, že obrovským přínosem teorie překladu je to, že díky své mezioborové povaze napomáhá pochopit překladatelské procesy a ukazuje postupy pro analýzu výchozího a cílového textu, nikoliv to, že by se překladatel díky sestaveným souborům norem a pravidel pro dosažení kvalitního překladu naučil překládat, či stal dobrým překladatelem.

3.2. PŘEKLAD

3.2.1. Základní vymezení překladu

Jak již bylo řečeno, překládání je činnost tak stará, jako je stará lidská kultura. Termín „překlad“ lze definovat ze tří úhlů pohledu. Zaprvé na „překlad“ lze pohlížet jako na činnost, tj. proces dekódování informace ve výchozím jazyce a její předání prostřednictvím jazyka překladu. Zadruhé se jedná o výsledek tohoto procesu neboli produkt. V neposlední řadě můžeme překlad považovat za prostředek mezijazykové a mezikulturní komunikace, jelikož překladatel svojí činností přispívá k překonávání mezikulturních bariér. Jeho cílem je, aby recipient přeloženému textu porozuměl.

---

³⁴ VYCHODILOVÁ, Zdeňka. *Введение в теорию перевода для русистов*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, s. 14-18. ISBN 978-80-244-3417-9. (překlad vlastní)

³⁵ KUFNEROVÁ, Zlata a kol. *Пřekládání a čeština*. Druhé. Jinočany: H & H, 2003. ISBN 80-85787-14-8.

V případě, že při překladu jednotlivých informativních složek nastanou komplikace, překladatel je povinen text čtenáři uzpůsobit. V některých situacích je tedy nezbytné, aby překladatel informace z výchozího textu modifikoval, zpřesňoval apod.³⁶

Teoreticky byl „překlad“ rozpracován mnohými významnými ruskými teoretiky překladu a překladateli, jež vypracovali definice na základě vlastních zkušeností. Dle L. S. Barchudarova lze překlad považovat za určitý druh transformace, konkrétně mezijazykové transformace. Barchudarov překladem nazývá proces transformace řeči jednoho jazyka do jazyka překladu při zachování obsahu, tj. významu. Sovětská lingvistka Ol'ga Sergejevna Achmanova definovala překlad jako přenos informace prostřednictvím jazykových prostředků druhého jazyka. Poněkud laicky definoval „překlad“ ruský a sovětský filolog, překladatel a teoretik uměleckého překladu Andrej Venediktovič Fjodorov, jenž tvrdí, že překládat znamená věrně a úplně jazykovými prostředky jednoho jazyka vyjádřit to, co již bylo dříve řečeno prostřednictvím druhého jazyka. Doktor filologických věd, profesor a významný lingvista Alexandr Davidovič Švejcer ve své definici poukazuje na to, že překlad lze definovat jako jednosměrný a dvoufázový proces mezijazykové a mezikulturní komunikace, během kterého na základě analýzy překládaného textu vzniká tzv. metatext, jenž zaměňuje výchozí text ve druhém jazykovém a kulturním prostředí. Poslední významnou definici „překladu“ uvedl V. N. Komissarov, v níž hovoří o překladu jako o způsobu zabezpečení mezijazykové komunikace prostřednictvím plnoprávného nahrazení originálního textu textem v jazyce cílovém.³⁷

Jak je zřejmé, definic překladu existuje nespočetné množství. Z české teorie překladu uvedeme například definici Dušana Žváčka, jenž překlad popisuje jako „*druh komunikační činnosti, při které dochází k převodu textu z jednoho jazyka do druhého, tj. z jazyka výchozího do jazyka cílového, přičemž jde o náhradu znaků jednoho jazyka znaky druhého jazyka.*“³⁸

---

³⁶ KUFNEROVÁ, Zlata a kol. *Překládání a čeština*. Druhé. Jinočany: H & H, 2003, s. 11-22. ISBN 80-85787-14-8.

³⁷ VYCHODILOVÁ, Zdeňka. *Введение в теорию перевода для русистов*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, s. 7-11. ISBN 978-80-244-3417-9. (překlad vlastní)

³⁸ ŽVÁČEK, Dušan. *Kapitoly z teorie překladu I*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého v Olomouci, 1995. ISBN 80-7067-489-X.

3.2.2. Klasifikace překladu

Teoretikové překladu „překlad“ nejenom definovali, avšak rovněž klasifikovali dle různých kritérií. Cílem této práce není zabývat se teorií překladu, proto uvedeme pouze základní dělení a nejčastější druhy překladů z pohledu překladu odborného textu. Hlavním zdrojem k následujícím informacím nám byla skripta Z. Vychodilové. Překlad byl například klasifikován z hlediska překládaných textů, a to na překlad umělecký a informativní. Umělecký překlad se týká překladu literárních děl, tj. textů, jejichž základní funkcí je umělecky zapůsobit na čtenáře. Informativní překlad zahrnuje překlad textů, jež nepatří k umělecké literatuře a jejichž funkcí je informovat o různých poznatcích. Nejčastěji se jedná o společensko-politický překlad, překlad zpráv denního tisku, odborný, soudní aj.

Další klasifikace dělí překlad dle překladatelovy činnosti během překladatelského procesu. Dle této klasifikace je rozlišován překlad písemný, či ústní. V případě ústního překladu, neboli tlumočení hovoříme o tzv. konsektivním a simultánním tlumočení. Konsektivní/následné tlumočení je realizováno po částech. Řečník nejprve pronese část svých myšlenek, následně se odmlčí a ponechá tlumočnickovi pauzu pro převod informace do druhého jazyka. Simultánní tlumočení je tlumočení, jež je realizováno současně s řečnickovou promluvou, tj. bez pauz.

Vzhledem k tomu, že se v této diplomové práci zabýváme překladem odborného textu z oblasti rodinného práva a rodinné politiky, považujeme za vhodné uvést ty druhy překladů, se kterými lze při překládání odborného textu pracovat. Dle překladatelské metody použité při vlastním překladatelském procesu týkajícím se odborného textu lze hovořit především o následujících překladech: volný, výběrový, adaptace, pracovní či sémantický překlad. V případě volného překladu nepředáváme informaci v plném rozsahu, překladatel může některé informativní složky vynechat, popř. doplnit. Výběrový překlad je charakteristický pro obchodní korespondenci, vědecké články, odborné texty apod. Na základě vlastního uvážení překladatel vybírá z výchozího textu klíčovou informaci a překládá ji do druhého jazyka. Ostatní informativní složky výchozího textu zůstávají nepřeloženy. Dalším možným druhem překladu je překlad-adaptace, jejímž cílem je zjednodušení a objasnění obsahu originálního textu. Překlad-adaptace napomáhá porozumět textu recipientům, kteří nemají znalosti daného oboru na dostačující úrovni. Jedná se například o překlad složitých odborných textů, které jsou během překladatelského procesu uzpůsobeny pro široký okruh čtenářů. Pracovní překlad

je překlad předběžný, neupravený, vhodný pouze pro praktické využití, nikoliv ke zveřejnění. Podstatou sémantického překladu je úplné předání kontextového významu prvků originálního textu. Sémantický překlad se týká textů s vysokým sociálně-kulturním statutem, tj. důležitých historických dokumentů, akademických statí určených úzkému kruhu odborníků, textů technického zaměření, právních dokumentů, vědeckých publikací apod.

Dle subjektu, jenž se zabývá překladatelskou činností, rozlišujeme překlad tradiční, strojový a počítačem podporovaný. Tradiční překlad realizuje překladatel, tj. člověk. Strojový překlad je proces automatického překladu pomocí počítače, tj. bez zásahu překladatele. Je důležité poznamenat, že problematika strojového překladu není dosud uspokojivě vyřešena. Určitou syntézou strojového a tradičního překladu lze nazvat počítačem podporovaný překlad. V současné době jsou na trhu různé CAT nástroje, jež zrychlují překladatelský proces a zjednodušují práci překladatele. Jeho práci však plně nenahrazují.³⁹

3.2.3. Etika překladatelské práce

Je důležité si uvědomit, že každá profese má své vlastní poslání a překladatelství odborných textů není výjimkou, i přestože by se dalo říci, že překladatel není omezován přísnými morálními a etickými pravidly. Každý překladatel má svůj vlastní profesionální a mravní kodex, tj. z hlediska mravního a odborného si vytyčuje své vlastní hranice, které by neměl překračovat. Je velmi důležité, aby překladatel při překladu odborného textu odvedl kvalitní práci, jelikož na něm často závisí další směřování a vývoj celé společnosti. Překladatel se zcela svobodně rozhoduje, zda přijme překlad textů o propagaci násilí, nenávisti apod. Od překladatele je vyžadována dobrá znalost jazyka originálu, jazyka cílového, znalost alespoň základních pojmů translatologie, základní znalost věcné stránky překládaného textu, všeobecný přehled, ale rovněž určitý stupeň sebereflexe. Překladatel by měl být schopen rozpoznat, že se dopustil chyby, svoji chybu uznat a napravit.

---

³⁹ VYCHODILOVÁ, Zdeňka. *Введение в теорию перевода для русистов*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, s. 7-11. ISBN 978-80-244-3417-9. (překlad vlastní)

4. VYBRANÉ OTÁZKY TEORIE ODBORNÉHO PŘEKLADU

Již v samotném názvu této diplomové práce je uvedeno, že se jedná o práci, jejíž hlavním cílem je vypracování překladu odborného textu. Tudíž je žádoucí, abychom se v následující kapitole věnovali významným specifikům odborného překladu. Z důvodu omezeného rozsahu této práce se zaměříme na ty aspekty problematiky překladu odborného textu, jež se svým způsobem dotkly vypracování této práce. V první řadě zkusíme odpovědět na otázku, zda má již teorie odborného překladu vybudované své místo v soustavě věd o překladu, či nikoliv. Dále se zaměříme na otázky ekvivalence, koherence, koheze a intertextovosti při překladu odborného textu.

4.1. SPECIFIKA TEORIE ODBORNÉHO PŘEKLADU

Dnešní doba je nejčastěji charakterizována jako doba převratných změn, doba globalizace či doba informačních technologií, jež ovlivňují všechny sféry našeho života. Změnám neunikla ani současná translologie. Lze konstatovat, že překlad vždy odráží sociálně-kulturní potřeby doby, integrační, mezikulturní, globalizační procesy a procesy vedoucí k posilování národní identity. Nová společensko-ekonomická situace výrazně ovlivnila vývoj odborného překladu, jenž odpovídá na základní požadavky dnešní doby, tj. zprostředkování věcných informací. V dřívějších dobách se rozvíjel především překlad uměleckých textů, jehož základní funkcí bylo estetické působení na čtenáře. V souvislosti s rozvojem mezinárodního obchodu, integrací jednotlivých států do nadnárodních organizací, navazováním nových kontaktů se zahraničními partnery apod. však roste poptávka po kvalitních překladatelích v oblasti odborného překladu a po překladech neuměleckého charakteru. Nicméně i překladatel, jenž disponuje velmi dobrou jazykovou a odbornou kompetencí, čelí hned několika problémům.

Překlad odborného textu je velmi aktuální problematikou současné obecné teorie překladu. Vypracování celistvé koncepce teorie odborného překladu se však nevěnovala taková pozornost jako teorii uměleckého překladu. Lingvisté a badatelé se zpočátku pouze okrajově dotýkali teorie vědeckotechnického překladu. Teprve v 90. letech 20. století si uvědomili nezbytnost zformulování cílů a metodologie odborného překladu a aplikování svých poznatků do praxe. V zahraničí se překladu odborných textů věnuje větší pozornost, což je například patrné z prací německých a anglických teoretiků překladu. Většina těchto prací má rovněž didaktický charakter, tudíž mají významný přínos pro samotnou překladatelskou praxi.

V předchozí kapitole jsme se věnovali historii obecné translatologie v českém a ruském prostředí, avšak rovněž jsme uvedli období, kdy lze hledat počátky teorie odborného překladu. Z odborné literatury týkající se této tematiky a z již námi uvedených informací vyplývá, že se jedná o velmi mladé odvětví obecné translatologie. Proto nelze najít jednoznačnou definici. Setkali jsme se se spornou otázkou, zda vůbec lze hovořit o překladu odborných textů, zda by nebylo vhodnější užívat pojem „překlad textů neliterárního charakteru“. Důvodem k diskuzím jsou různé interpretace odborného textu a dosud neexistující jednotná typologie odborných textů. Mnozí teoretikové překladu pod překladem odborných textů rozumí nejenom překlad vědeckých a technických textů, ale v podstatě všech textů jiného než uměleckého charakteru, tj. textů z oblasti přírodovědy, techniky, společenských věd, ekonomie, politiky apod.⁴⁰

Domníváme se, že teorie odborného překladu má již opodstatněné místo mezi ostatními disciplínami o překladu. Problematika odborného překladu má svá specifika, jež ji odlišují od problematiky uměleckého překladu. Stejně jako se teorie uměleckého překladu diferencovala od literární vědy, tak lze pozorovat, že teorie odborného překladu je postupně konstituována na základech společenských a technických věd.

4.1.1. Úskalí odborného překladu

Je zřejmé, že komplexní pohled na tuto problematiku, jenž by napomohl zařadit odborný překlad do určitého systému, stále chybí. Na druhou stranu je důležité podotknout, že již byly zformulovány významné vlastnosti a zákonitosti tohoto typu překladu. Například Josef Hrabák poznamenává, že při překladu odborného textu překladatel usiluje především o jazykovou správnost, slohovou přesnost, či přesnou volbu termínů. Charakter odborného textu se vyznačuje logičností, přesností, jednoznačností a neosobním vyjadřováním. Stylistické stránce odborného překladu se v poslední době věnuje stále větší pozornost, jelikož role odborného vyjadřování stále vzrůstá. Avšak jak již bylo řečeno, stylistické rozvrstvení se obecně liší v každém jazyce. Větší pozornost je rovněž zaměřena na lingvistickou stránku odborného překladu. Lingvistické zkoumání se obrací k vyšším překladovým jednotkám, mezi kterými je nejdůležitější samotný text, tudíž překladatel je povinen při svém překladatelském počínání dosáhnout ekvivalence na úrovni celého textu. Jeho cílem je sdělit informaci

---

⁴⁰ GROMOVÁ, Edita, Milan HRDLIČKA a Vítězslav VILÍMEK. *Antologie teorie odborného překladu*. Druhé. Ostrava: Ostravská univerzita, 2007. ISBN 978-80-7368-383-2.

takovým způsobem, jaký je všeobecně přijímaný v cílovém jazyce. O otázkách ekvivalence v odborném překladu se však zmíníme v další podkapitole.

Dalším významným specifíkem odborného překladu je práce s terminologií jednotlivých vědních oborů, kterým se překládaný text věnuje. V dnešní pokrokové době neustále vznikají nové termíny a pojmenování nových skutečností, což se bezesporu odráží v překladatelské praxi. Na tuto situaci by mělo být reagováno vydáváním a aktualizováním terminologických slovníků a dalších studijních materiálů, jelikož bez vhodných podpurných pomůcek není překladatel schopen dosáhnout kvalitního překladu, který je dnešní dobou vyžadován.⁴¹

4.2. FUNKČNĚ-EKVIVALENTNÍ PŘEKLAD ODBORNÉHO TEXTU

V současné době se upřednostňuje funkční překlad, jenž je pro čtenáře čtivější, plynulejší, který však nevzniká pouze na základě syntaktické přestavby. Překladatelé rovněž pracují s různorodostí cílového jazyka a využívají celou řadu překladatelských operací vždy s ohledem na to, o jaký funkční styl a způsob sdělení se jedná. Mnozí překladatelé zdůrazňují komunikativní funkci cílového textu, snaží se, aby recipient informací v překladu plně porozuměl. V případě odborného překladu má překladatel za úkol předat věcnou informaci výchozího textu tak, aby byla ve stejné míře srozumitelná pro recipienta překladu a pro příjemce originálu, tj. musí být ekvivalentní na všech úrovních. Je velmi důležité, aby překladatel pochopil výchozí text, a to nejenom porozuměním jazykových prostředků a větných konstrukcí. Je žádoucí, aby byl schopen proniknout do smyslu textu a disponoval i mimojazykovými znalostmi příslušného oboru.⁴²

Současná translologie se mimo jiné zabývá hledáním termínu, prostřednictvím kterého by mohla vyjádřit vztah přeloženého textu k originálu. Hovořilo se o takových pojmech jako *věrnost a adekvátnost*. Nejpoužívanějším termínem se však stal termín *funkční ekvivalence*. V současné teorii překladu se hovoří o tzv. funkčním ekvivalentu. Oldřich Man ve svém příspěvku *Otázky ekvivalence v odborném překladu* uveřejněném v publikaci Edity Gromové a spol. jej definuje jako „*takový ekvivalent, který vyjadřuje obecný smysl/invariant, informace originálu, situaci (kulturní a jinou), za níž informace*

---

⁴¹ GROMOVÁ, Edita, Milan HRDLIČKA a Vítězslav VILÍMEK. *Antologie teorie odborného překladu*. Druhé. Ostrava: Ostravská univerzita, 2007. ISBN 978-80-7368-383-2.

⁴² KNITTLOVÁ, Dagmar. *K teorii i praxi překladu*. Druhé. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2000. ISBN 80-244-0143-6.

*probíhá, a funkce, jež originál splňuje.*⁴³ Funkční ekvivalence se uvádí především z toho důvodu, že nejlépe vystihuje funkci každého přeloženého textu, jež závisí na jazykových i mimojazykových faktorech. Ekvivalenci spatřujeme tedy nejenom na všech úrovních textu, ale také ve vztahu mezi konkrétním výchozím a konkrétním cílovým jazykem.⁴⁴

Lingvisté se shodují, že ekvivalence překladu je stěžejním jevem teorie překladu, tudíž byla podrobena důkladnému zkoumání. Současně jsou toho názoru, že se jedná o jeden z nejsložitějších pojmů současné vědy o překladu. Většina badatelů tvrdí, že absolutní ekvivalence mezi výchozím a cílovým textem nelze dosáhnout, především z důvodu sémantických, strukturních a pragmatických rozdílů mezi konkrétními jazyky. Lingvisté, teoretikové překladu a praktikující překladatelé se rovněž pokusili o klasifikaci typů ekvivalentnosti překladu. V šedesátých letech 20. století se touto problematikou zabýval ve své publikaci například americký lingvista Eugen Nida, jenž hovoří o teorii dvou typů ekvivalentnosti, tj. formální a dynamické. Formální ekvivalencí rozumí vztah k jazyku, dynamickou poté vztah k recipientovi přeloženého textu. E. Nida se domnívá, že zcela přesný překlad není možný. Tvrdí, že nelze dosáhnout shodnosti detailů mezi originálem a překladem, avšak působení překladu na recipienta se může originálu velmi přiblížit.⁴⁵

V ruské teorii překladu se problematikou ekvivalence zabýval například A. D. Švejcer, jenž rozpracoval pojem funkční ekvivalence. Jeho pojetí je shodné s pojetím dynamické ekvivalence, jež poprvé uvedl E. Nida. Dle názoru A. D. Švejcera předávaný obsah výchozího textu obsahuje čtyři základní prvky neboli významy, tj. denotativní, syntaktický, konotativní a pragmatický význam. Koncepti funkční ekvivalence potvrzuje i další ruský teoretik překladu, L. K. Latyšev. Problematiku ekvivalence rozpracovává na základě definování dvou pojmů, a to *funkce textu* a *obsahu textu*. Latyšev tvrdí, že text s určitým obsahem může plnit různou funkci v různých komunikativních situacích, a naopak, texty s různým obsahem mohou mít pouze jedinou funkci. Zatím nejpodrobnější klasifikaci typů ekvivalentnosti textu originálu a překladu

---

⁴³ GROMOVÁ, Edita, Milan HRDLIČKA a Vítězslav VILÍMEK. *Antologie teorie odborného překladu*. Druhé. Ostrava: Ostravská univerzita, 2007. ISBN 978-80-7368-383-2.

⁴⁴ KUFNEROVÁ, Zlata. *Čtení o překládání*. Jinočany: Nakladatelství H & H, 2009. ISBN 978-80-7319-088-0.

⁴⁵ KUFNEROVÁ, Zlata. K makrolingvistickému pojetí lingvistiky překladu. *Slovo a slovesnost*. 1984, r. 45(2), s. 150-154.

rozpracoval V. N. Komissarov, jenž rozlišuje pět úrovní ekvivalence. Jedná se o ekvivalenci na úrovni cíle komunikace, popisu stejné reálné situace, třetí typ je ekvivalence na úrovni sdělení, dále na úrovni výpovědi a poslední typ zahrnuje maximální sémantickou shodu mezi výchozím a cílovým textem. Komissarov zdůrazňuje, že konečný cíl překladu spočívá v dosažení maximální ekvivalence na všech úrovních. Rovněž je důležité zmínit jméno L. S. Barchudarova, jenž definuje ekvivalenci jako sémantickou kategorii, jelikož se týká totožnosti textů v různých jazycích z pohledu obsahu. Barchudarov vyčleňuje tři typy sémantické ekvivalence, tj. ekvivalenty úplné, částečné a bezekvivalentní lexikální jednotky. Naším cílem však není se podrobně věnovat ekvivalenci překladu, proto uvádíme pouze základní informace a nejznámější teorie.⁴⁶

V překladatelské praxi je ekvivalence, či přesnost překladu velmi důležitou zásadou, která však přináší i svá úskalí. Překladatelé se například setkávají s problémy spojenými s tzv. bezekvivalentním lexikem při překladu reálií, kdy je překladatel povinen vyřešit rozdíly mezi mimojazykovými situacemi, rozdíly v pojmenování situací, předmětů apod. Každý překladatel by měl usilovat o co nejkvalitnější funkčně-ekvivalentní překlad, nikoliv výchozí text pouze mechanicky překládat do cílového jazyka.

4.3. PŘEKLAD TERMINOLOGIE ODBORNÉHO TEXTU

Odborný text má svá syntaktická, morfologická, ale i lexikální specifika. Překladatel při překladu pracuje se složitými slovními spojeními a řeší otázky složitých větných konstrukcí. Avšak určitým úskalím odborného překladu je rovněž překlad odborných výrazů, tj. termínů a terminologických sousloví, jež se v hojné míře v odborných textech vyskytují. Výraz *termín* pochází od latinského výrazu *terminus* a je definován jako „*slovo či slovní spojení nazývající speciální pojem v určitém technickém odvětví, ve vědě, či umění a vyznačující se konkrétním a jediným významem v rámci daného oboru.*“⁴⁷ Termíny jsou nezávislá a jednoznačná pojmenování, která v každém vědním oboru tvoří určitý terminologický systém. Překládání termínů

---

⁴⁶ VYCHODILOVÁ, Zdeňka. *Введение в теорию перевода для русистов*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, s. 48-55. ISBN 978-80-244-3417-9. (překlad vlastní)

⁴⁷ VYCHODILOVÁ, Zdeňka. *Введение в теорию перевода для русистов*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, s. 62-69. ISBN 978-80-244-3417-9. (překlad vlastní)

se mnohdy může stát „překladačským oříškem“, a to v případě, že překládáme odborný text z oboru, jehož terminologie není zachycena a standardizována ve slovnících.

Při odborném překladu je pozornost překladatele z velké části orientována právě na adekvátní vyjádření přesného významu termínu výchozího textu. V případě, že překládáme text z oboru, kde již proběhla určitá normalizace terminologického systému, či termíny mají internacionální charakter, překladatel téměř bez většího úsilí nalezne přesné ekvivalenty. V některých vědních a humanitních oborech v důsledku rozdílnosti mimojazykových skutečností je však nalezení ekvivalentů obtížnější. Jedná se o případy, kdy v cílovém jazyce chybí přesný termín pro pojmenování dané skutečnosti, popřípadě termín existuje, avšak nese jiný význam. Potíže s překladem termínů mohou nastat i z toho důvodu, že odborné texty se často překládají ve velmi krátkém časovém horizontu, překlady jsou publikovány bez náležité revize, tudíž nemohou být považovány za relevantní zdroje terminologické informace. Překladatel je následně povinen hledat ekvivalenty v různých encyklopediích, výkladových či dvojjazyčných slovnících apod.

Problematikou překládání termínů se zabývali mnozí lingvisté, teoretikové překladu, mezi jinými i Ján Horecký, jenž ve svých publikacích zdůrazňuje, že „*termíny sa zásadne nemajú prekladať, ale jednoducho substituovať*“.⁴⁸ Z tohoto výroku tedy vyplývá, že při překládání odborných textů v podstatě nejde o překlad termínů, ale o jejich substituci. Je důležité podotknout, že substituce je možná pouze v případě, že je v obou jazycích terminologický systém určitého oboru normalizován. Jestliže substituce není možná, je překladatel nucen termín samostatně přeložit. Samotnému překladu termínu však předchází analýza sémantické, onomaziologické a onomatologické struktury překládaného termínu, která se mnohdy neobejde bez spolupráce s odborníky příslušného oboru.⁴⁹

Nejčastějšími způsoby překládání termínů, jež nemají terminologický ekvivalent v cílovém jazyce, je překlad opisem, částečná nebo úplná transkripce/transliterace, či kalkování. Kalkování, jehož základem je doslovný překlad jednotlivých komponentních složek slova z cizího jazyka, je velmi často využíváno při překladu

---

⁴⁸ HORECKÝ, Ján. O prekladaní terminológie. In: *Preklad spoločenskovedných textov*. Bratislava, 1978, s. 61-66.

⁴⁹ GROMOVÁ, Edita, Milan HRDLIČKA a Vítězslav VILÍMEK. *Antologie teorie odborného překladu*. Druhé. Ostrava: Ostravská univerzita, 2007. ISBN 978-80-7368-383-2.

odborných textů technického zaměření. Nový termín může být utvořen také přidáním nového významu slovu či slovnímu spojení, které v cílovém jazyce již existuje. Rozšířenými způsoby překládání termínů jsou rovněž konkretizace či generalizace významů, kdy se slova užívaná v každodenní komunikaci mohou stát odbornými pojmenováními.⁵⁰

Jak již bylo řečeno, překladatel je povinen vynaložit veškerá úsilí pro adekvátní vyjádření termínů z výchozího textu, i přestože není jednoduché v některých oborech najít vhodné terminologické ekvivalenty. Překladatel by se však měl při překladu odborných textů řídit jednou velmi důležitou zásadou, a sice, měl by vždy mít na paměti okruh konkrétních čtenářů, jimž je daný text určen, a současně užívat výrazy, které odpovídají charakteru textu. Velmi pozitivní zprávou je, že v současné době probíhá normalizace a unifikace terminologických systémů v řadě vědních a technických oborů v různých světových jazycích, což bezesporu v budoucnu práci překladatele zjednoduší.

4.4. KOHERENCE A KOHEZE V ODBORNÉM PŘEKLADU

V současné překladatelské praxi si překladatelé uvědomují, že je třeba brát v úvahu i vyšší překladové jednotky než je slovo, slovní spojení či odstavec. Nejenom v odborném překladu se nejdůležitější překladovou jednotkou stal celý text. Text může být charakterizován jako seskupení jednotlivých výpovědí, jež jsou propojené tématem. Důležitou vlastností textu je jeho obsahová a formální soudržnost, díky které text působí jako ucelený jazykový projev. V případě obsahové soudržnosti textu se jedná o tzv. textovou koherenci, jež představuje významovou souvislost textu. Koherentní text je soudržný v případě, že jeho jednotlivé části spolu myšlenkově souvisí. S koherencí textu úzce souvisí tzv. koheze, jež je chápána jako „*realizované vyjádření významových vztahů jazykovými prostředky*“, ⁵¹ tedy jako soudržnost textu v oblasti formy.

Avšak tematická posloupnost autorových myšlenek sama o sobě nezaručí absolutní soudržnost textu. Té dosáhneme pomocí dalších speciálních prostředků. Z jazykového hlediska jde především o opakování podstatných jmen, užívání odkazovacích zájmen, spojovacích výrazů – tzv. konektorů, časových a prostorových orientátorů apod. Pro kontextuální a situační spojitost textu jsou rovněž často užívány

---

⁵⁰ VYCHODILOVÁ, Zdeňka. *Введение в теорию перевода для русистов*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, s. 62-69. ISBN 978-80-244-3417-9. (překlad vlastní)

⁵¹ PLÁŠEK, Radovan. *Odborný text*. Brno: Masarykova univerzita, 2014. ISBN 978-80-210-7175-9.

časové a prostorové orientátory, o nichž již byla řeč ve druhé kapitole této práce. Uvedené prostředky soudržnosti textu zajišťují návaznost na předcházející a následující výpověď textu, popřípadě odkazují na situaci mimo text.⁵²

Při vytváření originálního textu, ale i při realizování jeho překladu je úkolem, aby výsledný text byl vnitřně souvislý, soudržný neboli koherentní. Překladatel při překladu odborného textu pracuje s prostředky zajišťujícími koherenci textu, nejčastěji se jedná o lexikální a gramatické prostředky. K lexikálním prostředkům řadíme opakování pojmenování, popřípadě užití synonymního výrazu, či synonymního opisu, užití antonym, hyponym, metafor apod. V některých kontextech může být předmět řeči pojmenován obecnějším významem, vždy však musí být plně srozumitelné, oč se jedná, čehož lze dosáhnout odkazováním pomocí zájmen. Jestliže je ze souvislosti jasné, co nebo kdo je předmětem výpovědi, lze některý lexikální prostředek pro soudržnost textu vypustit.⁵³

Společně s lexikálními prostředky zajišťujícími koherenci textu užíváme gramatické prostředky, jež rovněž mohou napomoci vyjádřit časovou návaznost a tematickou posloupnost. Nejčastějšími gramatickými prostředky návaznosti textu jsou spojky a vztahná zájmena. Avšak významnou roli hrají i gramatická shoda, koncovky slovesného přísudku a mluvnické kategorie sloves, např. vid a čas.⁵⁴

4.5. INTERTEXTOVOST V ODBORNÉM PŘEKLADU

Další významnou vlastností odborného textu, jež rovněž souvisí s odborným překladem, je jeho intertextová povaha. Autor originálního textu, ale i překladatel při překladu odborného pojednání jsou ovlivněni již existujícími texty podobného zaměření, či staršími poznatky. Jejich dřívější zkušenost s analogickými texty a vzájemné vztahy mezi jednotlivými jazykovými projevy vysvětluje tzv. intertextovost neboli intertextualita. J. Hoffmannová definuje intertextualitu jako „*autentickou a explicitně vyznačenou přítomnost jednoho textu v jiném textu.*“⁵⁵

---

⁵² ČECHOVÁ, Marie a kol. *Čeština - řeč a jazyk*. Praha: ISV nakladatelství, 1996, ISBN 80-85866-12-9.

⁵³ ČMEJRKOVÁ, Světlá a kol. *Jak napsat odborný text*. Hradec Králové: LEDA, 1999, s. 105-148. ISBN 80-85927-69-1.

⁵⁴ ČECHOVÁ, Marie a kol. *Čeština - řeč a jazyk*. Praha: ISV nakladatelství, 1996. ISBN 80-85866-12-9.

⁵⁵ HOFFMANNOVÁ, Jana. *Stylistika a...: Současná situace stylistiky*. Praha: TRIZONIA, 1997, s. 34-40. ISBN 80-85573-67-9.

Zkoumání intertextuality se věnuje větší pozornost teprve od 70. let, kdy teoretikové intertextovosti začali vypracovávat různé typologie intertextů. Mezi významné osobnosti, jež se touto problematikou zabývali či zabývají, patří například M. M. Bachtin, J. Kristeva, U. Eco, G. Genett a další. Překládání lingvistických a odborně výkladových textů se ve svém díle rovněž věnuje P. Newmark. Dle jeho mínění je vhodné pro objasnění složitějších jevů v cílovém jazyce využít některé prvky intertextovosti, např. poznámky pod čarou, jelikož i tímto způsobem překladatel dosáhne věcné přesnosti a jasnosti, jež je od překladu odborného textu vyžadována.⁵⁶

Je nutné poznamenat, že intertextovost v odborném překladu a v teorii překladu je téma poněkud nové, tudíž se v současné době v této oblasti téměř nesetkáváme s publikacemi zaměřenými výhradně na tuto problematiku. Na základě našeho dosavadního studia a z vlastní překladatelské zkušenosti však můžeme konstatovat, že intertextovost od překladatele vyžaduje schopnost v originálním textu rozpoznat spojující prvky s analogickými texty. Překladatel je tedy před započítím překladatelského procesu postaven do role interpreta, jenž v textu dešifruje různé citace, aluze, narážky, parafráze apod. Návaznost jednoho odborného textu na jiný text podobné tematiky rovněž vyjadřují odkazy na příslušnou literaturu prostřednictvím bibliografických údajů. Kvalitního překladu tedy překladatel dosáhne nejenom díky výborné jazykové kompetenci, ale i na základě určitého všeobecného přehledu o reáliích, kulturně-historických, politických skutečnostech a skutečnostech každodenního života uživatelů obou jazyků, se kterými při překladu pracuje.

---

⁵⁶ KUFNEROVÁ, Zlata a kol. *Překládání a čeština*. Druhé. Jinočany: H & H, 2003, ISBN 80-85787-14-8.

5. ÚVOD DO PROBLEMATIKY RUSKÉHO RODINNÉHO PRÁVA

V páté kapitole této diplomové práce bychom se chtěli zaměřit na vymezení základních pojmů z oblasti ruského rodinného práva a rodinné politiky, jelikož jsou to stěžejní témata námi analyzovaných a překládaných odborných textů v rámci této práce. Každý překladatel by měl kromě jazykových kompetencí rovněž disponovat věcnými znalostmi té konkrétní oblasti, již se odborný překlad týká. Tudiž i my považujeme za vhodné alespoň stručně objasnit dílčí témata ruského rodinného práva, kterým se náš odborný překlad a následně překladatelský komentář věnuje. Důležitým informačním zdrojem nám byla naše závěrečná práce z bakalářského studia, jež se této tematice věnuje. Dále jsme své poznatky čerpali především z ruských publikací o této problematice, ruských internetových zdrojů a ruských právních předpisů této oblasti.

5.1. RUSKÉ RODINNÉ PRÁVO

5.1.1. Počátky ruského rodinného práva

Vývoj ruského rodinného práva vždy reagoval na politické události na ruském území, na náboženské a společenské přesvědčení obyvatel. Ruské rodinné právo a jeho zákonodárství se zpočátku vyvíjelo pod vlivem církve a občanského práva. Určitá systematizace právní úpravy rodinných vztahů byla započata v době Petra I. a Kateřiny II., jejichž reformy znamenaly zdokonalování některých institutů a principů rodinného práva. Stát převzal na sebe zodpovědnost při řešení otázek manželství, vdovství či postavení ženy mezi manžely. Po Říjnové revoluci začíná období tzv. sovětského rodinného práva, jež je rovněž známo reformními změnami, následně kodifikovanými kodexy z roku 1918, 1926 a 1969.⁵⁷

V době Svazu sovětských socialistických republik (zkráceně SSSR) se setkáváme s určitou nestabilitou sovětského zřízení, kdy téměř na denním pořádku bylo provádění změn v zásadních úkolech a funkcích sovětských úřadů, měnění, popř. rušení jednotlivých sovětských zřízení, konstitucí a dalších právních předpisů. Ve dvacátých letech dokonce bylo na území Sovětského svazu v jeden okamžik v platnosti více než deset ústav, navíc jejich doplnění, či zrušení bylo velmi snadné. Z toho vyplývá,

---

⁵⁷ KOVÁŘOVÁ, Pavlína. *Rodinná politika současného Ruska*. Petrovice, 2015. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Vedoucí práce doc. PhDr. Zdeňka Vychodilová, CSc.

že v době SSSR nelze hovořit o jednotnosti právního systému a jasném rozdělení právní moci.

Po rozpadu SSSR a v souvislosti se vznikem nových ekonomických vztahů došlo k významným změnám ve všech oblastech společenského života, což rovněž podmínilo přijetí nového Občanského zákoníku Ruské federace a Zákoníku o rodině Ruské federace (Семейный кодекс РФ). Zákoník o rodině byl přijat Státní dumou v prosinci 1995 a s menšími změnami je platný dodnes.

5.1.2. Podstata ruského rodinného práva

Ruské rodinné právo představuje soubor právních norem upravujících rodinné vztahy. Existují různé názory na právní povahu ruského rodinného práva. Především neexistuje jednotná odpověď na otázku, zda je rodinné právo samostatným odvětvím ruského právního systému, či zda se jedná o pododvětví občanského práva. Diskuze na toto téma v Rusku probíhají od konce 30. let 20. století.

Hlavním pramenem ruského rodinného práva je již zmíněný Zákoník o rodině Ruské federace, jenž vstoupil v platnost 1. března 1996. Tento právní dokument upravuje otázky vzniku manželství a jeho zániku, osobní nemajetkové a majetkové vztahy mezi jednotlivými členy rodiny, manžely navzájem, rodiči a dětmi, osvojiteli a osvojenými dětmi, popřípadě rodinné vztahy mezi příbuznými, formy náhradní rodinné péče, tj. umístění dětí, jež se ocitly bez péče rodičů, do náhradní rodinné péče a v neposlední řadě upravuje zvláštnosti rodinných vztahů v manželství s cizincem/cizinkou.⁵⁸

V ruské odborné literatuře je pojem „rodinné právo“ definován ve čtyřech významech. Zaprvé se jedná o odvětví práva upravující rodinné právní vztahy, tj. soubor právních norem. Zadruhé je tímto pojmem označována věda o rodinném právu, jež se zabývá teorií vzniku manželských vztahů a rodinných vztahů v náhradních rodinách. Třetí význam označuje zákonodárství, tj. systém pramenů rodinného práva, mezi něž je nejčastěji řazen Zákoník o rodině Ruské federace, Ústava Ruské federace, Občanský zákoník RF, federální zákony a zákony jednotlivých subjektů federace. Autoři některých publikací o ruském rodinném právu však uvádí mezi prameny rodinného práva i mezinárodní právní normy, výnosy prezidenta Ruské federace a vládní nařízení.

---

⁵⁸ КРАШЕНИННИКОВ, П. В. *Семейное право: Учебник*. Третье издание. 2015. ISBN 978-5-8354-1209-9.

Poslední význam pojmu „rodinné právo“ označuje studijní disciplínu, jež seznamuje se zákonodárstvím rodinného práva.⁵⁹

Velmi aktuálním tématem současného ruského rodinného práva jsou smlouvy upravující rodinně-právní vztahy, jelikož v souvislosti se zdokonalováním ruského právního systému se jejich počet neustále zvyšuje. V poslední době se objevily nové smlouvy, jako předmanželská smlouva, smlouva o náhradním mateřství, smlouva upravující pěstounství apod., jež se současně staly předmětem častých diskuzí, které se týkají určení jejich právní povahy. Odborníci a právníci se nemožou shodnout na tom, zda se jedná o rodinně-právní, či občansko-právní smluvní akty.⁶⁰

5.2. RUSKÁ RODINNÁ POLITIKA

Zájem o problematiku ruského rodinného zákonodárství v posledních letech stoupá. Hlavními důvody zvýšeného zájmu jsou zdokonalování systému ruského rodinného zákonodárství, zvýšení zájmu státu o otázky týkající se rodin, mateřství a dětství, což rovněž napomáhá řešit demografické a další sociální problémy země.

Rodina i v 21. století je důležitou sociální jednotkou, díky které se učíme utvářet mezilidské vztahy a správnému chování. Od konce 20. století se však hovoří o krizi rodiny. V Rusku se tato krize projevuje například zvyšováním rozvodovosti, snižováním počtu dětí vychovávaných v rodinách, zrodil se fenomén tzv. dětí ulice, což potvrzuje fakt, že vzrůstá počet dětí, jež se ocitají bez péče rodičů. Nicméně ruský stát se snaží vytvářet příznivé podmínky pro rodiny, ve kterých by mohly být děti vychovávány. Proto státní sociální politika zahrnuje i systém cílené pomoci a podpory pro rodiny, jenž se nazývá rodinná politika. Ovšem v Ruské federaci není tento pojem natolik známý jako u nás v České republice. K popularizaci tohoto termínu v ruské společnosti napomohlo vydání prezidentského výnosu o základních principech státní rodinné politiky v roce 1996.⁶¹

Ruská rodinná politika je výsledkem dlouhého rozvoje, na jehož počátku se politikové a odborníci zabývali především ochranou matky a dítěte. V současné době

---

⁵⁹ KOVÁŘOVÁ, Pavlína. *Rodinná politika současného Ruska*. Petrovice, 2015. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Vedoucí práce doc. PhDr. Zdeňka Vychodilová, CSc.

⁶⁰ ТАРУСИНА, Н. Н. а О. И. СОЧНЕВА. *Семейное право: Учебно-методическое пособие*. Ярославль: ЯрГУ, 2017.

⁶¹ KOVÁŘOVÁ, Pavlína. *Rodinná politika současného Ruska*. Petrovice, 2015. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Vedoucí práce doc. PhDr. Zdeňka Vychodilová, CSc.

se však jedná o komplexní státní podporu pro rodinu jako celek. Státní rodinná politika je systém politických, právních, ekonomických, sociálních, zdravotních a kulturních opatření orientovaných na posílení postavení rodiny ve společnosti a napomáhající jejímu rozvoji. Ve výnosu ruského prezidenta jsou stanoveny konkrétní principy rodinné politiky Ruské federace, rovněž je definován hlavní cíl státní rodinné politiky jako „vytvoření nezbytných podmínek pro každou rodinu tak, aby mohla plnit svoji funkci a zvyšovala životní úroveň všech členů rodiny“.⁶²

Nicméně zvýšení počtu rozvodů, počtu dětí, jež se staly sirotky, dětí narozených mimo manželský svazek, zvýšení počtu neúplných rodin a zhoršení jejich ekonomické situace přimělo ruské orgány státní moci vypracovat novou strategii ruské rodinné politiky. V současné době je tedy vypracována *Koncepce státní rodinné politiky na období do roku 2025*, která podrobněji rozpracovává přístupy k řešení otázek týkajících se realizace cílů rodinné politiky a vytváření podmínek pro zlepšení blahobytu všech rodin. Od roku 2007 se velká pozornost věnuje podpoře mladé rodiny. Nicméně prozatím nelze hovořit o naplňování cílů rodinné politiky orientované na podporu mladé rodiny, jelikož stát a mladá rodina stále nejsou spolupracujícími partnery při vytváření podmínek pro blahobyt mladých rodin.⁶³

Od roku 2006 se ruský stát v rámci rodinné politiky snaží zlepšit demografickou situaci v zemi. Dle představitelů ruské vlády je hlavní příčinou nízké porodnosti nedostatečná materiální podpora matek a celé rodiny. V první řadě představitelé ruského státu předpokládali, že zvýšení porodnosti napomůže navýšení sociálních dávek. Specifickým opatřením ruské rodinné politiky se stalo zavedení tzv. mateřského kapitálu. Jedná se o dodatečné opatření státní sociální podpory rodinám při narození druhého a dalšího dítěte. Daný finanční příspěvek je upraven federálním zákonem, jenž rovněž specifikuje, kdo má na tzv. mateřský kapitál nárok, a na co mohou být finanční prostředky využity.⁶⁴

---

⁶² N 712. Об Основных направлениях государственной семейной политики: Указ Президента РФ. Москва, 1996. (překlad vlastní)

⁶³ ГОРЬКОВА, Е. Е. *Семейная политика в современном российском обществе: основные направления деятельности*. Новосибирск: Новосибирский государственный технический университет, 2013.

⁶⁴ ЧЕРНОВА, Ж. В. Семейная политика в современной России: Пятый нацпроект. *Человек. Сообщество. Управление*. Краснодар, 2011, ((№ 2).

5.3. NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE

Nehledě na to, že od počátku formování ruského rodinného zákonodárství již uplynulo několik let, v námi překládaných odborných příspěvcích rovněž zjišťujeme určitou nejednotnost v současné právní legislativě rodinného práva, konkrétně nedostačující legislativní úpravu forem náhradní rodinné péče. Domníváme se však, že tuto skutečnost nelze přisuzovat historickému vývoji, či neschopnosti ruských zákonodárců přivést ruský právní systém do souladu, nýbrž tomu, že se jedná o velmi aktuální téma současné doby po celém světě, tudíž dosud neexistují jednotné názory na tuto problematiku, chybí mnohaleté zkušenosti, na jejichž základě by bylo možné vypracovat jasně formulované právní předpisy tohoto odvětví.

Dalším tématem analyzovaných a překládaných odborných textů z oblasti ruského rodinného práva a rodinné politiky je tedy náhradní rodinná péče. V Zákoníku o rodině Ruské federace je rovněž pozornost věnována sociálně-právní ochraně dětí, jež se ocitnou bez péče rodičů. Každé dítě má právo na výchovu v plnohodnotné rodině, nicméně v současné době, avšak nejenom v Ruské federaci, jsou mnohé děti tohoto práva zbaveny. Nejčastějšími důvody, na základě kterých se dítě ocitá bez péče rodičů, jsou například smrt rodičů, omezení či zbavení rodičů rodičovských práv, uznání rodičů nesvéprávnými, vážné onemocnění rodičů, vytváření podmínek pro dítě, jež poškozují jeho zdraví a vývoj apod.

Dle ruského Zákoníku o rodině je možné konstatovat, že v Ruské federaci existují tři základní formy náhradní rodinné péče, a sice osvojení dítěte (усыновление), poručenství (опека/попечительство) a přestounství (приёмная семья). Ruské formy náhradní rodinné péče se téměř shodují ve funkcích a principech s formami českými, avšak liší se pojmenováním. Na základě uvedených negativních jevů v rodině dítě získává statut „dítěte bez rodičovské péče“, jeho osobní údaje jsou zapsány do seznamu dětí s tímto statutem, orgán sociální péče a opatrovnictví dítěti stanovuje poručníka, přičemž orgány výkonné moci subjektu Ruské federace, v němž dítě žije, současně napomáhají k jeho umístění do náhradní rodinné péče. V případě, že není možnost, aby bylo dítě umístěno do náhradní rodiny, je umístěno do zařízení ústavní péče, tj. do dětského domova.⁶⁵

---

⁶⁵ КРАШЕНИННИКОВ, П.В. *Семейное право: Учебник*. Третье издание. 2015. ISBN 978-5-8354-1209-9.

Prioritní postavení mezi formami náhradní rodinné péče má v Ruské federaci osvojení dítěte. Osvojené dítě má ve své náhradní rodině stejná práva jako vlastní děti osvojitelů. Jak již bylo řečeno, osvojení dítěte jako forma náhradní rodinné péče se v českém i ruském prostředí téměř shoduje. Výrazné rozdíly spatřujeme především v právech osvojitelů, jelikož v Ruské federaci na žádost osvojitelů může být dítěti změněno jméno, jméno po otci, příjmení, a dokonce i datum a místo narození, jestliže je dítě mladší jednoho roku.

Další velice častou formou náhradní rodinné péče je poručenství. Současná ruská legislativa však rozlišuje dva termíny pro poručenství. Jestliže poručník pečuje o dítě od narození do 14 let, jedná se o poručenství, jež se nazývá «опека». Péče o dítě, jež je ve věku od 14 do 18 let se poté nazývá «попечительство». Při této formě náhradní rodinné péče je dítěti stanoven poručník, jenž má téměř stejná práva a povinnosti jako rodič, stává se zákonným zástupcem dítěte.

Placenou formou náhradní rodinné péče je pěstounství, v ruské terminologii «приёмная семья», jež je realizováno na základě smlouvy o pěstounství, kterou na jedné straně uzavírá orgán sociální péče a opatrovnictví, a na straně druhé pěstouni. Uzavřením smlouvy o pěstounství pěstounům vzniká právo na finanční odměnu, jež stanovují jednotlivé subjekty Ruské federace. Pěstouni rovněž pobírají finanční příspěvky na úhradu základních potřeb dítěte. V ruské legislativě rodinného práva se můžeme rovněž setkat s pojmem tzv. патронатная семья, jež je stejně jako pěstounství placenou formou náhradní rodinné péče vznikající na základě smlouvy. Rozdíly mezi těmito dvěma druhy náhradní rodiny jsou prakticky minimální a týkají se charakteru státní podpory rodiny vychovávající dítě, jež se ocitlo bez péče rodičů.⁶⁶

Je důležité poznamenat, že stejně jako v České republice jsou rovněž v Ruské federaci budoucí osvojitelé, zájemci o poručenství a budoucí pěstouni povinni vzdělávat se v psychologické, pedagogické a právní oblasti.

5.4. NÁHRADNÍ MATEŘSTVÍ

Dalším velmi aktuálním tématem současné doby, jemuž se rovněž věnují námi vybrané, překládané a analyzované odborné texty, je téma tzv. náhradního mateřství (супругатное материнство). Náhradní mateřství je forma lidské reprodukce,

---

⁶⁶ KOVÁŘOVÁ, Pavlína. *Rodinná politika současného Ruska*. Petrovice, 2015. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Vedoucí práce doc. PhDr. Zdeňka Vychodilová, CSc.

při níž náhradní matka podstupuje umělé oplodnění, prochází všechny fáze těhotenství a po porodu dítě odevzdává biologickým rodičům. Z nedávných výzkumů v Ruské federaci vyplývá, že je dnes v Rusku každý šestý manželský pár neplodný, což souvisí s rizikovým chováním dospívajících a osob v reprodukčním věku, tj. drogovými závislostmi, alkoholismem, pohlavními nemocemi, přerušovaným těhotenstvím apod.⁶⁷ Tudíž i v Ruské federaci vznikají centra na podporu lidské reprodukce.

Nicméně i přesto, že je tato problematika v současné době velmi aktuální, nejenom v Ruské federaci, ale i v České republice, právní systémy jednotlivých států tento fenomén 21. století zatím neupravují jasně formulovanými zákony a dalšími právními předpisy. Z dostupných informací především z ruských internetových zdrojů vyplývá, že v ruském zákonodárství se o problematice náhradního mateřství hovoří pouze v jednotlivých článcích Zákoníku o rodině RF a příslušných právních předpisů, tudíž mnohá „úskalí“ náhradního mateřství, např. právní povaha tzv. surogační smlouvy, zabezpečení zájmů smluvních stran v tomto právním vztahu a další, nejsou na legislativní úrovni dostatečně ošetřena.

Na základě uvedených informací o ruském rodinném právu, ruské rodinné politice a aktuálních tématech těchto oblastí lze konstatovat, že tato problematika je velmi různorodá a zajímavá, avšak z důvodu omezeného rozsahu práce není prostor, abychom se jednotlivým tématům věnovali podrobněji. Tudíž případné zájemce o tuto problematiku odkazujeme na seznam námi použitých zdrojů, na základě kterého si mohou ve vlastním zájmu publikace a další informace o této tematice vyhledat.

---

⁶⁷ MESHKOVA, Elena, Alexander KULIKOV. *Зачем подростки рискуют?* [online]. 2014 [cit. 2017-10-10]. Dostupné z: <http://www.psychologies.ru/roditeli/teenagers/zachem-podrostki-riskuyut/>

6. VLASTNÍ PŘEKLAD

A. M. Shajhramova,

Postgraduální student katedry
občanského a obchodního práva,

Kazan Federal University

Smlouva o náhradním mateřství jako druh právního zabezpečení zájmů manželů a náhradní matky

Náhradní mateřství dnes nabývá stále větší aktuálnosti. Náhradní mateřství je technologie lidské reprodukce, při níž je žena (náhradní matka) na základě své dobré vůle za náhradu (komerční náhradní mateřství) nebo zdarma (nekomerční náhradní mateřství) připravena podstoupit umělé oplodnění, všechny fáze těhotenství a porodit biologicky cizí dítě, které bude poté předáno na výchovu jiným lidem (genetickým rodičům).

V Rusku nejsou žádné zvláštní právní předpisy, které podobné vztahy upravují. O náhradním mateřství se hovoří pouze v jednotlivých člancích takových právních předpisů, jako jsou: Zákoník o rodině Ruské federace (článek 51 a 52); Základy legislativy Ruské federace na ochranu zdraví občanů (článek 35 „Umělé oplodnění a implantace embrya“); Federální zákon č. 143 „O matričních událostech“ ze dne 15. listopadu 1997 (článek 16); nařízení Ministerstva zdravotnictví Ruské federace „O využití podpůrných reprodukčních technologií (ART) pro léčbu ženské a mužské neplodnosti“.

V uvedených právních předpisech jsou pouze mimochodem zmíněny právní aspekty náhradního mateřství, jelikož v této oblasti ruské legislativy existuje obrovská mezera. Na legislativní úrovni nejsou například řešeny otázky ohledně pojmu „náhradní mateřství“ a jeho forem, není uveden podrobný seznam požadavků na náhradní matku, nejsou definovány formy právního zajištění matky, jež nosí dítě, není zcela jasná otázka ohledně smlouvy uzavřené mezi účastníky tohoto právního vztahu.

Existuje mnoho „úskalí“, která mohou biologické rodiče potkat v případě náhradního mateřství: náhradní matka nemusí dodržovat režim těhotných žen, což by znamenalo nežádoucí důsledky pro dítě, nebo po porodu může změnit svůj názor a biologickým rodičům neodsouhlasit jejich zapsání jako rodiče dítěte; popřípadě

si náhradní matka může biologicky cizí dítě ponechat a být rovnoprávnou matkou v souladu s legislativou Ruské federace. Tyto problémy musí být zřetelně upraveny.

V první řadě musí být v legislativě uvedeno, jakým způsobem budou chráněny zájmy stran - manželů a náhradní matky, jaké jsou možné záruky v těchto vztazích, jakými právy a povinnostmi budou tyto osoby při náhradním mateřství disponovat.

V praxi je důležitou formou právního zajištění zájmů stran smlouva o náhradním mateřství. V případě, že je tato smlouva z právního hlediska správně sepsaná, může biologickým rodičům zaručit, že jim dítě bude po porodu předáno, popřípadě může minimalizovat nebo vyloučit nepříjemné situace, jako je vydírání, vyhrožování, podvod.

Co se týče právní povahy této smlouvy, nelze říci, že je smlouva o náhradním mateřství jednoznačně občansko-právní povahy. O této problematice se vedou diskuze. A. A. Pestriková tvrdí, že jestliže smlouva není občansko-právní povahy, tak v případě neplnění nebo nesprávného plnění smluvních podmínek ze strany účastníků tohoto právního vztahu nelze uplatňovat normy občansko-právní odpovědnosti. Rovněž by v tomto případě odměna pro náhradní matku spadala za hranice právní oblasti. Z druhé strany, jestliže budeme smlouvu považovat za občansko-právní, vzniká otázka ohledně její právní kvalifikace podle občanského práva⁶⁸.

Podle článku 420 Občanského zákoníku Ruské federace se smlouvou rozumí dohoda dvou či více osob o vzniku, změně nebo zániku občanských práv a povinností. Mnozí autoři vycházejí z této definice a neposuzují smlouvu o náhradním mateřství jako smlouvu občansko-právní povahy.⁶⁹ I když se lze setkat také s příznivci uplatňování norem občanského práva v rámci smlouvy o náhradním mateřství.

Článek 4 Zákoníku o rodině Ruské federace umožňuje na rodinné vztahy uplatňovat normy občanského práva. Proto tedy pokud budeme považovat smlouvu o náhradním mateřství za občansko-právní, lze na ni aplikovat normy čl. 39 Občanského zákoníku Ruské federace. Článek 779 hovoří o tom, že pravidla uvedená v čl. 39 se vztahují na smlouvy o poskytování telekomunikačních služeb, lékařských, veterinárních, auditorských, poradenských, informačních, vzdělávacích služeb a služeb pro turisty a dalších, s výjimkou určitých typů služeb.

---

⁶⁸ Pestriková A. A. Problémy smlouvy o náhradním mateřství // Law Library „Yuristlib»: http://www.juristlib.ru/book_2845.html.

⁶⁹ Zaeva V. Náhradní mateřství // <http://www.surrogasy.ru>.

Pod pojmem „smlouva o náhradním mateřství“ se rozumí dohoda mezi osobami, popř. osobou, jež mají právo využít tuto metodu asistované reprodukce, a náhradní matkou. Z tohoto důvodu je smlouva o náhradním mateřství dvoustranná či vícestranná, přičemž smluvními stranami jsou genetičtí rodiče nebo jeden z nich, a náhradní matka.

Smlouva o náhradním mateřství je konsenzuální, tj. je považována za uzavřenou od okamžiku odsouhlasení všech jejích zásadních podmínek. Je zřejmé, že je smlouva o náhradním mateřství platná ode dne jejího uzavření, nikoliv ode dne účinnosti.

Smlouva o náhradním mateřství může být úplatná, ale i neúplatná. V praxi jsou neúplatné smlouvy o náhradním mateřství uzavírány mezi příbuznými a blízkými, kteří chtějí v první řadě pomoci bezdětné rodině, nikoliv získat materiální výhody. Častěji však odborníci z důvodu odměny radí smlouvu o náhradním mateřství ke smlouvám o placeném poskytování služeb.

Podle E. S. Mitryakové je předmětem smlouvy o náhradním mateřství poskytování placených služeb náhradní matkou, jež donosí a porodí geneticky cizí dítě, aby následně bylo předáno objednatelům⁷⁰.

Smlouva o náhradním mateřství je uzavírána v písemné formě a musí obsahovat následující údaje: informace o smluvních stranách, předmět smlouvy, práva a povinnosti smluvních stran, vzájemné finanční vztahy, datum platnosti a účinnosti smlouvy, podpisy. Kromě toho musí smlouva o náhradním mateřství obsahovat ustanovení o tom, že jestliže se náhradní matka rozhodne ponechat si dítě, ztrácí právo na kompenzaci a zavazuje se uhradit biologickým (genetickým) rodičům všechny náklady vzniklé na základě smlouvy o náhradním mateřství.

Tudíž jedním druhem právního zabezpečení zájmů smluvních stran v právním vztahu týkajícím se náhradního mateřství je konsenzuální, úplatná (neúplatná), dvoustranná (vícestranná) smlouva o náhradním mateřství.

---

⁷⁰ Viz.: *Mitryakova E. S.* Právní úprava náhradního mateřství v Rusku: Avtoref Dis., K. Y. n. Ťumeň, 2006. Str. 23.

Právo dítěte na život a výchovu v rodině

Ústava Ruské federace, jež prohlašuje lidská práva a svobody za nejvyšší hodnotu, nerozlišuje mezi dospělými a dětmi⁷¹. V čl. 1 Všeobecné deklarace lidských práv ze dne 10. prosince 1948 je uvedeno, že „*Všichni lidé se rodí svobodní a sobě rovní v důstojnosti i právech*“.⁷² Ochrana cti a důstojnosti dětí před všemi formami fyzického a psychického násilí by měla být jedním z hlavních cílů každého státu.

Jak je známo, Ruská federace je jednou ze 193 zemí, které v roce 1990 podepsaly Úmluvu o právech dítěte Organizace spojených národů (dále jen - OSN).⁷³ Nehledě na to, že státy začaly věnovat větší pozornost ochraně práv dítěte, podle závěrů mnohých výzkumů miliony dětí po celém světě nadále trpí násilím, snášejí fyzická zranění, negativní vlivy na duševní a emocionální rozvoj. Největší starosti by v Ruské federaci měly vyvolávat vážné problémy v oblasti rodinného života, jež se týkají počtu rozvodů, potratů, opuštění dětí a zvýšení počtu narozených dětí mimo manželství. V rámci tohoto problému je rovněž nutné zmínit umístění opuštěných dětí a sirotek do internátních zařízení. V této otázce Výbor OSN pro práva dítěte doporučuje aktivně rozvíjet alternativní formy péče, které nahrazují posílání dětí do internátních zařízení, jako je například umístění dětí do rodinné péče. Rozhodnutí o umístění dítěte do dětského domova by mělo být poslední možností v případě, že se pro dítě nepodaří najít pěstounskou rodinu.

Pod právem dítěte na rodinnou péči by se v první řadě mělo rozumět jeho právo žít a být vychováváno ve své vlastní, biologické rodině. Avšak rovněž tato oblast vyžaduje vládní intervenci, vypracování národní politiky upravující otázky ochrany rodinných práv dítěte.

---

⁷¹ Ústava Ruské federace byla přijata lidovým hlasováním 12. prosince 1993 // Rossijskaja gazeta. 1993. 25. prosince.

⁷² Všeobecná deklarace lidských práv byla schválena Valným shromážděním Organizace spojených národů dne 10. prosince 1948 // Rossijskaja gazeta. 1995. 5. dubna.

⁷³ Ruská federace ratifikovala Úmluvu o právech dítěte 16. srpna 1990 (Viz. Rozhodnutí Nejvyšší rady SSSR ze dne 13. června 1990 č. 1559-I // Vedomosti SSSR. 1990. Č. 26. Čl. 497).

Zanedbávání rodičovské povinnosti a kruté zacházení s dětmi v rodině nejsou v Ruské federaci ojedinělé případy. Proto, jak je uvedeno výše, je nezbytné tento problém řešit na státní úrovni.

Je třeba poznamenat, že v souladu s principem vymezení pravomocí mezi federací a její subjekty stanoveným Ústavou Ruské federace, spadá oblast sociální ochrany dětí pod řízení jednotlivých subjektů federace. Proto zmíněné problémy v konkrétním subjektu řeší sám subjekt.

Zvláštní pozornost zasluhuje problém rostoucího počtu dětí žijících v azylech a v dětských domovech a jejich špatné, až naprosto otřesné podmínky.

Rozvoj současných mezinárodních vztahů ukazuje, že se vztahy v oblasti ochrany práv dítěte staly předmětem mezinárodní právní regulace. V souvislosti s tím konkrétní právní povinnosti zabezpečení základních práv dětí a jejich ochrany na sebe přebírá stát, což napomáhá zajištění stability právního řádu. Na základě této skutečnosti Výbor OSN pro práva dítěte Ruské federaci navrhl doporučení týkající se organizace alternativních forem rodinného uspořádání, jako například:

- vypracování strategie a přijetí opatření proti odloučení dětí z jejich rodinného prostředí;
- snížení počtu dětí žijících v dětských ústavech;
- pomoc rodičům a opatrovníkům při plnění povinností týkajících se výchovy dítěte prostřednictvím odpovídajících služeb;
- zajištění účasti dětí v programech, zabývajících se posuzováním systémů alternativní péče
- zavedení systému pro podávání stížností, který by dětem umožnil obrátit se na úřady se svými stížnostmi.⁷⁴

Prioritní zájmy a blahobyt dětí ve všech oblastech života jsou zakotveny v Úmluvě o právech dítěte, kterou se Rusko zavázalo dodržovat. Zlepšení postavení dětí v Ruské federaci, vytváření příznivých podmínek pro jejich kvalitní život, jejich ochrana před násilím v rodině jsou klíčovým cílem národního rozvoje.

---

⁷⁴ Viz.: *Kravchuk N. V. Zajištění práva dítěte na život a výchovu v rodině s ohledem na doporučení Výboru OSN pro práva dítěte // Občan a právo. 2009. Č. 10. Str. 15*

I. F. Alexandrov,

doktor právních věd, docent katedry
občanského a obchodního práva,
Samara State University of Economics

Problematika právní úpravy poručnictví a opatrovnictví v oblasti rodinného práva Ruské federace

Statistické údaje ukazují, že řada subjektů Ruské federace dosáhla určitých úspěchů při řešení otázky umístování dětí, jež se ocitly bez péče rodičů, do náhradní rodinné péče (Novosibiřská, Samarská, Volgogradská oblast, Moskva). Nicméně celkově v Rusku k zásadním změnám v otázkách týkajících se umístování dětí dané kategorie do rodin nedošlo. Počet oficiálně zaznamenaných dětí, které se ocitly bez péče rodičů, je značný: v roce 2005 se jednalo o 133 tisíc dětí; v roce 2006 - 127 tisíc; v roce 2007 to bylo 124 tisíc dětí. Přitom 80 % primárně zaznamenaných dětí bez rodičovské péče tvoří takzvaní sociální sirotci, tj. děti, které mají rodiče, avšak sirotky se staly v důsledku vyhýbání se rodičů rodičovským povinnostem, násilného chování rodičů, pohrdání potřebami dítěte, zbavení nebo omezení práv rodičů. Počet občanů, kteří byli zbaveni svých rodičovských práv od roku 2003 do roku 2007, se 1,5krát zvýšil. V roce 2007 se jednalo o 66 090 občanů a 4 412 občanům byla rodičovská práva omezena.

Podle Ministerstva školství Ruské federace tato skutečnost odráží neefektivitu celého systému prevence zanedbávání dětí, dětské a rodinné nouze, nedostatek systematické práce na ochranu dítěte v rodinné krizi.

V roce 2008 byl v Rusku přijat federální zákon „O poručnictví a opatrovnictví“ (dále jen - FZ-48), který místo orgánů místní samosprávy ustanovil orgánem pro poručnictví a opatrovnictví orgány výkonné moci jednotlivých subjektů Ruské federace. V souvislosti s tím se ze Zákoníku o rodině Ruské federace vypouští slovní spojení „orgány místní samosprávy - jako orgány pro poručnictví a opatrovnictví“ a z federálního zákona ze dne 6. října 2003 „O obecných principech organizace místní samosprávy“ je vymazána důležitá funkce orgánů obce - poručnictví a opatrovnictví (lokální záležitost).

Téměř současně většina subjektů Ruské federace (více než 70) opět navrací funkce poručnictví a opatrovnictví obecním orgánům a navrací tak systém do jeho výchozího stavu, kdy orgány výkonné moci řídí financování poručnictví a opatrovnictví.

Předpokládali jsme, že jestliže stát vydá federální zákon „O poručnictví a opatrovnictví“, budou tím cíle poručnictví a opatrovnictví sjednoceny na celostátní úrovni, a rovněž budou určeny cíle pro všechny úrovně státní správy: pro federální úroveň, pro jednotlivé subjekty federace, celky místní samosprávy v oblasti poručnictví a opatrovnictví, způsob financování těchto cílů a odpovědnost všech zúčastněných. Nicméně přijetí zákona nenaplnilo očekávání, jelikož problém není vyřešen a je břemenem pro jednotlivé subjekty federace.

Výše uvedené svědčí o tom, že federální úroveň vlády v rozporu s čl. 38 a 72 Ústavy Ruské federace plně přenesla řešení otázky ochrany rodiny, mateřství a dětství, sociální ochrany dětí, které se ocitly bez péče rodičů, na subjekty federace. Někteří autoři se tuto skutečnost snaží zdůvodnit a dokonce navrhují nahradit pojem „sociální ochrana“ výše uvedených subjektů rodinného práva pojmem „sociální péče“, osvobodit tak stát od sociální ochrany a přenechat mu pouze roli organizátora pomoci. Zdá se, že takový postoj je velmi chybný a má katastrofální důsledky pro vrstvu ruského obyvatelstva, jejíž životní úroveň je nízká. Dokonce i velmi vyspělé evropské státy jako je Norsko, Švédsko, Německo, Dánsko, Finsko a další neřeší otázku snížení nabídky sociálních služeb pro rodinu na celostátní úrovni.

Jmenování orgánů výkonné moci jednotlivých subjektů federace do funkce orgánů pro poručnictví a opatrovnictví se obecně stalo pobídkou k větší aktivitě, co se týče umístění dětí, jež se ocitly bez péče rodičů, rovněž tato skutečnost napomohla k přijetí mnoha legislativních, organizačních a finančních rozhodnutí. Avšak orgány výkonné moci jednotlivých subjektů Ruské federace nemohou tento důležitý problém řešit samy. Nyní vznikla paradoxní situace, kdy sirotci a děti, které se ocitly bez rodičovské péče, zůstávají v obecních zařízeních (na venkově, ve městech, městských čtvrtích, okresech, v obecních zařízeních Moskvy a Petrohradu), avšak bez legislativních plnomocí; zodpovídají za ně subjekty Ruské federace; dle zákona otázky poručnictví a opatrovnictví upravují úřady federální úrovně, které při tom za nic neodpovídají. Na federální úrovni má Ministerstvo školství a vědy pouze tuto konkrétní povinnost - evidenci dětí, jež se ocitly bez péče rodičů.

Pro zdokonalení státního řízení v otázkách poručnictví a opatrovnictví se jeví jako vhodné:

1. Vytvoření státního systému pro poručnictví a opatrovnictví, který by zahrnoval všechny úrovně politické moci: federální, regionální (subjekty Ruské federace), místní samosprávu. Každá úroveň politické moci by měla mít své cíle, seznam účastníků s konkrétní odpovědností, způsoby financování poručnictví a opatrovnictví. Tento systém musí zahrnovat vertikální a horizontální strukturu.

1) Vertikální strukturu tohoto systému by mohly tvořit:

- na federální úrovni - vláda Ruské federace zastoupená Ministerstvem zdravotnictví a sociálního rozvoje;
- na regionální úrovni (na úrovni jednotlivých subjektů RF) - orgány výkonné moci zastoupené Ministerstvem zdravotnictví a sociálního rozvoje, konkrétně úřad pro rodinu, mateřství a demografický vývoj;
- na úrovni místní samosprávy - orgány obce zastoupené odděleními pro poručnictví a opatrovnictví.

2) Horizontální struktura systému pro poručnictví a opatrovnictví může zahrnovat:

a) na federální úrovni - vládu Ruské federace, která definuje konkrétní cíle pro ministerstvo zdravotnictví a sociálního rozvoje, ministerstvo školství a vědy (např. metodická podpora), ministerstvo vnitra, financí, atd., či pro koordinační centrum pro otázky rodiny, mateřství a poručnictví a opatrovnictví apod.;

b) na regionální úrovni (na úrovni subjektů Ruské federace) systém pro poručnictví a opatrovnictví existuje již dlouho, avšak spolupráce mezi úřady probíhá různými způsoby v závislosti na jednotlivých subjektech.

V systému pro poručnictví a opatrovnictví existují tři typy zařízení, kam lze dítě umístit: kojenecké ústavy - lékařská zařízení, která spadají pod ministerstvo zdravotnictví; dětské domovy a internátní školy - vzdělávací instituce, které patří k ministerstvu školství a vědy; azylové domy a rehabilitační centra - sociální zařízení spadající pod ministerstvo sociální ochrany. Tyto instituce patří k různým správním úřadům s příslušnými normativními základnami a předpisy, které jsou často ve vzájemném rozporu, financují je různé regionální a federální úřady na základě svých standardů existujících desítky let, jejichž řízení na úrovni jednotlivého subjektu není možné. Pouze v jednotlivých subjektech Ruské federace (jako je Moskva, Tomská, Novosibiřská či Samarská oblast) všechny instituce, centra pro rodinu, orgány

pro poručnictví a opatrovnictví fungují pod vedením odboru sociálních věcí, což těmto oblastem napomáhá dosáhnout kladných výsledků. Například v Samarské oblasti působí služba pro rodinu již 19 let. V rámci této služby funguje 116 zařízení, která zaměstnávají více než 4 tisíce lidí a která zahrnují: centra sociální pomoci rodinám a dětem (48 zařízení), sociálně-rehabilitační centra a azylové domy pro nezletilé (33 z.), rehabilitační centra pro děti a mládež se zdravotním postižením (14 z.), diagnostická a poradenská centra (13 z.), sociální zařízení pro těhotné ženy a ženy s kojenci v obtížné životní situaci (3 z.), kojenecké ústavy (3 z.), centrum psychologické a pedagogické pomoci pro obyvatelstvo, komplexní centrum sociálních služeb pro obyvatelstvo „Domov dětství“.

Všechny uvedené instituce a organizace jsou přímo podřízeny Odboru sociálních věcí a Odboru demografie na Ministerstvu zdravotnictví a sociální ochrany v Samarské oblasti. V Samarské oblasti je osm dětských domovů a internátních škol, které jsou podřízeny Ministerstvu školství a vědy této oblasti;

c) na úrovni místní samosprávy by otázky poručnictví a opatrovnictví měly být zahrnuty do otázek místních záležitostí a připadat na městské čtvrti a okresy zastoupené orgány pro poručnictví a opatrovnictví (oddělení, úřady, správa). Otázky poskytování sociální pomoci rodinám a dětem, otázky poručnictví a opatrovnictví by měly být zohledněny v legislativních a normativních předpisech, jež upravují činnost vedoucího obecního orgánu, zastupitelského orgánu a vedení.

Na základě výše uvedeného je nutné ve federálních zákonech „O poručnictví a opatrovnictví“, „O obecných principech organizace místní samosprávy“ a v Zákoníku o rodině Ruské federace pozměnit a doplnit ty články, které se týkají systému orgánů pro poručnictví a opatrovnictví, jejich funkcí a pravomocí. V tomto ohledu by bylo možné převzít některá ustanovení ze zákona „O organizaci poručnictví, opatrovnictví a pečovatelské služby v Moskvě“ vydaného dne 14. dubna 2010.

2. Je třeba provést změny v následujících zákonech:

a) v čl. 77 Zákoníku o rodině Ruské federace, jenž upravuje administraci při odebrání dítěte z důvodu bezprostředního ohrožení života dítěte nebo jeho zdraví, což by nově mělo být vykonáno orgánem pro poručnictví a opatrovnictví na obecní úrovni na základě jednání orgánů místní samosprávy;

b) v čl. 37 Občanského zákoníku Ruské federace, ve kterém je stanoveno, že s příjmy dítěte v opatrovnictví disponuje opatrovník na základě předchozího povolení orgánu pro poručnictví a opatrovnictví (např. sirotčí důchod posílaný na jeho bankovní účet). Je vhodné zrušit toto ustanovení a řadu jiných povinností opatrovníků, které v nevýznamných otázkách vyžadují souhlas orgánů pro poručnictví a opatrovnictví;

c) v čl. 25 zákona „O poručnictví a opatrovnictví“, který zavazuje opatrovníky a osvojitele předkládat roční výkaz o použití finančních prostředků. Je nutné zjednodušit podobu tohoto výkazu, jelikož obsahuje sedm stran, což je náročné i pro znalého účetního, kterým však tyto osoby nejsou.

3. Pro systematizaci právních aktů, normativních předpisů na úrovni subjektů federace a místní samosprávy a vzhledem k nedostatku normativních aktů, které upravují každodenní činnost orgánů pro poručnictví a opatrovnictví, je vhodné na federální úrovni připravit a schválit ustanovení o orgánech pro poručnictví a opatrovnictví, jež by bylo schválené nařízením vlády Ruské federace. Toto ustanovení by mělo obsahovat: návrhy základních forem normativních aktů, předpisy vypracované orgánem pro poručnictví a opatrovnictví, posudky, smlouvy, včetně vzorových výkazů a formulářů žádostí k soudu, či vzory dalších dokumentů.

V současné době vyžaduje činnost v oblasti poručnictví a opatrovnictví určitou úroveň právních znalostí. Ve většině subjektů Ruské federace právní vzdělání pracovníků služeb pro rodinu končí na úrovni regionálního centra sociální pomoci rodinám a dětem, což je pro současné podmínky nedostačující. Za tímto účelem je nezbytné přilákat vyškolené právníky, kteří se zabývají teorií a praxí rodinného práva, a kteří působí na vysokých školách právního zaměření.

4. Jestliže služby pro rodinu soustředí svoji pozornost na problémy poručnictví a opatrovnictví, je nutné, aby se zabývaly prevencí sociální osiřelosti. Jestliže se má snížit počet dětí v dětských domovech, neměla by se řešit otázka jejich uzavření, ale měly by se postupně změnit v instituce s širší nabídkou služeb (například poskytování různých vzdělávacích služeb, služeb pro rodiny psychologického a sociálního charakteru). Je třeba pracovat nejen s ohroženými rodinami, rodinami, jež se ocitly v těžké životní situaci, ale rovněž s průměrnými rodinami. V poslání prezidenta Ruské federace pro Federální shromáždění na rok 2010 je věnována pozornost adaptaci a podpoře mládeže opouštějící dětské domovy a jejich postinternátnímu provázení.

N. M. Savel'eva,

doktorka právních věd,
docentka katedry občanského a obchodního práva,
Samara State University

Pěstounské rodiny v současnosti: některé problémy

Článek 20 Úmluvy OSN o právech dítěte, článek 123 Zákoníku o rodině Ruské federace (dále jako Zákoník o rodině RF) stanovují, že umístění dítěte, které se ocitlo bez péče rodičů, do rodiny je prioritní forma jeho výchovy. Navzdory celkové tendenci snižování počtu dětí umisťovaných do rodinných forem výchovy každý rok roste počet dětí bez rodičovské péče, které jsou umístěny do pěstounské rodiny. V Samarské oblasti je pěstounská rodina jednou z nejčastějších forem umístění nezletilých dětí a zároveň nejméně prozkoumaná forma výchovy z pohledu právní literatury. V souvislosti s tím by bylo žádoucí se pozastavit u některých problémů teoretického a praktického charakteru.

V souladu s bodem 1 čl. 152 Zákoníku o rodině Ruské federace je pěstounská rodina forma poručnictví a opatrovnictví dítěte nebo dětí na základě smlouvy o pěstounské rodině, která je uzavírána mezi orgánem poručnictví a opatrovnictví a pěstouny nebo pěstounem na dobu, jež je v této smlouvě uvedena.

V souladu s čl. 1 Federálního zákona № 159 „O doplňujících zárukách sociální podpory pro sirotky a děti, jež se ocitly bez péče rodičů“ ze dne 21. prosince 1996 (dále jako Zákon o doplňujících zárukách sociální podpory pro sirotky a děti bez rodičovské péče) je pěstounská rodina formou umístění dětí, jež se ocitly bez péče rodičů, a sirotek na základě smlouvy o umístění dítěte (dětí) na výchovu do pěstounské rodiny uzavřené mezi orgánem pro poručnictví a opatrovnictví a pěstouny (manželé nebo jednotliví občané, kteří si přejí vzít do rodiny dítě na výchovu).

V Zákoníku o rodině Ruské federace (čl. 123) je pěstounská rodina uvedena jako samostatná forma výchovy.

Je tudíž třeba zmínit určitý nesoulad právních norem současné legislativy: v některých právních předpisech je pěstounská rodina posuzována současně s osvojením, poručnictvím a opatrovnictvím jako samostatná forma umístění dětí, jež se ocitly bez péče rodičů, v jiných je však považována za placenou formu opatrovnictví. Zdá se,

že je nezbytné uvést zákony do souladu a považovat pěstounskou rodinu za druh placeného opatrovnictví.

Jak je známo, pěstounskými rodiči se mohou stát pouze dospělé právně způsobilé osoby, které nejsou zbaveny svých rodičovských práv. Zákonodárce rovněž nestanovuje omezení k osobám, které byly vychovány takovými rodiči, i když jak správně uvádí odborná literatura, „tato skutečnost svědčí o jejich pedagogickém neúspěchu.“ Navrhujeme, aby byl doplněn druhý odstavec bodu 1 čl. 153 Zákoníku o rodině Ruské federace poukázáním na to, že pěstounskými rodiči nemohou být také rodiče osob, které byly zbaveny rodičovských práv.

Platná legislativa rodinného práva neobsahuje právní předpisy, jež by omezovaly věk žadatele o opatrovnictví a pěstounství. V praxi tato skutečnost vede k tomu, že orgány pro poručnictví a opatrovnictví nemají zákonné podklady pro odmítnutí osob vysokého věku, které by žádaly uzavřít smlouvu o pěstounské rodině. Avšak jak ukazují různé výzkumy, osoby starší 60 let vždy nemohou adekvátně plnit povinnosti týkající se výchovy dítěte. S ohledem výše uvedeného navrhujeme doplnit čl. 153 Zákoníku o rodině RF tak, aby byla pro žadatele o pěstounství stanovena věková hranice (od 18 do 60 let).

Rovněž je třeba upozornit na následující inovace: základem pro uzavření smlouvy o pěstounství jsou prohlášení osob (osoby) o předání konkrétního dítěte na výchovu doručené orgánům pro poručnictví a opatrovnictví v místě bydliště (umístění) dítěte a úřední dokument o jmenování těchto osob (osoby) poručníky a opatrovníky, vydaný orgánem pro poručnictví a opatrovnictví (odst. 2 čl. 16 Zákona o poručnictví a opatrovnictví, b. 10 Pravidla založení pěstounské rodiny). Zákonodárce tak časově rozdělil právní skutečnosti: vznik zastupování práv a právních zájmů svěřenců a jejich ochrany a právo na odměnu. Dle „Zákona o poručnictví a opatrovnictví“ zastupování začíná okamžikem přijetí úředního dokumentu o jmenování poručníka nebo opatrovníka. Právo na odměnu je možné pouze od okamžiku uzavření smlouvy.

Podle bodu 6 čl. 145, čl. 152 Zákoníku o rodině Ruské federace je smlouva o pěstounské rodině zvláštním druhem smlouvy o uskutečnění poručnictví a opatrovnictví. Otázka o právní povaze této smlouvy je v odborné literatuře diskutabilní.

Podle některých autorů je smlouva o pěstounské rodině rodinně-právní dohodou. Dle názoru jiných je smlouva o pěstounské rodině občansko-právní smlouvou. Existuje

však i třetí názor, jehož zastánci smlouvu o pěstounské rodině považují za pracovní smlouvu.

Zdá se, že tato dohoda je rodinně-právním vztahem. Na rozdíl od občanskoprávních smluv, kde jsou smluvené projevy vůle občanů protikladné, v rodinně-právních smlouvách dohoda subjektů směřuje ke stejnému cíli.

Ačkoli zákonodárce stanovil pěstounům vyplácení odměny, nejedná se o právní úkon dle občanskoprávního ujednání. Touto odměnou chce stát přiznat vysoký společenský význam výchovy dítěte v rodině. Cílem pěstounských rodičů není materiální prospěch, nýbrž uspokojování jejich duchovních potřeb v oblasti výchovy dětí. Pěstouni by neměli dítě pouze šatit a živit, ale připravit ho na budoucí samostatný život. A to není možné bez lásky k dítěti. Tento specifický cíl pěstounských rodičů nemůže být kvalifikován jako služba.

Velmi specifické jsou rovněž příčiny ukončení smlouvy o pěstounství. Změna nebo zánik tohoto právního vztahu mohou být například zapříčiněny neschopností pěstouna řádně vychovávat svěřené dítě, zhoršením jeho zdravotního stavu, materiálního postavení nebo životních podmínek, charakterovými odlišnostmi mezi dítětem a pěstounem, změnami zájmů nezletilého atd., což není typické pro občanskoprávní dohody.

Je nepřijatelné hovořit o těchto právních vztazích jako o vztazích pracovních. Stejně jako v běžné rodině neexistuje při plnění rodičovských povinností ani dovolená, ani čas k odpočinku, je toto neakceptovatelné též v případě pěstounské rodiny. Navíc legislativa pracovních vztahů je zaměřena na ochranu práv a zájmů zaměstnanců. Principy pracovního práva jsou v rozporu s cílem ochrany práv a zájmů nezletilých dětí a se zásadami rodinného práva. Na rozdíl od zaměstnance není pěstoun omezen výběrem doby, kdy bude plnit své povinnosti, a rovněž není omezen režimem a denním programem. Navíc uplatňování pravidel Zákoníku práce Ruské federace ve vztahu k pěstounským rodičům není možné ani z toho důvodu, že čl. 4 a 5 Zákoníku o rodině RF neposkytuje možnost uplatnění subvenčních pracovněprávních předpisů.

Tudíž se v současné době stalo nutností rozlišovat spolu s občanskoprávními a pracovními dohodami také dohody rodinně-právní. Smlouva o pěstounství se díky své podstatě stala příkladem relativně nové, avšak samostatné skupiny rodinně-právních vztahů.

III. Cíle, principy, úkoly a prioritní směřování

státní rodinné politiky

Cíle, principy, úkoly a prioritní směřování státní rodinné politiky odpovídají současným potřebám v této oblasti.

Prioritou státní rodinné politiky je v současné době upevňování tradičních rodinných hodnot a rodinného způsobu života, obnovování a zachovávání duchovních a morálních tradic v rodinných vztazích a rodinné výchově, vytváření podmínek pro zajištění rodinného blahobytu a zodpovědného rodičovství, upevňování autority rodičů v rodině a ve společnosti a zachovávání sociální stability každé rodiny.

Realizace státní rodinné politiky předpokládá, že rodina prokáže aktivní účast při zabezpečování svého kvalitního života, vzdělávání, výchově dětí a při ochraně zdraví svých členů, bude napomáhat při péči o starší a práceneschopné členy rodiny a při vytváření podmínek pro jejich dlouhověkost.

Cílem rodinné politiky je podporovat, posilovat a chránit rodinu a hodnoty rodinného života, vytvářet nezbytné podmínky, aby rodina mohla plnit svoji funkci, zlepšovat kvalitu života rodiny a zajišťovat práva rodinných příslušníků v procesu sociálního rozvoje.

Opatření uvedená v Koncepci státní rodinné politiky RF jsou definována v souladu se společensky významnými funkcemi rodiny, jež představují narození, výchovu, zaopatření a socializaci dětí, účast na hospodářské činnosti státu, zachování fyzického, psychického a emocionálního zdraví všech členů rodiny, rovněž zabezpečení duchovního rozvoje členů rodiny a celé společnosti, zachování a posílení tradičních rodinných hodnot. Uvedená opatření se vztahují na všechny rodiny bez ohledu na jejich složení, sociálně-ekonomické postavení a sociální status.

Tradiční rodinné hodnoty citované v Koncepci státní rodinné politiky zahrnují hodnoty manželství, jež je chápáno jako dobrovolný a stálý svazek muže a ženy uzavřený před matričním úřadem za účelem založení rodiny, narození a/nebo společné výchovy dětí, jež je uzavřeno na základě vzájemného respektu k sobě navzájem, k dětem a rodičům, přičemž všichni členové rodiny usilují o jeho zachování.

Mezi principy státní rodinné politiky Ruské federace patří:

- princip nezávislosti rodiny při rozhodování o svém vlastním zaopatřeném

životě;

- princip rovnosti rodin a všech jejích členů v právu na podporu bez ohledu na sociální postavení, národnost, místo bydliště a náboženské přesvědčení;
- princip svědomitého dodržování rodičovských práv a upevňování autority rodičovství v rodině a ve společnosti;
- princip odpovědnosti každé rodiny za výchovu, vzdělání a rozvoj osobnosti dítěte (dětí) a za ochranu jeho zdraví;
- princip partnerství rodiny a státu, rovněž princip spolupráce s veřejnými sdruženími, charitativními organizacemi a podnikateli;
- princip diferencovaného přístupu k poskytování služeb pro zlepšení životní úrovně praceneschopných členů rodiny a vytváření podmínek pro ekonomicky aktivní členy rodiny při zajišťování blahobytu;
- jednota principů a cílů rodinné politiky na federální, regionální a místní úrovni;
- princip zajištění přístupu k cílené, včasné a účinné pomoci rodinám v nouzi, zejména těm, jež jsou klasifikovány jako rizikové, a také princip rovného přístupu k sociálním službám pro všechny rodiny.

Hlavními úkoly státní rodinné politiky jsou:

- rozvoj ekonomické nezávislosti rodiny a vytváření podmínek pro vlastní nezávislé rozhodování se ohledně sociální funkce rodiny;
- rozvoj systému státní podpory pro rodiny při narození a výchově dětí;
- rozvoj mechanismů pro podporu rodin, jež potřebují zlepšit bytové podmínky;
- rozvíjení ochranné funkce rodiny a vytváření podmínek pro zachování zdraví členů rodiny;
- zvýšení hodnoty rodinného života, zachování duchovních a morálních tradic v rodinných vztazích a v rodinné výchově;
- pomoc při rozvíjení výchovného a kulturně-vzdělávacího potenciálu rodiny;
- zajištění sociální ochrany rodin a dětí, které vyžadují zvláštní péči státu;
- prevence rodinných problémů, dětské bezprizornosti a bezdomovectví dětí;

- zvýšení účinnosti systému sociální ochrany rodin s nezletilými dětmi, jež jsou zapojené do občanského, správního a trestního soudního řízení.

Řešení otázky týkající se rozvoje ekonomické nezávislosti rodiny a vytváření podmínek pro vlastní nezávislé řešení ohledně sociální funkce rodiny zahrnuje:

- vytváření podmínek pro profesní readaptaci, zvyšování konkurenceschopnosti na trhu práce, a to prostřednictvím zvyšování kvalifikace, profesního vzdělávání a dalšího odborného vzdělávání rodičů, jež mají malé děti a chtějí pokračovat ve svém dosavadním zaměstnání;
  - vytvoření mechanismu poskytování zvláštního práva na vzdělávání se ve státních vzdělávacích institucích pro mladé ženy s dětmi;
  - vytváření podmínek pro vysokoškolské vzdělávání pomocí e-learningových a distančních vzdělávacích technologií;
  - pomoc při zaměstnávání na částečný úvazek a rozvoj možností distančního výkonu práce (např. home office, pozn. překl.) pro svobodné rodiče vychovávající více dětí, pro rodiče, kteří vychovávají dítě s postižením, osvojitele sirotek a dětí, jež se ocitly bez péče rodičů, a také pro občany, kteří přijali dítě do výchovy, stejně jako pro členy rodiny v produktivním a starším věku;
    - rozvoj individuálního podnikání rodičů a také podporu podnikatelské činnosti rodičů vychovávajících více dětí a těch, kteří vychovávají děti s postižením;
    - vzdělávání členů rodiny o základech rodinného podnikání a vedení podniku;
    - podporu pozitivního přístupu zaměstnavatelů k zaměstnávání rodičů s malými dětmi a rodičů vychovávajících dítě s postižením, vytváření podmínek pro harmonizaci pracovního a rodinného života, a to prostřednictvím vyhlášení celonárodní soutěže „*Ruská organizace vysoké sociální efektivity*“, v rámci které budou hodnoceny podmínky a bezpečnost práce, výše mezd, kvalita pracovního prostředí z pohledu kombinace pracovních a rodinných povinností;
      - rozvoj a realizaci programů dočasného zaměstnávání mládeže;
      - uspokojování potřeb předškolního vzdělávání pro rodiny s dětmi;
      - rozvoj variabilních forem dočasného hlídání dětí, včetně využití partnerství veřejného a soukromého sektoru;
    - podporu pro zaměstnavatele zaměstnávající rodinné příslušníky vícečlenných rodin a ženy, které vychovávají děti ve věku od 1,5 roku do 3 let;

- realizaci projektů partnerství veřejného a soukromého sektoru, které budou zaměřeny na vytváření podmínek příznivých pro rodiče, jež vychovávají více dětí a děti s postižením, co se týče kombinování rodičovských povinností a jejich zaměstnání;
- vytváření podmínek pro utváření kvalitní a dostupné sociální infrastruktury, která se věnuje dalšímu vzdělávání dětí a využití jejich volného času, a která podporuje osobní rozvoj dítěte, socializaci, výběr zaměstnání, uspokojování individuálních potřeb studentů v intelektuálním, uměleckém a estetickém, morálním vývoji a také potřeb týkajících se sportovního vyžití a vědecko-technické kreativity;
- využití služeb multifunkčních center pro rodinu, jež poskytují podporu při realizaci svých práv a uspokojování potřeb na státní a obecní úrovni.

Řešení otázky týkající se rozvoje systému státní podpory pro rodiny při narození a výchově dětí zahrnuje tyto prvky:

- roční sledování příjmů a životní úrovně rodin, včetně určení příčin chudoby mezi rodinami s dětmi;
- zdokonalování státem garantovaných opatření sociální podpory pro rodiny s dětmi, včetně náhradních rodin;
- zdokonalování mechanismů pro využívání prostředků mateřského kapitálu;
- vypracování opatření, jejichž cílem by bylo dovést příjmy každé rodiny na úroveň odpovídající průměrnému příjmu obyvatele ve výši životního minima v regionu prostřednictvím případné komplexní systematizace opatření sociální podpory, jež je poskytována v souladu se zákonodárstvím Ruské federace;
- vytváření podmínek pro poskytování plnohodnotné výživy těhotným a kojícím ženám, ale také sociálně slabým rodinám s dětmi raného, předškolního a školního věku;
- vytváření podmínek dostupnosti potravin pro rodiny, které nemají dostatek finančních prostředků pro dodržování zásad zdravého životního stylu;
- zdokonalování daňového systému z pohledu rodinného zdanění;
- rozvoj státní sociální pomoci rodinám poskytované na základě smlouvy o poskytování sociální služby;
- vypracování opatření, jež by zabezpečila pravidelnost vyplácení alimentů, včetně opatření týkajících se posílení odpovědnosti dlužníků;
- vytváření podmínek dostupnosti veřejné dopravy pro rodiny s dětmi.

Řešení otázky týkající se vytváření mechanismů pro podporu rodin, které potřebují zlepšit bytové podmínky, zahrnuje tyto prvky:

- zdokonalení systému poskytování zlevněných hypotečních úvěrů pro mladé rodiny a pro rodiny s dětmi, které řeší otázku bydlení samostatně;
- poskytování státní pomoci při zlepšování bytových podmínek mladých rodin;
- rozvoj systému dostupného nájemného a sociálního bydlení pro rodiny s více dětmi a pro mladé rodiny;
- vytváření podmínek pro zvýšení počtu rodin, které by měly bydlení ekonomické třídy;
- poskytování bydlení rodinám s více dětmi, které potřebují zlepšit své životní podmínky, v rámci partnerství veřejného a soukromého sektoru;
- poskytování pozemků rodinám s více dětmi;
- poskytování obytných prostor sirotkům a dětem, jež se ocitly bez péče rodičů, a to i těm, které dosáhly věku 23 let, rovněž vytváření opatření pro zajištění bezpečnosti obytných prostor pro děti;
- zdokonalování zákonodárství Ruské federace, co se týče zajištění práv dětí na bydlení po rozvodu rodičů.

Řešení otázky týkající se rozvoje ochranné funkce rodiny a vytváření podmínek pro zachování zdraví všech jejích členů zahrnuje tyto prvky:

- zdokonalování preventivních opatření týkajících se ochrany reprodukčního zdraví mládeže a umělého přerušování těhotenství nezletilých;
- rozvoj systému prevence civilizačních onemocnění u dětí a mládeže, včasného odhalování nemocí u osob staršího věku;
- rozšíření léčby neplodnosti pomocí metod asistované reprodukce;
- rozvoj pečovatelské služby pro ženy a novorozence po odchodu z porodnice;
- podpora zdravého životního stylu rodin prostřednictvím hromadných sdělovacích prostředků;
- vypracování preventivních lékařských programů pro mládež a vzdělávacích projektů v rámci odborného předmětu Základní principy bezpečného života, zaměřených na zlepšení dodržování hygienických pravidel a na zbavení

se špatných návyků. A také vydávání literatury, informačních letáků a brožur, vytváření počítačových vzdělávacích her o zdravém životním stylu, umístování informací o otázkách zdravého životního stylu na internetové servery;

- rozšíření nabídky sociálních a psychologických služeb (psychoterapeutická centra) zaměřených na prevenci potratů a udržení těhotenství pod lékařským dohledem;

- zvyšování informovanosti obyvatel o problematice reprodukčního zdraví;

- zapojení rodin a dětí do sportovních aktivit, včetně účasti v celostátních projektech tělesné výchovy, např. v programu atletické, vlastenecké a vojenské výchovy s názvem „Připraven k práci a obraně“;

- vytváření podmínek pro zavedení inovačních kondičních a sportovních cvičení do vzdělávacích organizací;

- zajištění rekreačních a ozdravných pobytů pro děti, zdokonalení legislativy Ruské federace v oblasti rekreace a ozdravných pobytů pro děti, včetně specifikování konkrétních pravomocí federálních orgánů výkonné moci a orgánů výkonné moci jednotlivých subjektů při organizaci rekreačních a ozdravných pobytů pro děti, jakož i zavedení jednotného přístupu k poskytování rekreačních a ozdravných služeb pro děti;

- vytváření podmínek pro rozvoj infrastruktury zabezpečující organizaci rodinných dovolených a podporující turistiku, ozdravné pobyty dětí a mládeže, sportovní aktivity;

- rozvíjení forem rekreace a ozdravných pobytů pro děti zaměřených na budování návyků zdravého životního stylu namísto užívání alkoholických nápojů a tabákových výrobků;

Řešení otázky týkající se zvýšení hodnoty rodinného života a zachování duchovních a morálních tradic v rodinných vztazích a rodinné výchově zahrnuje tyto prvky:

- rozvíjení rodinných tradic zaměřených na posílení rodinné identity a soudržnosti a udržování mezigeneračních vztahů;

- cílenou propagaci tradičních hodnot rodiny, manželství, morálky a etiky v hromadných sdělovacích prostředcích;

- realizaci informační kampaně, jež by ve společnosti zvýšila důstojnost rodinného života, podpořila by zakládání vícedětných rodin a soužití ve vícegeneračních

rodinách prostřednictvím speciálních televizních a rozhlasových pořadů, talk show, novinových a časopiseckých titulů, dalších informačních prostředků, které propagují tradiční rodinné hodnoty a přispívají k vytváření pozitivního postoje k manželství a rodičovství, či napomáhají k respektu ke starší generaci a domovu;

- vytvoření atraktivních podmínek pro účast obchodních partnerů v sociální reklamě a v dalších informačních projektech z oblasti vzdělávání, vědy, kultury, umění, které jsou zaměřeny na posílení důstojnosti a role rodiny ve společnosti a ve státě, jakož i na podporu duchovního rozvoje budoucích rodičů;

- propagaci odpovědného otcovství, mateřství a vytváření pozitivního vzoru otce a matky;

- rozšíření možností pro seberealizaci a zlepšení kvality života starších členů rodiny prostřednictvím vzdělávání a zapojení se do veřejného života;

- rozvíjení programů na podporu mezigeneračních vztahů pro osoby staršího věku a jejich zapojení do dobrovolnické činnosti s dětmi;

- přípravu a realizaci dalších vzdělávacích programů, jež by mládež připravovaly na založení rodiny a k vytváření rodinných vztahů založených na tradičních rodinných hodnotách, na konstruktivní řešení konfliktů a těžkých životních situací, napomáhaly by k vytváření odpovědného postoje mládeže k manželství a rodině, starší generaci, reprodukčnímu zdraví a chování;

- podporu neziskových organizací, které propagují tradiční rodinné hodnoty, jejich zachování a obnovování, ale rovněž podporu rodinných klubů a sdružení rodičů různého zaměření (společné využití volného času pro celou rodinu, vzdělání, vzájemná pomoc, podpora občanských iniciativ a další);

- šíření zkušeností s dobrovolnickou činností, do které se zapojují celé rodiny;

- podpora rodinného života sirotků a dětí bez rodičovské péče;

- informování občanů o státní podpoře pro rodiny, jež přijímají do výchovy sirotky a děti, které se ocitly bez péče rodičů;

- zavedení současných programů vlastenecké výchovy pro mladší generace;

- organizování rodinných svátků, festivalů a soutěží;

- motivaci úplných rodin s více dětmi prostřednictvím různých forem ocenění založených na partnerství veřejného a soukromého sektoru (udělování vyznamenání, cen, stipendií atd.).

7. PŘEKLADATELSKÝ KOMENTÁŘ

Sedmá kapitola této diplomové práce se bude věnovat překladatelskému komentáři k vybraným analyzovaným a přeloženým odborným textům z oblasti ruského rodinného práva a rodinné politiky. V první podkapitole bychom se však chtěli zmínit o námi zvolených překladatelských strategiích a úskalích překladatelského procesu, s nimiž jsme se v rámci pracovní verze našeho překladu setkali, a které mohly vést k interferenčním chybám. V dalších podkapitolách se na základě teoretických poznatků z předchozí části práce již budeme zabývat samotnou analýzou originálních textů a konečného překladu, přičemž budeme postupně komentovat specifika našeho překladu z pohledu kompozice textu, užitých překladatelských transformací, lexikální, morfologické a syntaktické úrovně textu. V porovnávacím teoreticko-praktickém plánu budeme tedy prostřednictvím konkrétních příkladů z daných textů odůvodňovat námi zvolená překladatelská řešení.

7.1. SPECIFIKA VLASTNÍHO PŘEKLÁDÁNÍ

7.1.1. Fáze překladatelského procesu

Mnozí teoretikové překladu se ve svých dílech zabývají fázemi překladatelského procesu. Někteří vyčleňují tři základní fáze, jiní hovoří pouze o dvou. Zakladatel české teorie překladu Jiří Levý ve své monografii *Umění překladu* hovoří o těchto fázích: pochopení originálního textu, jeho interpretace a přestylizování. Levý zdůrazňuje, že dobrý překladatel by měl být především dobrým čtenářem, jenž je schopný proniknout do smyslu překládaného textu. Z koncepce Jiřího Levého vychází současný slovenský teoretik překladu Ján Vilikovský, jehož teorie fází překladatelského procesu začíná fází interpretace, během níž překladatel hledá základní charakteristiky originálu, hlavní myšlenku a analyzuje jazyk textu. Po první fázi překladatel vytváří tzv. koncepci překladu, kdy na základě předchozí analýzy a s přihlédnutím k okruhu čtenářů dochází k vzájemnému proniknutí výchozího a cílového jazyka, tzv. se formuje konečný výsledek. Poslední fáze dle teorie Jána Vilikovského je pak reprodukce originálu, což je tedy vytvoření nového textu, tj. konečného překladu. Někteří ruští teoretikové překladu, např. L. S. Barchudarov, I. I. Revzin či V. J. Rozencvejjg vyčleňují pouze dvě základní fáze překladatelského procesu, a to analýzu a syntézu. Jiní teoretikové překladu

však nehovoří o fázích překladatelského procesu, nýbrž ve své terminologii užívají termín překladatelské strategie.⁷⁵

Během našeho překládání jsme postupovali dle tří fází překladatelského procesu, jak je popsali Jiří Levý a Ján Vilikovský. V rámci první fáze jsme provedli analýzu originálního textu, jež nám později posloužila jako příprava pro vytvoření samotného překladu. Nejprve jsme tedy zjistili základní údaje o zdroji textu, možných recipientech, o základní funkci textu a následně jsme určili, ke kterému stylu text náleží. Při důkladném přečtení originálu jsme si rovněž uvědomili, jakými stylistickými prostředky autoři daných textů dosáhli zamýšleného efektu, a pro lepší pochopení informací uvedených v textech jsme se seznámili s reáliemi té oblasti, o níž se v textech pojednává. Po této přípravné fázi jsme přistoupili k formulaci překladu, přičemž jsme usilovali o funkčně-ekvivalentní překlad. Závěrečná fáze našeho překladatelského procesu se týkala analýzy výsledného překladu, v rámci níž text prošel korekturou, byly odhaleny překlady, gramatické, stylistické chyby a další nedostatky.

7.1.2. Úskalí interference v odborném překladu

V přírodních vědách, psychologii, pedagogice, ale i v teorii překladu se můžeme setkat s pojmem interference. Zlata Kufnerová ve své monografii *Čtení o překládání* tento termín definuje jako „*ovlivňování jazyka, do něhož překládáme, jazykem originálu, tj. mechanicky přejaté výrazy v rovině pravopisné, gramatické, lexikální i frazeologické.*“⁷⁶ Při překladu z ruského jazyka se často s interferencí setkáváme v oblasti syntaxe, zejména slovosledu, či s interferencí v lexikálním plánu. Musíme přiznat, že rovněž během našeho prvotního překladu ruských odborných textů o problematice ruského rodinného práva a o rodinné politice jsme se nevyhnuli interferenčním chybám ve slovosledu. Při překladu jsme byli příliš ovlivněni ruským slovosledem a neuvědomili jsme si, že slovosled české a ruské věty se odlišuje v oblasti tzv. aktuálního členění výpovědi, jehož podstatou je rozlišování již známé informace, tj. tématu, a informace nové, tj. jádra výpovědi neboli rématu. Ačkoliv se jedná o jev obecně platný pro ruský i český jazyk, v každém jazyce se řídíme jinými pravidly.

---

⁷⁵ VYCHODILOVÁ, Zdeňka. *Введение в теорию перевода для русистов*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, s. 27-29. ISBN 978-80-244-3417-9. (překlad vlastní)

⁷⁶ KUFNEROVÁ, Zlata. *Čtení o překládání*. Jinočany: Nakladatelství H & H, 2009, s. 45-49. ISBN 978-80-7319-088-0.

V češtině novou informaci klademe na konec věty, zatímco v ruském jazyce může být téma postaveno i na předposlední místo ve větě.⁷⁷

Dalším druhem interferenčních chyb jsou chyby v rovině gramatické. V ruském jazyce jsou velmi často používány přechodníky a participia jako kondenzační prostředky, jež v českém jazyce nejčastěji překládáme pomocí vedlejších vět, hlavních vět či předložkových vazeb. V případě, že překladatel přechodníkovou konstrukci překládá pomocí přechodníku, rovněž se může jednat o interferenci. Této interferenční chyby jsme se však vyvarovali.

Velice rozsáhlou skupinou interferenčních chyb jsou jevy v rovině lexikálně-gramatické, mezi něž řadíme nenáležitou záměnu singuláru za plurál, zaměňování záporu členského a větného, nevyužívání syntetického stupňování přídavných jmen a příslovcí, užívání nesprávných slovesných tvarů při vyjádření počátku děje, nevhodné užívání neshodných přívlastků, pronikání cizího vlivu do vazebných konstrukcí, chybné užívání předložkových vazeb místo bezpředložkových, deformaci ustálených spojení a frazeologismů, jejich doslovný překlad apod.

S interferenčními chybami se rovněž setkáváme v rovině lexikální, tato pochybení jsou zapříčiněna formální podobností ruských a českých lexémů. V neposlední řadě je důležité zmínit věcné omyly, jež vyplývají z neznalosti extralingvistických reálií, a intertextuální chyby, kterých se překladatel dopouští v případě, že v originálním textu nerozpoznal aluze, citace, parafráze, narážky a odkazy k analogickým textům.⁷⁸

7.2. CHARAKTERISTIKA PŘEKLÁDANÉHO TEXTU

7.2.1. Obsahová analýza

Odborný ruský text překládaný v této práci se skládá ze dvou částí. Jeho podstatnou část tvoří čtyři vybrané příspěvky ze sborníku *«Семейное право на рубеже XX-XXI веков: к 20-летию Конвенции ООН о правах ребенка»*, jež vznikl po uskutečnění mezinárodní vědecko-praktické konference organizované v prosinci 2010 právníkou fakultou Kazaňské federální univerzity. Jednotlivé příspěvky na konferenci

---

⁷⁷ VYCHODILOVÁ, Zdeňka. *Введение в теорию перевода для русистов*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, s. 35-45. ISBN 978-80-244-3417-9. (překlad vlastní)

⁷⁸ KUFNEROVÁ, Zlata a kol. *Пřekládání a čeština*. Druhé. Jinočany: H & H, 2003, s. 47-53. ISBN 80-85787-14-8.

přednesli známí ruští odborníci a právníci z oblasti ruského rodinného práva a rodinné politiky.

Sborník příspěvků je určen pro odborníky, profesory, studenty právnických fakult a rovněž pro případné zájemce o problematiku současného ruského rodinného práva z řad laické veřejnosti. Je rozdělen do čtyř tematických oddílů, přičemž my jsme zvolili čtyři příspěvky ze tří tematických oddílů. První přeložený odborný text se týká základních teoretických a praktických problémů současného rodinného práva, sociálních a právních otázek týkajících se ochrany rodiny, mateřství, otcovství a dětství, státní sociální podpory pro rodiny s dětmi či aktuálních fenoménů 21. století, jako je fenomén náhradního mateřství, kdy je v současné době nutné řešit právní zabezpečení práv a zájmů biologických rodičů a náhradní matky.

Druhý překládaný odborný text ze sborníku se věnuje právům dítěte na život a výchovu v rodině. Daný příspěvek upozorňuje na skutečnost, že v důsledku zvýšeného počtu rozvodů, potratů, zbavení/omezení rodičů jejich rodičovských práv, či zanedbávání rodičovských povinností se stále více dětí ocitá bez péče rodičů, a tyto děti jsou následně umísťovány do dětských domovů, jež se nachází ve velmi špatném stavu.

Poslední dva přeložené příspěvky se týkají problematiky náhradní rodinné péče. Odborný text „*Problematika právní úpravy poručnictví a opatrovnictví v oblasti rodinného práva Ruské federace*“ se zabývá otázkami zdokonalení státního řízení při řešení otázek poručnictví a opatrovnictví. Následující příspěvek komentuje některé problémy pěstounských rodin v Ruské federaci. Především upozorňuje na diskuze o právní povaze smlouvy o pěstounství, jež se vedou mezi odborníky a právníky.⁷⁹

Originální text druhé části překladu jsme čerpali z *Koncepce státní rodinné politiky Ruské federace na období do roku 2025*. Pro potřeby naší diplomové práce byl však text tohoto dokumentu příliš rozsáhlý, proto jsme se zaměřili pouze na vybranou část třetího oddílu, jenž se týká cílů, principů a základních úkolů státní rodinné politiky.

---

⁷⁹ Семейное право на рубеже XX-XXI веков: к 20-летию Конвенции ООН о правах ребенка. Москва: Статут, 2011. ISBN 978-5-8354-0793-4.

7.2.2. Kompozice textu

Na základě teoretických poznatků z odborné literatury, se kterou jsme při psaní této práce pracovali, můžeme konstatovat, že překládané texty o problematice ruského rodinného práva a o současné ruské rodinné politice náleží k odbornému stylu.

Kompozice každého příspěvku je promyšlená, autor ve svém projevu postupuje od obecných poznatků ke konkrétním. Důležitou vlastností odborného textu je jeho členitost. Z pohledu horizontálního členění jsou námi překládané texty rozčleněny do odstavců, přičemž každý odstavec působí jako myšlenkově uzavřený celek. V úvodním odstavci každého příspěvku je vždy představena problematika, popř. základní definice jevu, o kterém se dále v článku hovoří. Na konci každého textu se nachází odstavec, jenž shrnuje základní myšlenku celého textu.

Jednotlivé odstavce překládaných příspěvků na sebe myšlenkově navazují, k čemuž napomáhají navazovací formule, tj. textové orientátory a konektory. Nejčastější uvozovací spojení, jež se vyskytují v námi analyzovaných a překládaných textech, jsou tato: *таким образом; с другой стороны; очевидно, что...; как известно; что же касается; следует отметить; вышеуказанное свидетельствует о том, что.* Uvedená slovní spojení jsme přeložili následovně: *tudíž; na druhou stranu; je zřejmé, že...; jak je známo; co se týče; je třeba poznamenat; výše uvedené svědčí o tom, že...* Nicméně v některých případech nám větná konstrukce cílového jazyka umožnila uvozovací spojení vynechat, popřípadě jej ze začátku věty přesunout na jiné místo. Vždy jsme však dbali na to, aby význam výpovědi nebyl pozměněn.

Rovněž se setkáváme s užitím vsuvek, jež představují slovní výrazy nebo větné konstrukce vložené do vět. V našich textech vsuvky stojí na začátku věty, často i odstavce, a vyjadřují určitý vztah mezi jednotlivými částmi výpovědi. Nejčastěji se vyskytuje vsuvka *следовательно*, již překládáme jako *tedy, tudíž, proto*. Jestliže autor odkazuje na zdroj sdělení, využívá slovního spojení *по мнению кого... - podle koho*.

Ve druhé kapitole, resp. 2.2.1. této práce jsme uvedli, že k formálním prostředkům vertikálního členění textu patří velikost a typ písma, podtrhávání či zvýrazňování důležitých výrazů, užívání grafů, tabulek, číslování, odrážek atd. Formální prostředky vertikálního členění nejsou v příspěvcích ze sborníku *«Семейное право на рубеже XX-XXI веков: к 20-летию Конвенции ООН о правах ребенка»* natolik výrazné. Pro přehlednější informace a lepší orientaci v textu autoři pouze zřídka

používají systém odrážek a číslování, jež v překladu zachováváme. Třetí oddíl Koncepce státní rodinné politiky Ruské federace je již na první pohled členitější. Celý tento oddíl je strukturován do odrážek.

Kromě formálních prostředků k vertikálnímu členění textu řadíme poznámkový aparát, citace či odkazy. V textech, se kterými pracujeme, se v hojné míře vyskytují odkazy na ruské právní předpisy upravující právní vztahy rodinného práva, např. *согласно п. 1 ст. 152 Семейного кодекса РФ, в соответствии же со ст. 1 Федерального закона №...*, *согласно ст. 420 Гражданского кодекса РФ* apod. Konkrétně autoři odkazují na jednotlivé články Zákoníku o rodině Ruské federace, různých federálních zákonů a Občanského zákoníku RF. S ohledem na možný široký okruh čtenářů, tj. odborníky, právníky, studenty vysokých škol a případné zájemce o problematiku ruského rodinného práva jsme podrobné odkazování zachovali i v překladu. Kromě odkazů jsou téměř v každém příspěvku použity poznámky pod čarou, kde autoři uvádí bibliografické údaje použitých zdrojů.

7.3. TRANSLATOLOGICKÁ ANALÝZA

7.3.1. Analýza z pohledu překladatelských transformací

Každý překladatel během překladatelského procesu používá různé metody a překladatelské operace, některými teoretiky nazývané překladatelské transformace, díky nimž překonává formální a sémantické odlišnosti jazykových systémů a dosahuje tak maximální možné míry ekvivalence mezi textem originálu a textem překladu. Nelze však uvést jednotnou klasifikaci překladatelských transformací, jelikož se touto problematikou zabývali mnozí ruští, němečtí, američtí a naši teoretikové, přičemž každý klasifikoval překladatelské operace na základě vlastních zkušeností a různých aspektů. Nicméně mezi sedm základních překladatelských operací lze obecně zařadit transkripci, kalkování, substituci, transpozici, modulaci, ekvivalenci a adaptaci, prostřednictvím nichž překladatelé řeší překlad nepřímého ekvivalentu v cílovém jazyce.⁸⁰

7.3.1.a) Formální transformace

Při odborném překladu textů z oblasti ruského rodinného práva a rodinné politiky v rámci této diplomové práce vycházíme ze systému transformací dle skript

---

⁸⁰ KNITTLOVÁ, Dagmar. *K teorii i praxi překladu*. Druhé. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2000, s. 14. ISBN 80-244-0143-6.

Z. Vychodilové *Введение в теорию перевода для русистов*. V této monografii jsou rozlišovány formální a lexikálně-sémantické transformace.

Do skupiny formálních transformací autorka řadí transkripci, tj. přepis zvukové podoby jednotky originálu pomocí znakového systému jazyka překladu. Přepis grafické podoby jednotky originálu znakovým systémem jazyka překladu se nazývá transliterace. Tyto formální transformace se využívají nejčastěji při překladu vlastních jmen a názvů, čehož jsme využili při našem překladu, jelikož každý příspěvek má ve svém záhlaví uvedené jméno autora.

Př. *А. М. Шайхрамова – A. M. Shajhramova, И. Ф. Александров – I. F. Alexandrov*

Dalšími formálními transformacemi jsou kalkování, záměna gramatických kategorií, slovních druhů, či větných členů, se kterými jsme rovněž pracovali. Při kalkování dochází k nahrazování morfémů nebo celých slov překládané jednotky originálního textu odpovídajícími morfémy či slovy v cílovém jazyce. Tuto překladatelskou transformaci jsme využili při překladu obecných pojmenování, např. *суррогатная мать – náhradní matka, правоотношение – právní vztah, жизнедеятельность – živobytí, материнский капитал – mateřský kapitál, многопоколенная семья – vícegnerační rodina*, či při překladu názvů právních předpisů a institucí, jež se v českém prostředí nevyskytují, popř. jsou pojmenovány odlišně.

Př. *«Искусственное оплодотворение и имплантация эмбриона» - „Umělé oplodnění a implantace embrya“; «Об общих принципах организации местного самоуправления» - „O obecných principech organizace místní samosprávy“*

Záměna gramatických kategorií se nejčastěji týká změny čísla, slovesného vidu a rodu, času. Nicméně je důležité si uvědomit, že při překladu ke změnám v těchto gramatických kategoriích někdy dochází z důvodu gramatických odlišností systémů jednotlivých jazyků (týká se zejména kategorie rodu substantiv). V tomto případě se tedy nejedná o překladatelskou transformaci. Při analýze našeho konečného překladu jsme tuto překladatelskou operaci téměř nezaznamenali. Pouze ve třech případech jsme změnili kategorii čísla u podstatných jmen, a sice při překladu slovního spojení *насильственные действия родителей* jako *násilné chování rodičů* či ve spojení *независимо от религиозных убеждений*, což jsme přeložili jako *bez ohledu*

na náboženské **přesvědčení**, a v neposlední řadě při překladu věty: *Кроме того, трудовое законодательство нацелено на защиту прав и интересов работника.* - *Navíc legislativa pracovních vztahů je zaměřena na ochranu práv a zájmů zaměstnanců.*

Překlad tzv. verbonominálních spojení velmi často souvisí se záměnou slovních druhů, což je další druh formální překladatelské operace. Mezi typické slovnědruhově záměny tedy patří verbalizace, jež se nejčastěji projevuje jako záměna podstatného jména slovesem. Např. *не дать согласия биологическим родителям на* – *neodsouhlasit biologickým rodičům co...*; *необходимость приспособления* – *nezbytnost přizpůsobit se*; *оказание помощи родителям и опекунам* – *pomoci rodičům a opatrovníkům* apod.

Obecně lze říci, že nejčastější záměnou větných členů v rusko-českém překladu je změna neshodného přívlastku přívlastkem shodným. Tato překladatelská transformace se v našem překladu rovněž vyskytuje, např. *услуги по обучению* – *vzdělávací služby*, *вмешательство государства* – *vládní intervence*, *дома ребенка* – *kojenecké ústavy*, *школы-интернаты* – *internátní školy* apod.

Při překladu dvouslovného i víceslovného pojmenování jsme v některých případech využili tzv. univerbizaci, jejíž podstata spočívá v záměně dvouslovného i víceslovného pojmenování jednoslovným výrazem, přičemž je kladen důraz na zachování smyslu a stylistického zabarvení.

Př. *оказание помощи* – *pomoci* (=inf. slovesa), *на сегодняшний день* – *dnes*, *земельный участок* – *rozetek*, *акушерский стационар* - *porodnice*.

Protiklad univerbizace, tj. nahrazení jednoslovného pojmenování několikaslovným výrazem se nazývá multiverbizace, např. *вузы юридического профиля* – *vysoké školy právního zaměření*, *акт* – *právní předpis* apod.

V ruských odborných textech převládají složité větné konstrukce s přechodníky a participií, jež umožňují příhodně vyjádřit komplikované vztahy mezi jednotlivými jevy, tudíž pro překlad do českého jazyka jsme byli nuceni využít tzv. dekomprese/dekondenzace, kdy jsme tyto konstrukce originálu rozvolnili.

Př. *Многие авторы, исходя из этого определения, не рассматривают договор суррогатного материнства как гражданско-правовой.* - *Mnozí autoři vycházejí z této definice a neposuzují smlouvu o náhradním mateřství jako smlouvu občansko-právní povahy.*; *Действующее семейное законодательство не содержит нормы, ограничивающей возраст кандидата в опекуны и приемные родители.* -

Platná legislativa rodinného práva neobsahuje právní předpisy, jež by omezovaly věk žadatele o opatrovnictví a pěstounství.; дету, оставшиеся без попечения родителей – дети, jež se ocitly bez péče rodičů; создание механизмов поддержки семей, нуждающихся в улучшении жилищных условий - rozvoj mechanismů podpory rodin, jež potřebují zlepšit bytové podmínky.

Výrazovými prostředky objektivitu ruského odborného textu jsou neosobní konstrukce, věty s bohatě rozvitými členy a polovětné a pasivní konstrukce, pro jejichž překlad jsme využili další formální transformaci, tj. změnu gramatického statusu věty, či rozčlenění/spojení větných konstrukcí. Naším cílem bylo složitě a zhuštěné větné konstrukce z originálních textů rozvolnit a tím usnadnit vnímání jejich obsahu, např. *В отличие от работника приемный родитель свободен в выборе времени исполнения своих обязанностей, режимом и распорядком дня не связан. – Na rozdíl od zaměstnance není pěstoun omezen výběrem doby, kdy bude plnit své povinnosti, a rovněž není omezen režimem a denním programem.*

Snad pouze v jednom případě jsme se pro lepší návaznost výpovědí rozhodli rozvolněnou větnou konstrukcí originálu spojit v jeden výpovědní celek. Př. *Сейчас сложилась парадоксальная ситуация. Так, дети-сироты и дети, оставшиеся без попечения родителей, остаются в муниципальных образованиях... - Nyní vznikla paradoxní situace, kdy sirotci a děti, které se ocitly bez rodičovské péče, zůstávají v obecních zařízeních...*

Gramatický status věty jsme rovněž pozměnili při překladu věty: *Приемные родители должны не просто одеть и накормить ребенка, а подготовить к дальнейшей самостоятельной жизни.* Jak je vidět, autor v originálu použil větnou konstrukci s modálním predikativem «должен», jehož význam odpovídá českému „muset“. My jsme se však rozhodli v překladu tuto konstrukci zmírnit pomocí podmiňovacího způsobu, tj. *Пестуни бы не měli dítě pouze шатить а живит, але приготовить ho на будущи самостатный живот.*

7.3.1.b) Lexikálně-sémantické transformace

K lexikálně-sémantickým transformacím jsou ve zmíněné monografii Z. Vychodilové řazeny následující překladatelské operace: konkretizace, generalizace, diferenciacce a modulace významu, antonymický překlad, celkové přetvoření pojmenování z originálního textu, explikace, tj. opisný překlad, doplnění,

popř. vynechání informace.⁸¹ Jelikož jsme pracovali s odbornými texty se specifickou tematikou ruského rodinného práva a ruské rodinné politiky, jejíž termíny často nemají přímý ekvivalent v češtině, nejčastěji jsme pro překlad ruských reálií využívali explikaci, tj. opisný překlad. Snažili jsme se význam některých informačních jednotek originálního textu opsat tak, aby se pro čtenáře staly srozumitelnějšími. V případech, kdy nebylo čtenáře nutné zatěžovat přesnými údaji a informacemi z oblasti ruského rodinného práva a rodinné politiky, či se jednalo o příliš podrobný popis určité skutečnosti a předpokládali jsme, že čtenář nemá dostatečné mimojazykové znalosti z ruského prostředí, využili jsme generalizaci, jejíž podstatou je nahrazení lexikální jednotky s přesnějším (užším) významem jednotkou s obecnějším významem.

Jako konkrétní příklad explikace, tj. opisného překladu, a generalizace významu lze uvést překlad názvu ruského právního předpisu, jenž upravuje právní skutečnosti týkající se matričních událostí, tj. narození, uzavření manželství, smrti a změny rodinného stavu. Originální pojmenování «*Об актах гражданского состояния*» jsme shrnuli pod obecné pojmenování federální zákon „*O matričních událostech*“.

Tzv. konkretizaci významu, kdy dochází k záměně výrazu s obecnějším významem za výraz s užším významem, jsme použili při překladu názvu ruského úřadu, jenž se zabývá problematikou sociálně-právní ochrany dětí. V českém prostředí je tento „úřad“ označován jako odbor sociálních věcí, tudíž jsme pro srozumitelnost toto pojmenování použili v překladu, tj. *департамент по делам семьи – odbor sociálních věcí*.

Explikaci jsme rovněž využili při překladu jednoho ze základních úkolů státní rodinné politiky, jenž by měl napomáhat rozvoji ochranné funkce rodiny a vytváření podmínek pro zachování zdraví všech členů rodiny. V rámci daného úkolu se hovoří o zapojení rodin a dětí do účasti v celostátních projektech tělesné výchovy a je uveden konkrétní příklad takového projektu, tj. «*Всероссийский физкультурно-спортивный комплекс "Готов к труду и обороне"*». Předpokládáme, že se jedná o specifickou reálii ruského prostředí, tudíž jsme při překladu využili opisný překlad, tj. *program atletické, vlastenecké a vojenské výchovy s názvem „Připraven k práci a obraně“*.

---

⁸¹ VYCHODILOVÁ, Zdeňka. *Введение в теорию перевода для русистов*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, s. 35-45. ISBN 978-80-244-3417-9. (překlad vlastní)

Samozřejmě bychom v cílovém překladu odborných textů z oblasti ruského rodinného práva a ruské rodinné politiky našli více příkladů zmíněných překladatelských transformací, avšak z důvodu omezeného rozsahu této diplomové práce jsme se omezili pouze na nejčastěji se vyskytující případy překladatelských operací. Rovněž je důležité poznamenat, že každý překladatel pracuje s jiným systémem překladatelských transformací, volí konkrétní překladatelskou operaci na základě individuální zkušenosti, svého vnímání a interpretace originálního textu, tudíž nelze o každém překladatelském řešení říci, zda je správné, či nikoliv. Během překladatelského procesu je však překladatel povinen dbát na to, aby překladatelské transformace byly logické a aby v důsledku jejich užívání nebyl narušen smysl původní informace.

7.3.2. Analýza z pohledu lexikální roviny jazyka

V následující podkapitole se zaměříme na analýzu lexikální stránky textu originálu a textu překladu. Ve druhé kapitole této práce jsme se zabývali obecnými poznatky o lexikální rovině odborných textů a nyní je aplikujeme na námi překládané odborné texty z oblasti ruského rodinného práva a rodinné politiky. Především se zaměříme na často se vyskytující slovní zásobu a slovní spojení z oblasti rodinného práva, termíny a zkratky. V neposlední řadě upozorníme na fakt, že se v našich textech v hojně míře setkáváme s právní terminologií a ustálenými právními obraty, jelikož autoři příspěvků se věnují především odhalení nedostatků současného zákonodárství ruského rodinného práva a jejich možné nápravě.

7.3.2.a) Terminologie

Slovní zásoba překládaných příspěvků o problematice současného ruského rodinného práva a o cílech a základních principech ruské rodinné politiky je velmi stereotypní. Každý vědní obor má svoji specifickou terminologii, tudíž index opakování slov je velmi vysoký. Nejčastěji se opakovala slova, popř. jejich odvozeniny jako *суррогатное материнство* (náhradní mateřství), *беременность* (těhotenství), *биологические/генетические родители* (biologičtí rodiče), *семейные отношения* (rodinné vztahy), *защита прав ребенка* (ochrana práv dítěte), *воспитание в семье* (výchova v rodině), *опека и попечительство* (poručnictví a opatrovnictví), *приемная семья* (pěstounská rodina), *защита семьи, материнства и детства* (ochrana rodiny, mateřství a dětství), *социальная помощь семье* (sociální pomoc rodinám), *многодетные родители* (rodiče vychovávající více dětí), *многопоколенная семья*

(*vícegenerační rodina*), *развитие системы государственной поддержки семей (rozvoj systému státní podpory pro rodiny)*) atd. Na základě uvedených příkladů můžeme konstatovat, že v odborných textech z oblasti ruského rodinného práva převažují nad termíny jednoslovnými termíny víceslovné.

Po bližším zkoumání překládané terminologie jsme zjistili, že hlavním způsobem tvoření termínů je derivace či kompozice. Derivace čili odvozování je obecně nejčastějším způsobem tvoření slov, a to pomocí předpon, přípon či kombinací obojího. Značná část slovní zásoby v našich textech byla vytvořena pomocí přípon:

Пř.	-ние	воспитание, обеспечение, отношение, соглашение
	-ость	беременность, обязанность, ответственность, безнадзорность, беспризорность, ценность
	-ство	материнство, детство, отцовство, устройство, попечительство

Kromě úzce specializovaných termínů se samozřejmě v odborných textech setkáváme i s všeobecnými pojmy, jež jsou například v monografii Poštolkové uváděny pod pojmem „polotermíny“, tj. termíny mezioborové. Je tedy důležité poznamenat, že mnohdy není snadné od sebe tyto dvě základní složky lexika odborného stylu odlišit. Určujícími charakteristikami pro rozlišení termínu a všeobecného pojmenování mohou být například spisovnost, ustálenost, systémovost, přesnost, jednoznačnost, absence expresivity, což jsou základní vlastnosti termínů.⁸²

I přestože se v současné době ruský jazyk, stejně jako mnohé jiné jazyky, nachází pod silným vlivem kultury a řeči anglicky mluvících zemí, v překládaných textech jsme téměř nezaznamenali termíny přejaté z jiného jazyka. Toto zjištění je překvapivé i z toho důvodu, že se v podstatě jedná o velmi mladou právní oblast ruského právního systému, tudíž by se dalo předpokládat, že terminologie bude ovlivněna jinými jazyky. Nicméně docházíme k závěru, že se ruské zákonodárství rodinného práva stále drží původně ruského pojmenování.

Jak jsme uvedli v úvodu této podkapitoly, v hojné míře se v našich textech vyskytují i ustálené právní obraty a právní termíny. Je zřejmé, že překlad právních textů

---

⁸² ZAVŘELOVÁ, Olga. *Komentovaný překlad odborného textu ze sociální oblasti*. Olomouc, 2013. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Vedoucí práce Doc. PhDr. Zdeňka Vychodilová, CSc.

a právní terminologie má svá specifika, jelikož se jedná o vysoce odborné texty s jasně vymezeným komunikačním záměrem. V našem případě se však jedná výhradně o jednotlivá slovní spojení, jež jsou nejčastěji užívána v právních předpisech a zákonodárství, tudíž v překládaných příspěvcích mají pouze informativní charakter a při překladu nám nezpůsobovaly větší problémy. Mezi ustálená slovní spojení právní povahy, se kterými se v našich textech setkáváme, lze zařadit tyto: *договор суррогатного материнства* (smlouva o náhradním mateřství), *правовое обеспечение интересов супругов и суррогатной матери* (právní zabezpečení zájmů manželů a náhradní matky), *гражданско-правовой договор* (občansko-právní smlouva), *нормы гражданского права* (normy občanského práva), *договор является двусторонним или многосторонним* (smlouva je dvoustranná či vícestranná), *договор начинает действовать с момента его заключения* (smlouva je platná ode dne jejího uzavření), *безвозмездные договоры* (neúplatné smlouvy), *договор заключается в письменной форме* (smlouva je uzavírána v písemné formě) apod.

Dalším výrazným rysem lexikální úrovně odborných textů je abstraktní charakter slovní zásoby. Především překládaný třetí oddíl Koncepce státní rodinné politiky Ruské federace týkající se cílů, principů a základních úkolů státní rodinné politiky je hojně nasycený abstraktními výrazy. Mezi častá abstraktní pojmenování lze zařadit například výrazy *защита* (ochrana), *права* (práva), *обязанность* (povinnost), *обеспечение* (zajištění), *ответственность* (odpovědnost), *задача* (úkol), *благополучие* (blahobyt), *сохранение семейных ценностей* (zachování rodinných hodnot) a další.

Během překladatelského procesu jsme si byli vědomi toho, že problematika překladu termínů je složitá a snažili jsme se řídit pravidlem J. Horeckého, jenž doporučuje termíny nepřekládat, nýbrž substituovat. Tato možnost je však na místě pouze tehdy, pokud je v daném jazyce již vypracovaný systém termínů konkrétní oblasti. Bohužel ve společenských vědách nelze prozatím říci, že by proběhla určitá normalizace terminologického systému, a to především z důvodu odlišných společenských změn, rozdílného společenského zřízení, pojmenování konkrétních jevů, institucí apod. Pro překlad terminologie jsme tedy v případě překladu nepřímého ekvivalentu užívali základní překladatelské operace, o nichž pojednáváme v předchozí podkapitole.

7.3.2.b) Zkratky

Obecně mají zkratky a zkratková slova v textech odborného stylu významnou úlohu. Zkratky a zkratková slova se v textech užívají především anaforicky, tj. nejprve je užito výchozí slovo či slovní spojení v plném rozsahu a následně se již užívá zkratka, jež napomáhá úspornosti jazykových prostředků. Avšak mnohá ruská zkratková slova se již stala natolik všeobecně známá, že v některých případech není třeba, aby byla v textu uváděna v plném rozsahu. Jedná se především o názvy státních institucí, podniků, států či mezinárodních organizací.

V překládaných a analyzovaných příspěvcích ze sborníku «*Семейное право на рубеже XX-XXI веков: к 20-летию Конвенции ООН о правах ребенка*» jsme se rovněž setkali s tzv. abreviací, zkracováním. V textech převažují tzv. iniciálové zkratky. Nejčastěji se vyskytujícími iniciálovými zkratkami byly zkratky názvů základních právních předpisů ruského právního systému, tj. *СК РФ – Семейный кодекс РФ (Zákoník o rodině Ruské federace)*, *ГК РФ – Гражданский кодекс РФ (Občanský zákoník Ruské federace)*. Jak je vidět, součástí těchto zkratk je rovněž iniciálová zkratka, jež zkracuje název Ruské federace – *РФ (Российская Федерация)*. V souvislosti s odkazováním na příslušné články právních předpisů rodinného zákonodárství se rovněž v překládaných příspěvcích objevovala zkratka *ст. – статья (článek)*. Další iniciálovou zkratkou byla zkratka *ООН (Организация Объединенных Наций)*, jež byla užívána ve spojení *Конвенция ООН о правах ребенка* nebo *Комитет ООН по правам ребенка*. Jedná se tedy o zkratku mezinárodní organizace OSN, jejímiž členy jsou téměř všechny státy světa. Slovní spojení, jež obsahují tuto zkratku, jsou tedy Úmluva o právech dítěte OSN a Výbor OSN pro práva dítěte.

Kromě těchto snadno dešifrovatelných zkratk jsme se setkali s méně známou zkratkou *ВРТ*. Při dešifrování této zkratky pomocí webových stránek ruského internetu jsme se však neseťkali se zásadními problémy. Jde o zkratku lékařských postupů a metod asistované reprodukce, tj. *ВРТ – Вспомогательные репродуктивные технологии*, kterou jsme tedy přeložili jako *Metody asistované reprodukce (ART)*.

Snad pouze v jednom případě jsme se setkali se složenou zkratkou, kdy byly zkráceny základy slov, a to v případě názvu Ministerstva zdravotnictví Ruské federace. V odborných textech se již běžně místo plného pojmenování *Министерство здравоохранения Российской Федерации* vyskytuje zkratkové slovo *Минздрав РФ*,

kteřé jsme vřak z dŕvodu srozumitelnosti pro českŕho Ňtenŕře přelořili ŕplnŕm nŕzvem, tj. Ministerstvo zdravotnictvŕ Ruskŕ federace.

Lexikŕlnŕ analŕza originŕlnŕch odbornŕch textŕ z oblasti ruskŕho rodinnŕho prŕva a rodinnŕ politiky a jejich překladŕ potvrzuje fakt, ře kařdŕ vŕdnŕ obor mŕ vypracovanŕ svŕj terminologickŕ systŕm a slovnŕ zŕsoba je tedy velmi stereotypnŕ. V odbornŕch textech z oblasti ruskŕho rodinnŕho prŕva a rodinnŕ politiky se převŕřnŕ vyskytují vŕceslovnŕ termŕny a vŕrazy abstraktnŕho charakteru. Obecnŕ lze řŕci, ře v terminologii odbornŕch textŕ jsou Ňastŕ zkratky a zkratkovŕ slova, jejichř tvořeni je v podstatŕ neomezenŕ. V nařich textech se vŕhradnŕ vyskytovaly zkratky iniciŕlovŕ, vŕjimećnŕ zkratkovŕ slova. Překlŕdanŕ přŕspŕvky ze sbornŕku o ruskŕm rodinnŕm prŕvu byly rovnŕř velmi hojnŕ nasyceny slovnŕmi obraty prŕvnŕho jazyka, jelikoř jejich tematika byla ŕzce zamŕřena na problematiku ruskŕho rodinnŕho zŕkonodŕrstvŕ. Tudŕř se nejednŕ o jednu ze zŕkladnŕch charakteristik odbornŕch textŕ. Vzhledem k povaze překlŕdanŕho textu je vřak překvapenŕm, ře se zde tŕmŕř nevyskytují slova přejatŕ z cizŕch jazykŕ.

7.3.3. Analŕza z pohledu morfologickŕ roviny jazyka

Nynŕ se v rŕmci překladatelskŕho komentŕře budeme vŕnovat morfologickŕm zvlŕřnostem odbornŕch textŕ z oblasti ruskŕho rodinnŕho prŕva a ruskŕ rodinnŕ politiky a jejich překladu. Zamŕřŕme se na ty slovnŕ druhy, jeř v rŕmci odbornŕho stylu vykazují zvlŕřnŕ specifika, tj. substantiva, adjektiva, pronomina, verba, prepozice a konjunkce, přŕćemř prostřednictvŕm konkrŕtnŕch přŕkladŕ aplikujeme teoretickŕ poznatky z předchozŕch kapitol tŕto pŕce.

7.3.3.a) Substantiva

Z morfologickŕho pohledu je vŕznamnou charakteristikou odbornŕch textŕ jejich jmennŕ charakter. Jmennŕ charakter zdŕraznŕjŕ podstatnŕ jmŕna, mezi nimiř mají nejvŕřř zastoupenŕ substantiva abstraktnŕho charakteru a substantiva s koncovkami *-nie, -ость, -ство, -ие, -ка*. Pomocŕ tŕchto koncovek vznikajŕ tzv. verbŕlnŕ substantiva, jeř pŕedstavují slova odvozenŕ od sloves.

Př. *усыновление* (*osvojenŕ chlŕarce*), *удочерение* (*osvojenŕ dŕvćete*), *ограничение* (*omezeni*), *воспитание* (*vŕchova*), *образование* (*vzdŕlŕni*), *рождение* (*narozeni*), *отношение* (*vztah*), *исполнение* (*plnŕni*), *установление* (*stanovenŕ*), *развитие* (*rozvoj*),

беременность (těhotenství), ответственность (odpovědnost), неопечительство (opatrovnictví), последствие (důsledek), опека (poručnictví) a další.

Jmenný charakter odborných textů rovněž zvýrazňují tzv. substantivní řetězce, kdy se substantiva, popř. další jmenné výrazy řetězí a pojí se genitivem či jinými pádovými vazbami.

Př. *технология репродукции человека – technologie lidské reprodukce*

случаи пренебрежения родительскими обязанностями – případy zanedbávání rodičovských povinností

информирование граждан о механизмах государственной поддержки семей – informování občanů o státní podpoře pro rodiny

Charakteristickým morfologickým jevem ruských textů odborného stylu jsou tzv. verbonominální spojení, sestávající ze slovesného podstatného jména a slovesa neplnovýznamového, popř. slovesa s obecnějším významem. Verbonominální spojení napomáhají diferencovaněji vyjadřovat smysl sdělení a dosáhnout tak žádaného stylistického efektu, např. *оказывать помощь (pomáhat), привести в соответствие (sjednotit), внести дополнения (doplnit), оказать содействие (podpořit, pomoci)*. Do češtiny jsme tato spojení překládali převážně jednoslovným výrazem.

7.3.3.b) Adjektiva

Adjektiva představují druhý nejčastější slovní druh v překládaných textech. Zajímavé bylo zjištění, že převažují tzv. vztahová neboli relační přídavná jména, jež vyjadřují vlastnost vztahující se k jiné skutečnosti.

Př. *Суррогатное материнство, биологические/генетические родители, российское семейное законодательство, правовое обеспечение матери, семейные отношения, семейные ценности, родительские обязанности, социальное сиротство, приемная семья, услуги воспитательного характера, возмездная опека a další.*

Velmi často se v odborných textech vyskytují zkrácené tvary přídavných jmen, tj. jejich jmenné tvary, kterých je využíváno pro vyjádření abstraktnosti a obecnosti a která vyjadřují dočasný příznak předmětu či jevu. V ruských odborných textech je jejich užití častější než v českých. Dokonce lze říci, že v českém jazyce jsou jmenné tvary považovány za archaismy. Nicméně v námi překládaných příspěvcích ze sborníku

o ruském rodinném právu a o problematice ruské rodinné politiky není tento jev natolik častý.

Рђ. не полностью ясен вопрос (není zcela jasná otázka); позиция глубоко ошибочна и даже губительна для населения России (takový postoj je velmi chybný a má katastrofální důsledky pro ruské obyvatelstvo); учреждения и организации непосредственно подчинены Департаменту по вопросам семьи (instituce a organizace jsou přímo podřízeny Odboru sociálních věcí); меры, предусмотренные Концепцией, определены во взаимосвязи с... (opatření uvedená v Концепции стátní rodinné политики RF jsou defínována в souladu s...)

7.3.3.c) Pronomina

Ve většině případů se v českém a ruském odborném stylu setkáváme s tzv. autorským plurálem. Autor svoji pozici nevyjadřuje z pohledu 1. osoby jednotného čísla, nýbrž užívá 1. osobu množného čísla. Autorský plurál napomáhá na problematiku nahlížet objektivně a rovněž vzbuzuje dojem zobecnění. Nicméně v překládaných ruských odborných textech je autorova pozice téměř skryta, jelikož zde převládají neosobní konstrukce. Pouze v několika málo případech jsme se setkali s explicitním vyjádřením autora názoru na danou problematiku, a to pomocí autorského plurálu.

Рђ. Мы полагали, что, издавая Федеральный закон «Об опеке и попечительстве»... - Předpokládali jsme, že jestliže stát vydá federální zákon „О поручничестве и опatroвничестве“ ...

С учетом изложенного предлагаем внести дополнения... - Navrhujete, aby byl doplněn...

Pro ruské odborné texty je typické užívání plných pojmenování, což potvrzují i námi překládané texty z oblasti ruského rodinného práva. Autoři mají tendenci k explicitnímu vyjadřování. V českém odborném stylu se však setkáváme s tzv. pronominalizací, kdy nahrazujeme plnovýznamové výrazy zájmennými, abychom se vyhnuli častému opakování slov. Další odlišností ruského a českého odborného textu je časté užívání ukazovacích zájmen *ten, ta, to* v českých textech odborného stylu, jimž v ruském odborném textu odpovídají tzv. zájmenná slova, např. *следующий, вышеуказанный, данный*.

Пř. *данное соглашение является семейно-правовым – tato dohoda je rodinně-
правním vztahem*

*Необходимо внести изменения в следующие законы... – Je třeba provést
změny v těchto zákonech...*

*Вышеуказанное свидетельствует о том, что.... – Výše uvedené svědčí
o tom, že...*

Celkově však můžeme říci, že v originálním textu jsme zaznamenali méně zájmen než v jeho překladu. Tento fakt lze vysvětlit tím, že v ruském textu je v hojně míře užíváno větných konstrukcí s přídavnými jmény slovesnými, jež překládáme pomocí vztažného zájmena „který/jenž“.

7.3.3.d) Verba

Ve druhé kapitole této práce jsme se zabývali obecnými charakteristickými prvky ruského odborného textu a uvedli jsme, že slovesa zaujímají druhořadou pozici oproti podstatným jménům, nejsou však bezvýznamná.

V odborných textech z oblasti ruského rodinného práva a ruské rodinné politiky převládají slovesa v přítomném čase a oznamovacím způsobu, jež vyjadřují tzv. nadčasovou přítomnost, která zdůrazňuje obecnou platnost daného faktu. Rovněž je pro ruštinu typické užívání tvaru nedokonavého vidu, jenž označuje neukončený a časově neohraničený děj. Př. *К традиционным семейным ценностям, провозглашаемым Концепцией, относятся ценности брака... - Tradiční hodnoty citované v Konceptci státní rodinné politiky zahrnují hodnoty manželství...*

Objektivitu sdělení zaručují pasivní a neosobní konstrukce, jimiž je překládaný text hojně nasycen. V ruském originálním textu mají rovněž své zastoupení infinitivní vazby. Př. *А это невозможно сделать без любви к ребенку. (А то není možné без любви к dítěti.), вскользь упоминается (jsou tímochodem zmíněny), в российском законодательстве имеется (v ruské legislativě existuje), если рассматривать договор как гражданско-правовой (jestliže budeme smlouvu považovat za občansko-
правní), под договором на суррогатное материнство принято понимать (pod pojmem „smlouva o náhradním mateřství“ se rozumí), следует отметить (je třeba poznamenat) apod.*

Charakteristickým prvkem odborného stylu je používání sponových sloves, pomocného slovesa *быть* a jeho synonym, např. *являться, считаться, есть, представлять собой, составлять, стать, называться* a další.

Рř. *важным видом правового обеспечения интересов сторон является договор суррогатного материнства – дѹležitou formou прѹвнїho zajiřtїnї zїjmů stran je smlouva o нѹhradnїm матeřstvї*

Договор суррогатного материнства будет считаться заключенным с момента... – Smlouva o нѹhradnїm матeřstvї bude považovїna za uzavřenu od okamžiku...

Есть много «подводных камней», которые... – Existuje mnoho „ўskalї“, kterї...

...внутригосударственные отношения в области защиты прав ребенка стали объектом международно-правового регулирования - ...vztahy v oblasti ochrany прѹв дїtїte se staly прѹedmětem mezinїrodnї прѹвнї regulace

7.3.3.e) Prepozice a konjunkce

Marie řechovї ve svї monografii *Současnї stylistika* uvїdї, že frekvence пѹedloжек v odbornїm textu dosahuje ař 11 %. V ruskїm odbornїm, publicistickїm a administrativnїm stylu jsou uřїvїny пѹedevřїm sekundїrnї пѹedloжки a spojky. Пѹї пѹekladu v mnoha пѹїpadech sekundїrnї пѹedloжку чї spojku vhodně nahrazujeme primїrnї пѹedloжкой чї spojkou.

Jako пѹїklad sekundїrnї пѹedloжки v пѹeklїdanїch textech lze uvїst пѹedloжку *в отношении кого/чego, пѹ. не полностью ясен вопрос и в отношении договора... (nenї zcela jasnї otїzka ohlednї smlouvy...)*. Dїle jsme se setkali s пѹedloжкой *в отличие от кого/чego, пѹ. В отличие от работника приемный родитель свободен...* пѹeloжено jako *Na rozdїl od zamїstnїnce nenї пїstoun omezen...* Vїraznї frekventovanou sekundїrnї пѹedloжкой byla пѹedloжка *в качестве*, jїř nejčastїji пѹeklїdїme pomocї пѹedloжки *jako kdo/co, popř. v roli koho/čeho, пѹ. в качестве родителей ребенка (jako rodiče дїtїte)*. V пѹїpadě, že autor odbornїho textu chce vyjїdřit soulad, souhlas чї souvislost s nїčїm, popř. s nїkїm, uřїvї пѹedloжки *согласно чему чї в соответствии с чем*.

Рђ. *Согласно ст. 420 ГК РФ... – Podle článku 420 Občanského zákoníku Ruské federace...*

Согласно другой позиции... – Dle názoru jiných...

В соответствии же со ст. 1 Федерального закона... – V souladu s čl. 1 Federálního zákona...

Nicméně i v ruských odborných textech se setkáváme s primárními předložkami, přičemž nejčastější je předložka *по*, např. *финансирование деятельности по опеке и попечительству (financování poručnictví a opatrovnictví), затраты по договору суррогатного материнства (náklady vzniklé na základě smlouvy o náhradním mateřství), Комитет ООН по правам ребенка (Výbor OSN pro práva dítěte), были даны рекомендации по организации альтернативных видов семейного устройства (byla navrhnutá doporučení týkající se organizace alternativních forem rodinného uspořádání), разработка мер по обеспечению регулярности выплат алиментов (vypracování opatření zabezpečujících pravidelnost vyplácení alimentů)* atd.

Přesnějším vyjádření vztahů mezi jednotlivými větami napomáhají sekundární spojky. V porovnání s češtinou užití sekundárních spojek v ruském odborném textu převažuje. V našich textech jsme se setkali například s těmito sekundárními spojkami: *несмотря на то, что (nehledě na to, že); в то время как (jelikož); в связи с этим (v souvislosti s tím); так как (jelikož)*. Samozřejmě se v překládaném textu setkáme i s primárními spojkami. Mezi podřadicími spojkami převažují spojky *что, если, потому что*. A k nejčastějším souřadicím spojkám můžeme přiřadit spojky *и, а, или, однако, но, также*.

Jestliže pohlédneme na morfológickou analýzu a na uvedené příklady, můžeme konstatovat, že námi překládaný text z oblasti ruského rodinného práva a ruské rodinné politiky v oblasti morfológických výrazových prostředků odpovídá veškerým požadavkům odborného stylu. Analýza potvrdila, že rovněž v textech tohoto zaměření se projevuje tendence k jmennému vyjadřování, abstraktní charakter textu zdůrazňují podstatná jména slovesná a krátké tvary přídavných jmen. Rovněž jsme zaznamenali absenci osobních zájmen v první osobě jednotného čísla, což potvrzuje fakt, že autoři odborných příspěvků pro objektivitu svého sdělení využívají tzv. autorského plurálu. V neposlední řadě se v textech, se kterými jsme pracovali, vyskytuje značné množství

víceslovných, tj. sekundárních předložek a spojek, jež napomáhají k přesnějšímu vyjádření významu a logičnosti sdělení.

7.3.4. Analýza z pohledu syntaktické roviny jazyka

V poslední části překladatelského komentáře se budeme věnovat syntaktickému rozboru překládaných odborných příspěvků ze sborníku o ruském rodinném právu a třetího oddílu Koncepce státní rodinné politiky Ruské federace. Zaměříme se především na typické syntaktické jevy ruského odborného stylu, jež mohou při překladu vyvolávat potíže, a sice tzv. obmykání neboli interpoziční slovosled a polovětné konstrukce, tj. participia a přechodníky.

Jak již bylo řečeno, základními vlastnostmi odborného stylu jsou abstraktnost, logické vyjadřování myšlenek, snaha o přesnost a jasnost vyjádření, čemuž napomáhají složitá podřadná souvětí vyjadřující příčinně-následkové vztahy. Objektivnost odborného textu rovněž charakterizují neosobní konstrukce, věty s bohatě rozvitými členy, polovětné a pasivní konstrukce se slovesy zakončenými na *-ся*. Výše uvedené charakteristické prvky jsme rovněž zaznamenali při překladu vybraných odborných textů zaměřených na problematiku ruského rodinného práva.

7.3.4.a) Obmykání

Při překladech z ruštiny se velmi často setkáváme s tzv. interpozičním slovosledem, neboli obmykáním, kdy jsou mezi přívlastek a substantivum vloženy prvky, jež tento přívlastek rozvíjejí, nejčastěji příslovečná určení. Díky obmykání se sdělení stává hutnějším a vyhýbáme se vedlejším větám. Při překladu ruského interpozičního slovosledu do češtiny je vždy nutné přistoupit ke změně slovosledu, aby český překlad působil přirozeně. Nicméně v překládaných textech jsme se s obmykáním téměř nesešli. Nabízí se proto otázka, zda je obmykání na ústupu, či se jedná pouze o záležitost individuálního autorova stylu.

Př. Originál: *По мнению А.А. Пестриковой, если договор не является гражданско-правовым, то в случае неисполнения или ненадлежащего исполнения сторонами его условий невозможно применять нормы гражданско-правовой ответственности.*

Překlad: A. A. Pestriková tvrdí, že *jestliže smlouva není občansko-právní povahy, tak v případě neplnění nebo nesprávného plnění smluvních podmínek ze strany účastníků tohoto právního vztahu nelze uplatňovat normy občansko-právní odpovědnosti.*

Originál: *совершенствование гарантированных государством мер социальной поддержки семей, имеющих детей, в том числе замещающих семей*

Překlad: *zdokonalování státem garantovaných opatření sociální podpory pro rodiny s dětmi, včetně náhradních rodin*

7.3.4.b) Polovětné konstrukce

Typickým rysem ruského odborného textu je tzv. syntaktická komprese či kondenzace, jejímiž výrazovými prostředky jsou vedle předložkově jmenných vazeb především tzv. polovětné vazby s přechodníky (деепричастия) a participií (причастия). Komprese a kondenzace napomáhá věcnosti vyjádření a logičnosti vztahů mezi větami. Hutnou syntaktickou výstavbu ruského odborného textu však při překladu do českého jazyka nejčastěji rozvolňujeme a namísto polovětných konstrukcí užíváme plné věty hlavní a vedlejší s určitým slovesným tvarem. Rovněž v odborných příspěvcích o problematice ruského rodinného práva a ve třetím oddílu Koncepce státní rodinné politiky RF se s prostředky syntaktické komprese a kondenzace setkáváme. Nejčastěji se jedná o polovětné konstrukce, tj. přídavná jména slovesná neboli participia a ojedinele se vyskytují přechodníky.

Přídavná jména slovesná mají sémantické a gramatické rysy příznačné pro adjektiva a verba. Podobně jako adjektiva jsou participia schopná vystupovat jako přívlastek podstatných jmen a vyjadřují gramatické kategorie rodu, čísla a pádu. Stejně jako pro verba i pro přídavná jména slovesná je charakteristická schopnost vázat se se závislými členy. V ruském jazyce rozlišujeme čtyři typy přídavných jmen slovesných: přídavná jména slovesná přítomná činná, přídavná jména slovesná přítomná trpná, přídavná jména slovesná minulá činná a přídavná jména slovesná minulá trpná. Participia nejčastěji překládáme vedlejší větou vztaznou.

Př. *специальное законодательство, регулирующее подобные отношения – zvláštní právní předpisy, které podobné vztahy upravují*

дету-сироты и дети, оставшиеся без попечения родителей – sirotci a děti, které se ocitly bez rodičovské péče

несмотря на общую тенденцию снижения количества детей, передаваемых на семейные формы устройства... – navzdory celkové tendenci snižování počtu dětí umístovaných do rodinných forem výchovy...

Меры, предусмотренные Концепцией, определены во взаимосвязи с общественно значимыми функциями семьи... - Opatření uvedená v Konceptci státní rodinné politiky RF jsou definována v souladu se společensky významnými funkcemi rodiny...

Dalším typem polovětné konstrukce, jež zhušťuje odborný text, a s níž se při rusko-českém překladu můžeme setkat, je tzv. transgresiv neboli přechodník. V našich textech se však přechodníkové konstrukce téměř nevyskytují. Jedná se o infinitní formu verba, jež slouží jako závislý člen vyjadřující příslovečné určení, např. příslovečné určení času, příčiny či přípustky. V ruském jazyce rozlišujeme dva typy přechodníků, a sice přechodníky vidu nedokonavého a dokonavého. V českém jazyce se již s přechodníky téměř nesetkáme. Nejčastěji tedy přechodníkové konstrukce překládáme předložkově-jmennou vazbou, souvětím souřadným či souvětím podřadným.

Пр. Выясняя правовую природу данного договора, сказать о том, что договор суррогатного материнства однозначно является гражданско-правовым, нельзя. - Co se týče právní povahy této smlouvy, nelze říci, že je smlouva o náhradním mateřství jednoznačně občansko-právní povahy.

Многие авторы, исходя из этого определения, не рассматривают договор суррогатного материнства как гражданско-правовой. - Mnozí autoři vycházejí z této definice a neposuzují smlouvu o náhradním mateřství jako smlouvu občansko-právní povahy.

Na základě syntaktické analýzy originálních textů z oblasti ruského rodinného práva a rodinné politiky a jejich překladů lze konstatovat, že vybrané příspěvky patří k odbornému stylu. Syntax překládaných textů se vyznačuje složitou větnou strukturou, kondenzovaností, hutností a výrazovou nasyceností. Konstatující charakter sdělení v originálu a následně v překladu reprezentují oznamovací věty, jež odpovídají základní funkci těchto textů, tj. funkci informativní. Struktura vět je velmi rozvitá, v textech převládají souvětí s různými druhy vedlejších vět. Významným rysem vybraných textů je rovněž neosobní charakter vyjadřování, kdy autor je tzv. upozaděn, jelikož původce děje nehraje při sdělení podstatnou roli. Zejména v ruských textech jsme zaznamenali

mnoho prostředků syntaktické kondenzace. Nejčastěji se vyskytovaly větné konstrukce s příčestím přítomným činným, jež plní funkci volně připojeného přívlastku. I přes to, že polovětné konstrukce s přechodníkovými vazbami jsou v ruských odborných textech poměrně běžným jevem, v celém textu originálu jsme přechodníkové konstrukce téměř nezaznamenali. Při překladu jsme hutnou syntaktickou výstavbu textu rozvolňovali a namísto polovětných útvarů jsme užívali útvary větné s určitým slovesným tvarem. K typickým ruským slovosledným jevům rovněž řadíme tzv. interpoziční slovosled, jež jsme při překladu nahrazovali tak, aby byla větná konstrukce přirozená a srozumitelná pro českého čtenáře.

ZÁVĚR

Hlavním cílem této diplomové práce bylo vytvoření kvalitního funkčně-ekvivalentního překladu ruského odborného textu z oblasti ruského rodinného práva a rodinné politiky do českého jazyka. Rovněž jsme si stanovili za cíl prozkoumat jazyk poměrně mladého odvětví ruské sociální politiky, díky kterému se představitelé Ruské federace snaží bojovat s následky demografické krize, a zjistit, zda se změny v rozvrstvení ruského právního systému odráží v ruském odborném stylu a na odborném překladu. Na základě porovnávání originálního textu a jeho překladu jsme vytvořili překladatelský komentář, ve kterém jsme objasnili úskalí rusko-českého překladu a zvolená překladatelská řešení. Posledním cílem této práce bylo sestavení překladového glosáře aktuální odborné terminologie z oblasti rodinného práva a rodinné politiky, jelikož se jedná o úzkou a poměrně novou problematiku.

V první kapitole jsme na základě studia odborné literatury obecně vymezili základní stylistické pojmy, tj. styl, sloh, komunikát a uvedli jsme nejčastěji uváděné definice pojmu „styl“ a jeho klasifikace dle různých kritérií. Rovněž jsme se zabývali základní charakteristikou stylistiky jako vědy s interdisciplinární povahou a nastínili jsme její historický vývoj v českém a ruském prostředí. Zjistili jsme, že mnohé stylistické otázky se v českém prostředí řešily ve spolupráci se slovenskými stylistiky, přičemž slovenští stylistikové vydávali své publikace o otázkách stylu a stylistiky dříve než čeští. Navíc čeští představitelé stylistické teorie zpočátku čerpali své poznatky z německé, francouzské, polské, či ruské stylistické teorie, kterou představoval například V. V. Vinogradov.

V 60. letech se mnozí stylistikové dostávají ve svých vědeckých monografiích k novému tématu, tj. funkčním stylům. Nejprve byly vyčleněny tři základní funkční styly, a to odborný, umělecký a hovorový styl. Následně byla velmi různorodě rozpracována teorie funkčních stylů a některé styly se těšily větší pozornosti než jiné. Zjistili jsme, že se liší rozvrstvení funkčních stylů v pojetí ruských a českých stylistiků. V současném spisovném ruském jazyce jsou rozlišovány knižní funkční styly, pro které je charakteristické dodržování spisovné normy. Jedná se o styl odborný, publicistický a úřední (administrativní). Druhou kategorií funkčních stylů pak představuje styl hovorový. Někteří stylistikové však v rámci funkčních stylů vyčleňují i styl umělecký. Ovšem v poslední době je v ruském jazyce namísto pojmu „styl“ zaváděn pojem „funkční různorodost jazyka“, přičemž se jedná o typologii, v rámci níž lingvisté rozlišují

hovorový jazyk, jazyk umělecké literatury a funkční styly, tj. odborný, publicistický a úřední (administrativní) styl.

V českém prostředí se rovněž od 60. let vyvíjela typologie funkčních stylů velmi různorodě a téměř každý jazykovědec rozpracovával svoji vlastní klasifikaci funkčních stylů. Od 90. let bývají ve stylistické teorii nejčastěji uváděny následující základní funkční styly: prostě sdělovací/běžně dorozumivací, odborný, administrativní, publicistický a umělecký styl. Nicméně v posledních desetiletích dochází k detailnějšímu rozpracování konkrétních rysů jednotlivých funkčních stylů, přičemž každý uvedený styl může být navíc odlišně vnitřně diferencovaný. V současné době se rovněž specifikuje styl jednání a komunikace v manažerské, podnikatelské či IT oblasti, díky čemuž se hovoří o nových stylech, jako je styl managementu, politiky, počítačový styl apod. Obecně lze tedy konstatovat, že spektrum klasifikací funkčních stylů se nejenom v českém, ale i ruském jazyce neustále rozšiřuje a rozpracovává.

Ve druhé kapitole jsme shrnuli základní charakteristiku odborného stylu a kompoziční, lexikální, morfologické a syntaktické zvláštnosti ruského odborného textu, jelikož námi překládané texty z oblasti ruského rodinného práva a rodinné politiky k tomuto stylu náleží. Zjistili jsme, že požadavky na odborné vyjadřování se v českém a ruském jazyce prakticky shodují. Hlavními tematickými okruhy odborného stylu jsou znalosti o přírodě, společnosti, myšlení či technice. Tematika rovněž určuje základní strukturu odborného textu a výběr jazykových prostředků, díky kterým je naplněna základní funkce odborného stylu, tj. funkce informativní. Odborný text se vyznačuje logickou posloupností vyjadřování, přesností, stručností, jednoznačností a objektivností. Naplnění těchto základních požadavků odborného vyjadřování napomáhá užívání ustálených odborných pojmenování a terminologie dané oblasti. Na základě studia odborných publikací můžeme konstatovat, že pro lexikální úroveň ruského odborného textu je charakteristická abstraktnost, nominativnost slovní zásoby a častý výskyt termínů. Z pohledu morfologie se odborný text vyznačuje jmenným charakterem, tj. převahou substantiv a adjektiv nad verby. Pro syntax ruského odborného textu jsou typická složitá souvětí, hojné užívání prostředků syntaktické komprese a kondenzace, tj. participií a přechodníků, pasivních konstrukcí, sekundárních předložek a spojek.

V této práci jsme také věnovali pozornost historii formování teorie překladu v českém a ruském prostředí a vymezení základních pojmů translatologie, přičemž

jsme kladli důraz na poznatky o překladu odborného textu. Počátky české vědy o překladu, někdy nazývané teorií překladu či translatoologií, lze hledat ve druhé polovině 20. století. Od 50. let se teorie překladu stává samostatnou vědní disciplínou. Významný mezník pro neumělecký překlad představuje rok 1989, tj. přechod českého státu k tržní ekonomice, jelikož roste poptávka po překladu textů z různých oborů. Počátek ruské teorie překladu je datován k 30. letům 20. století, kdy se rozvíjí funkční přístup k překladu. Přelomovým rokem v sovětské teorii překladu se stal rok 1953, jelikož od této doby je teorie překladu považována za samostatnou vědní disciplínu. Poptávka po neuměleckém překladu se v Rusku zvýšila v porevolučním období.

V rámci třetí kapitoly jsme se zaměřili na vymezení základního translatoologického pojmu, tj. překladu. Z odborné literatury vyplývá, že na „překlad“ lze nahlížet ze tří úhlů pohledu. Jednak tímto pojmem označujeme činnost překladatele, jednak výsledek překladatelského procesu. V neposlední řadě však „překlad“ můžeme považovat za prostředek mezijazykové a mezikulturní komunikace. Mnozí ruští i čeští teoretikové překladu a praktikující překladatelé se pokusili vypracovat definici „překladu“. Zjistili jsme, že jednoznačná definice pojmu překlad neexistuje, avšak obecnou podstatou překladu je převod textu z jednoho jazyka do druhého. Rovněž se setkáváme s velmi rozpracovanou klasifikací překladu dle různých kritérií. Domníváme se, že během překladu odborného textu lze pracovat s takovými překladatelskými metodami jako je volný, výběrový, pracovní, sémantický překlad či překlad jako adaptace.

V další části této práce jsme se zaměřili na specifika teorie odborného překladu. V souvislosti s rozvojem mezinárodního obchodu, nadnárodních organizací, navazováním zahraniční spolupráce a obecně s vývojem nové společensko-ekonomické situace vzrůstá význam odborného překladu, jehož základní funkcí je zprostředkování věcných informací. Jedná se o velmi mladé odvětví obecné translatoologie. Zjistili jsme však, že vypracování celistvé koncepce teorie odborného překladu se prozatím nevěnuje taková pozornost jako teorii uměleckého překladu.

Ve čtvrté kapitole jsme se rovněž věnovali základním specifickým odborného překladu, jež jej odlišují od překladu uměleckého. Nejdůležitějším specifickým je předání věcné informace výchozího textu tak, aby byla ve stejné míře srozumitelná pro příjemce originálu a pro recipienta překladu. S tímto požadavkem souvisí problematika ekvivalence neboli věrnosti překladu, již blíže specifikujeme v rámci čtvrté kapitoly.

Zjistili jsme, že se lingvisté v současné době obrací k vyšším překladovým jednotkám, mezi kterými je nejdůležitější samotný text, tudíž je překladatel povinen dosáhnout ekvivalence na úrovni celého textu. Problematiku ekvivalence překladu velmi podrobně rozpracovali ruští teoretikové překladu, např. A. D. Švejcer, L. K. Latyšev, V. N. Komissarov, L. S. Barchudarov.

Významným specifikem odborného překladu je práce s terminologií. V případě, že překládáme odborný text z oboru, jehož terminologie není zachycena a standardizována ve slovnících, mohou nastat potíže s překladem termínů. Rovněž v důsledku rozdílnosti mimojazykových skutečností je nalezení vhodných ekvivalentů obtížnější. Problematikou překládání termínů se zabývali mnozí lingvisté a teoretikové překladu. Na základě jejich poznatků lze konstatovat, že termíny by se neměly překládat, nýbrž substituovat. Substituce je však možná pouze tehdy, je-li v obou jazycích terminologický systém určitého oboru normalizován. V případě, že není možné najít vhodné terminologické ekvivalenty ve výchozím a cílovém jazyce, je překladatel nucen přistoupit k překladu. Mezi nejčastější způsoby překládání termínů patří překlad opisem, částečná nebo úplná transkripce/transliterace, či kalkování.

Důležitými vlastnostmi textu jsou jeho obsahová a formální soudržnost a intertextuální povaha, jež rovněž mohou představovat určitá „úskalí“ při odborném překladu. Překladatel usiluje o to, aby výsledný text byl vnitřně souvislý a koherentní, podobně jako jeho originální verze. Aby tohoto cíle dosáhl, pracuje při překladu s různými lexikálními a gramatickými prostředky zajišťujícími koherenci textu. V neposlední řadě je překladatel postaven do role interpreta, jenž v textu originálu rozpoznává různé citace, aluze, narážky a parafráze, tj. spojující prvky s analogickými texty. Danou problematiku vysvětluje tzv. intertextovost. Nicméně zjistili jsme, že problematika intertextovosti je v odborném překladu poměrně nové téma, tudíž v této oblasti dosud neexistují souhrnné publikace s touto tematikou.

Pro lepší orientaci čtenáře a pro pochopení jevů z ruského odborného textu jsme krátce charakterizovali dílčí témata ruského rodinného práva a rodinné politiky, jichž se náš odborný překlad a následně překladatelský komentář týká. Navíc každý překladatel by měl kromě jazykových kompetencí disponovat věcnými znalostmi té konkrétní oblasti, k níž se odborný překlad vztahuje. Zjistili jsme, že vývoj ruského rodinného práva vždy reagoval na politické události, náboženské a společenské přesvědčení obyvatel. Určitá systematizace rodinně-právních vztahů byla zahájena

již v době Petra I. Po rozpadu SSSR došlo k významným změnám rovněž v této oblasti, přičemž byl přijat Zákoník o rodině Ruské federace, jenž je s menšími změnami platný dodnes a stal se hlavním pramenem ruského rodinného práva. Je důležité poznamenat, že od konce 30. let 20. století v ruském prostředí probíhají diskuze na téma, zda je rodinné právo samostatným odvětvím ruského právního systému, či zda se jedná o pododvětví občanského práva. V posledních letech se ruské rodinné zákonodárství těší stále větší pozornosti, čímž se ruský stát snaží napravit následky demografické krize. V rámci sociální politiky se objevil systém komplexní a cílené pomoci a podpory pro rodiny, tj. systém rodinné politiky. Avšak z ruských informačních zdrojů o problematice ruského rodinného zákonodárství vyplývá, že tento pojem není v Ruské federaci doposud natolik známý jako v České republice.

Dalším dílčím tématem překládaných textů je náhradní rodinná péče. Na základě dostupných informací jsme zjistili, že ruské formy náhradní rodinné péče se téměř shodují s formami českými. Rozdíly spatřujeme v odlišné terminologii a v některých pravomocích rodin. Tyto rozdílnosti se následně promítají do oblasti překladu, a to v odlišnostech v obsahu a rozsahu podobně znějících termínů, či naopak v různém pojmenování stejných obsahů. Dle ruského Zákoníku o rodině existují tři základní formy náhradní rodinné péče, tj. osvojení dítěte, poručenství a pěstounství. Posledním velmi aktuálním tématem překládaných textů je téma tzv. náhradního mateřství. Zjistili jsme, že ani ruský, ani český právní systém tuto problematiku dostatečně neupravují, což vyvolává mnohé nejasnosti ohledně právní povahy tzv. surogační smlouvy či zabezpečení zájmů smluvních stran tohoto právního vztahu.

Podstatná část této diplomové práce byla věnována překladatelskému komentáři k analyzovaným originálním odborným textům z oblasti ruského rodinného práva a rodinné politiky a jejich překladům. Nejprve jsme se však v sedmé kapitole věnovali fázím překladatelského procesu a úskalím interference, kdy jsme alespoň stručně charakterizovali nejčastější interferenční chyby, kterých se může překladatel dopustit. Při překladu z ruského jazyka se s interferencí nejčastěji setkáváme ve slovosledu, jelikož v ruštině dle pravidel tzv. aktuálního členění může být réma, tj. jádro výpovědi postaveno i na předposlední místo ve větě, kdežto v češtině klademe novou informaci na konec věty. Dále rozlišujeme interferenční chyby v rovině gramatické, lexikálně-gramatické, lexikální a v neposlední řadě se jedná o tzv. věcné omyly, jež vyplývají z neznalosti extralingvistických reálií.

Další část sedmé kapitoly byla již věnována překládaným textům z pohledu obsahové, kompoziční, lexikální, morfologické, syntaktické analýzy a analýze z pohledu překladatelských transformací. Teoretické poznatky o charakteristických rysech odborných textů, uvedené v prvních kapitolách této práce, jsme tedy prakticky aplikovali na konkrétní příklady. Z pohledu kompozice jsou překládané texty promyšlené, členěné na odstavce, které na sebe myšlenkově navazují. Nejčastější uvozovací spojení jsou *таким образом (tudiž)*; *с другой стороны (na druhé straně)*; *очевидно, что...* (*je zřejmé, že...*); *как известно (jak je známo)*; *что же касается (co se týče)*. Rovněž se setkáváme s vsuvkami, jež vyjadřují určitý vztah mezi jednotlivými částmi výpovědi. Překládané texty ze sborníku «*Семейное право на рубеже XX-XXI веков: к 20-летию Конвенции ООН о правах ребенка*» jsou poměrně hojně vertikálně členěny, jelikož se v nich vyskytují odkazy na ruské právní předpisy upravující rodinně-právní vztahy a poznámky pod čarou. Formální prostředky vertikálního členění nejsou v příspěvcích ze sborníku příliš výrazné, autoři pouze zřídka používají systém odrážek a číslování. Nicméně překládaná část Koncepce státní rodinné politiky Ruské federace o základních cílech a principech rodinné politiky je členitější, jelikož celý tento oddíl je strukturován do odrážek.

Při analýze z pohledu překladatelských transformací jsme vycházeli ze systému překladatelských transformací dle skript Z. Vychodilové, kde jsou rozlišovány formální a lexikálně-sémantické transformace. Z formálních transformací jsme téměř nevyužili záměnu gramatických kategorií, snad pouze ve třech případech jsme u podstatných jmen zaměnili kategorii čísla. Naopak nejpoužívanějšími formálními transformacemi byly tzv. dekonduzace/dekomprese a záměna gramatického statusu věty, což souvisí s tím, že v ruských odborných textech převládají složité větné konstrukce s přechodníky a participii, pasivní a neosobní konstrukce, jež jsme při překladu rozvolňovali. Dá se říci, že častěji jsme užívali lexikálně-sémantické překladatelské transformace, jelikož jsme pracovali s odbornými texty se specifickou tematikou ruského rodinného práva a rodinné politiky. Nejčastěji jsme využívali explikaci, tj. opisný překlad, konkretizaci, generalizaci významů, jelikož naším cílem bylo, aby se informační jednotky originálu staly pro českého čtenáře srozumitelnými.

V rámci lexikální analýzy jsme se zaměřili na často se vyskytující slovní zásobu z oblasti ruského rodinného práva a rodinné politiky, termíny a zkratky. Zjistili jsme, že texty odpovídají charakteristickým prvkům odborného stylu, jelikož slovní zásoba

má stereotypní charakter, tj. jednotlivá slovní spojení se opakují, lexémy jsou abstraktní, převažují víceslovné termíny, např. *суррогатное материнство* (náhradní mateřství), *защита прав ребенка* (ochrana práv dítěte), *опека и попечительство* (poručnictví a opatrovnictví), *приемная семья* (pěstounská rodina) a další. Výrazným specifikem překládaných textů je hojný výskyt právní terminologie. Především se zde setkáváme s jednotlivými právními termíny a právními obraty, jež jsou nejčastěji užívány v právních předpisech a zákonodárství. Př. *договор начинает действовать с момента его заключения* (smlouva je platná ode dne jejího uzavření), *безвозмездные договоры* (neúplatné smlouvy) apod. V těchto textech se rovněž nachází tzv. iniciálové zkratky, jež slouží jako prostředek výrazové úspornosti. V první řadě byly zkracovány názvy základních právních předpisů ruského právního systému, např. *СК РФ – Семейный кодекс РФ* (Zákoník o rodině Ruské federace), *ГК РФ – Гражданский кодекс РФ* (Občanský zákoník Ruské federace).

Z morfologického hlediska překládané texty také splňují veškeré požadavky na odborný styl. V příspěvcích o problematice ruského rodinného práva a rodinné politiky se projevuje tendence k jmennému vyjadřování, jelikož nad verby převažují substantiva, často spojená do tzv. substantivních řetězců, a adjektiva vztahová, např. *суррогатное материнство* (náhradní mateřství), *российское семейное законодательство* (ruské rodinné zákonodárství). Autoři těchto textů jsou upozaděni, v textech převládají neosobní konstrukce, popř. autoři využívají tzv. autorského plurálu. Př. **Мы полагали**, что, издавая Федеральный закон «Об опеке и попечительстве»... - Předpokládali jsme, že jestliže stát vydá federální zákon „O poručnictví a opatrovnictví“... Logičnosti sdělení napomáhají sekundární spojky a předložky, s nimiž se zde rovněž setkáváme. Primární předložky a spojky nejsou však opomíjeny. Mezi primárními předložkami byly hojně zastoupeny předložky *по, для*, mezi podřadicími spojkami převažují spojky *что, если, потому что* a nejčastějšími souřadicími spojkami se ukázaly spojky *и, а, или, однако, но, также*.

Na syntaktické úrovni se v překládaných textech nachází další výrazné rysy odborného stylu jako složitá podřadná souvětí, polovětné konstrukce s participii a přechodníky, infinitivní vazby či pasivní konstrukce. Hutnou syntaktickou výstavbu ruského odborného textu jsme při překladu do českého jazyka většinou rozvolňovali a namísto polovětných konstrukcí tedy užíváme plné věty hlavní a vedlejší. Nejčastěji se vyskytovaly větné konstrukce s přičestím přítomným činným, jež plní funkci volně

připojeného přívlastku. Zjistili jsme však, že v překládaných textech se přechodníkové konstrukce téměř nevyskytují. Při překladech z ruštiny se obecně velmi často setkáváme s tzv. interpozičním slovosledem neboli obmykáním. Nicméně v analyzovaných příspěvcích z oblasti ruského rodinného zákonodárství jsme se s tímto jevem rovněž téměř neselekali. Nabízí se otázka, zda je obmykání v ruském jazyce na ústupu, či zda se jedná o záležitost autorova stylu. Domníváme se, že tato skutečnost může být podnětem pro další výzkum.

Na základě originálních textů jsme rovněž vytvořili rusko-český překladový glosář vybrané slovní zásoby z oblasti rodinného práva a rodinné politiky, jenž se nachází v příloze. Do glosáře jsme zařadili termíny, ale i slovní spojení, která se v textech s touto tematikou často vyskytují. Jednak uvádíme termíny, které existují i v naší terminologii sociálně-právní ochrany dětí a shodují se i obsahem, např. *алиментные обязательства* (*vyživovací povinnost*), *дету-инвалиды* (*děti s postižením*), *дом ребёнка* (*kojenecký ústav*), jednak termíny, které v naší terminologii nenajdeme, popř. v češtině tyto jevy mají analogický protějšek, jenž se však liší názvem. V ruské terminologii se například užívají dva termíny pro poručenství. Jestliže poručník pečuje o dítě od narození do 14 let, jedná se o poručenství, jež se nazývá «опека». Péče o dítě ve věku od 14 do 18 let se poté nazývá «попечительство». Pro ověření správnosti překladu jsme využili knižní a internetové slovníky, ale i české a ruské internetové stránky.

Analýza překládaných textů potvrdila, že se jedná o odborné texty, a na základě zkoumání jazyka poměrně nového odborného odvětví lze konstatovat, že změny v rozvrstvení ruského právního systému základní specifika ruského odborného stylu a oblast odborného překladu prakticky nezasáhly. I přestože jde o velmi mladou právní oblast ruského právního systému a ruský jazyk se v současné době, stejně jako mnohé jiné jazyky, nachází pod silným vlivem kultury a řeči anglojazyčných zemí, v překládaných textech jsme novodobé cizí vlivy nezaznamenali. Docházíme tedy k závěru, že se ruské rodinné zákonodárství stále drží původně ruské nomenklatury. Avšak ruský stát věnuje velkou pozornost zdokonalování systému rodinné politiky, na základě čehož se domníváme, že toto téma bude i v dalších letech stále aktuální a přinese nový prostor pro další výzkum.

РЕЗЮМЕ

Настоящая работа посвящена теме комментированного перевода научного текста из области русского семейного права. Выбор темы был мотивирован, прежде всего, тем, что в нашей выпускной квалификационной бакалаврской работе мы обсуждали тему современной семейной политики Российской Федерации, описывая современное положение и специфику данной области. Более того, проблематика данной темы и сегодня очень актуальна.

Главной целью нашей работы является создание качественного и адекватного перевода научного текста с русского языка на чешский язык. Вторая цель – это изучение языка весьма новой научной области, возникновение которой связано с новой социальной реальностью, т. е. с новой стратификацией российской социальной политики. Мы хотим выяснить, повлияли ли изменения в стратификации русской правовой системы на основные особенности русского научного стиля и сферу научного перевода, или нет. Помимо изложенного, нашей целью мы определили сделать подробный языковой анализ текста оригинала и текста перевода с точки зрения их лексических, морфологических и синтаксических средств и с точки зрения наиболее часто употребляемых в них переводческих трансформаций. На основе данного анализа возникает переводческий комментарий, в котором мы изложили некоторые затруднения нашего переводческого процесса, а также попробовали объяснить их конечный перевод. Последней целью данной работы является составление русско-чешского глоссария определённой лексики из области семейного права и семейной политики.

Во время написания работы мы сначала собирали базовые материалы, впоследствии их анализировали и изложили. На основе полученных знаний мы выбрали русский текст к переводу. В процессе перевода мы данный текст также анализировали, и, наконец, переведенные явления мы сравнивали с чешскими и резюмировали их в практической части работы. В данной дипломной работе мы пользовались русской, чешской и зарубежной научной литературой. Кроме того, мы в качестве источников использовали русские и чешские электронные источники, а также ценную информацию мы получили из федеральных законов, законов отдельных субъектов РФ и указов Президента РФ. Мы опирались, прежде всего, на работы известных русских теоретиков

перевода, например, В. Н. Комиссарова, Л. С. Бархударова или А. В. Фёдорова. В качестве чешских источников мы использовали работы теоретиков перевода и лингвистов, как И. Левого, Б. Илека, Д. Книттловой, М. Чеховой и др.

Наша работа состоит из семи глав. В первой главе мы занимаемся стилистикой и проблематикой функциональных стилей, так как знания о характерных чертах конкретных языковых стилей представляют собой необходимое для создания качественного перевода условие. На основе изучения русских и чешских научных материалов мы определили общие стилистические термины. Мы обратили внимание на наиболее часто упоминаемые определения понятия «стиль» и представили различные его классификации. Кроме того, мы рассмотрели историческое развитие стилистики в чешской и русской среде. Необходимо отметить, что многие стилистические вопросы в чешской среде были решены в сотрудничестве со словацкими учёными, причем словацкие теоретики публиковали свои работы, касающиеся стилистики и функциональных стилей раньше, чем чешские учёные. Мы также узнали, что чешские теоретики изначально получали свои знания из немецких, французских, польских и русских стилистических теорий, например, из теории В. В. Виноградова.

В 60-ые годы многие учёные обратили своё внимание на новую тему, а именно на тему функциональных стилей. Сначала они определили три основных функциональных стиля, т. е. научный, художественный и разговорный стили. Впоследствии теория функциональных стилей стала очень разнообразной. Мы узнали, что стратификация функциональных стилей в концепции русской и чешской стилистики отличается. В современном русском языке различаются книжные функциональные стили, характеризующиеся соблюдением языковой нормы. В данном случае речь идёт о научном, публицистическом и официально-деловом стилях. Второй разновидностью считается разговорный стиль. Однако, в последние десятилетия лингвисты пришли к выводу, что языковые различия между сферами общения столь значительны, что нельзя использовать одно общее понятие «стиль». Поэтому академиком Д. Н. Шмелевым вводится понятие «функциональная разновидность языка», определяемое типологию, в рамках которой выделяется разговорная речь, язык художественной литературы и функциональные стили, т. е. официально-деловой, научный и публицистический стили.

С 1990-ых годов в чешской стилистической теории чаще всего встречаемся со следующими основными функциональными стилями: разговорный, научный, официально-деловой, публицистический и художественный стили. Однако, в последние десятилетия приходится прибегать к более подробной разработке конкретных особенностей отдельных функциональных стилей, причем каждый стиль может оказаться внутри богато дифференцированным. Кроме того, в настоящее время также точнее определяются новые стили переговоров и общения, например, в области бизнеса и информационно-коммуникационной технологии. Таким образом, можно сказать, что не только в чешском, но и в русском языке спектр функциональных стилей постоянно расширяется и развивается.

Вторую главу настоящей работы мы посвятили основной характеристике научного стиля. Внимание уделяется возникновению, развитию, основным функциям данного стиля или основным требованиям профессионального самовыражения. В следующей части данной главы мы описываем характерные черты русского научного текста с точки зрения его структурных, лексических, морфологических и синтаксических особенностей. По словам И. Ю. Свинцовой, научный стиль – это система речевых средств, обслуживающих сферу науки и обучения. Основной целью научного стиля является точное, ясное и полное изложение информации не только специалистам данных научных отраслей, но и более широкому кругу адресатов. К главным чертам научного стиля относятся обобщенность, логичность, терминологичность, смысловая точность, объективность, монологичность и однозначность высказывания. В русской стилистической теории выделяются три подстиля научного стиля: собственно-научный, научно-учебный и научно-популярный. Однако, мы обнаружили, что основные черты научного стиля и требования к профессиональному выражению в принципе идентичны на чешском и русском языках.

Не в последнюю очередь, мы рассмотрели русский научный текст с точки зрения его структурных, лексических, морфологических и синтаксических особенностей. С точки зрения композиции научные тексты почти всегда одинаковы, так как их структура состоит из введения, основной части и заключения. Структура всего текста разделена на абзацы, соединённые идеями.

Не менее важной частью научного текста считаем сноски и ссылки на другие источники научной литературы.

В результате нашего изучения научных материалов необходимо отметить, что лексический уровень русского научного текста характеризуется абстрактностью, стереотипностью и номинативностью. Главную часть словарного запаса научного стиля составляют специальные понятия или термины. Термины отличаются литературностью, системностью и точностью. Можно сказать, что в настоящее время развивающееся сотрудничество в научных и технических отраслях приводит к нормализации терминосистем. Лексика научного текста также представлена общеупотребительными словами и словами абстрактного характера.

Главным признаком научного текста с точки зрения морфологии является его именной характер, так как среди частей речи преобладают имена существительные и имена прилагательные, представляемые как носители информации. В русском научном тексте часто встречаются так называемые субстантивные цепи, когда имена существительные соединяются, прежде всего, родительным падежом в длинные цепи. Именной характер подчёркивают и глагольно-именные словосочетания. По сравнению с другими стилями в научном тексте встречается относительно меньше глаголов.

С точки зрения синтаксиса, русскому научному тексту свойственны сложные предложения, тенденция к сжатости и экономности выражения. В русских научных текстах часто встречается обратный порядок слов, так называемое обмыкание, пассивные конструкции или конструкции с инфинитивом, вторичные предлоги и союзы. Предложения могут казаться сложными, ввиду использования многокомпонентных словосочетаний, полупредикативных конструкций или отглагольных существительных, которые часто замещают придаточные предложения. Что касается полупредикативных конструкций, больше всего употребляются конструкции с причастными или деепричастными оборотами. Кроме того, часто используются вводные конструкции, которые подчёркивают логичность изложения и последовательность информации и помогают лучше ориентироваться в тексте.

В данной дипломной работе мы также упомянули историю теории перевода в чешской и русской среде и привели определения основных понятий

переводоведения, подчёркивая знания о научном переводе. Уже в 40-ые годы появляются работы, содержащие некоторые размышления о теории перевода, например, в творчестве представителей Пражской лингвистической школы, Яна Мукаржовского или Богумила Матезиуса. Во второй половине XX в. теория перевода становилась особым научным направлением. Важным этапом для нехудожественного перевода в чешской науке считается 1989 год, т. е. переход чешского государства к рыночной экономике, поскольку с этого момента возрастает спрос на перевод текстов из разных отраслей. Начало русской теории перевода относится к 30-ым годам XX в., так как с тех пор развивается функциональный подход к переводу. В советской науке поворотным моментом для теории перевода стал 1953 год, когда в книге А. В. Фёдорова впервые упоминается определение теории перевода как лингвистической дисциплины. Спрос на нехудожественный перевод в России возрастает в послереволюционный период.

В рамках третьей главы нам также пришлось объяснить понятие «перевод». Исходя из многих определений чешских и русских теоретиков перевода, можно сказать, что термин «перевод» двузначен. Во-первых, перевод рассматривается как процесс передачи содержания на исходном языке средствами языка перевода, т. е. мыслительная деятельность переводчика. Во-вторых, перевод – это результат этого процесса, т. е. его продукт. Однако, можно найти ещё одно значение, не менее важное, когда перевод рассматривается как средство межъязыкового и межкультурного общения. Многие чешские и русские теоретики перевода и переводчики попробовали разработать определение «перевода», и мы узнали, что однозначного определения данного понятия нет. Существует не один десяток определений и взглядов на то, что такое перевод. В целом можно сказать, что перевод – это межъязыковая трансформация текста на одном языке в текст на другом языке. Кроме того, мы также встречаемся с многими классификациями видов перевода по различным критериям. Мы полагаем, что при переводе научных текстов можно работать с такими методами, как вольный (свободный), выборочный перевод, перевод-адаптация, подстрочный или семантический перевод.

В четвёртой главе нашей работы мы обратили внимание на проблематику научного перевода. Речь идёт об очень молодой области общей теории перевода,

и мы заметили, что в научной литературе ещё не уделяется такого внимания развитию целостной концепции теории научного перевода, как теории художественного перевода. По сравнению с художественным переводом, проблематика перевода научного текста намного уже. Кроме того, мы также рассмотрели основные особенности научного перевода, отличающие его от художественного перевода. Наиболее важной особенностью является представление фактической информации исходного текста так, чтобы она воздействовала в той же степени на читателя оригинала и читателя перевода. Чтобы переводчик сделал функционально адекватный перевод, он должен в ходе перевода научного текста сохранить план содержания, форму, функции, ситуацию и эстетические ценности подлинника, а также стилистические нормы выражения. С данной особенностью связана проблематика эквивалентности перевода. Данное понятие является одним из сложных и до сих пор нерешенных вопросов в теории перевода. Большинство исследователей придерживается того мнения, что абсолютная эквивалентность исходного и переводимого текстов невозможна. Они говорят, что степень эквивалентности может варьироваться и зависит от условий создания перевода и его формы, от характеристик текста, а также от культурных различий исходного языка и языка перевода. Понятие эквивалентности перевода более подробно рассмотрели русские теоретики перевода, как например, А. Д. Швейцер, Л. К. Латышев, В. Н. Комиссаров или Л. С. Бархударов.

Следующей особенностью научного перевода, отличающей его от художественного перевода, является работа с терминологией. По мнению Я. Хорецкого, термины мы не переводим, а просто заменяем. Однако, это возможно только в том случае, если в обоих языках существует проработанная система терминов. В случае, когда невозможно найти подходящие терминологические эквиваленты в обоих языках, переводчик должен перевести их в соответствии со словообразовательными принципами языка перевода, используя такие переводческие трансформации как описательный перевод, частичная или полная транскрипция/транслитерация, или калькирование.

Следующими важными свойствами текста можно назвать когерентность и интертекстуальность, которые тоже в ходе научного перевода могут оказаться «подводными камнями». Переводчик стремится к тому, чтобы перевод был

когерентным по образцу подлинника, и для выполнения этой цели он использует разного рода лексические и грамматические средства. Не в последнюю очередь переводчик выполняет роль интерпретатора текста, который в оригинальном тексте определяет различные цитаты, аллюзии, перифразы и ссылки, выражающие связи с аналогичными текстами. Однако, мы осознали, что термин «интертекстуальность» довольно новое понятие в теории научного перевода, поэтому по данной проблематике пока не существует общедоступных публикаций.

Помимо языковых компетенций, каждый переводчик должен обладать глубокими знаниями в той области, к которой относится его научный перевод. Чтобы читатель также понял конкретные явления в следующем изложении, мы в дипломной работе коротко охарактеризовали основные темы русского семейного права и семейной политики. Конкретно мы обратили внимание на историю и главную суть семейного права, цели, принципы, задачи и приоритетные направления государственной семейной политики, очень актуальную тему семейного устройства детей, оставшихся без попечения родителей, и суррогатного материнства. Мы осознали, что история развития русского семейного права всегда связана с политическими событиями, религиозными и общественными воззрениями. Определённая систематизация семейно-правовых отношений начинается уже во времена Петра I, однако, после распада СССР в данной области тоже происходят значительные изменения. В 1995 году был принят Семейный кодекс РФ, сегодня рассматриваемый как главный источник семейного законодательства. Необходимо отметить, что мы узнали, что в России постоянно ведутся дискуссии о месте семейного права в системе российского права. Некоторые учёные считают семейное право самостоятельной отраслью российского права, другие говорят, что семейное право является составной частью гражданского права.

В последние десятилетия российское государство уделяет большое внимание семейному законодательству, посредством чего представители Российской Федерации стараются восстановить последствия демографического кризиса 90-ых годов, вследствие которого происходило увеличение смертности и сокращение рождаемости, увеличивалось число разводов, сокращалось число детей в семьях, а также росло количество детей, оставшихся без попечения родителей. По этому поводу в рамках социальной политики возникает система

комплексной и целенаправленной помощи и поддержки семьям, т. е. система семейной политики. Государственная семейная политика РФ является составной частью социальной политики и представляет собой систему принципов, задач и мер, направленных на укрепление, поддержку и защиту семьи, материнства, отцовства и детства. На основе полученной из зарубежных источников информации необходимо отметить, что данное понятие в Российской Федерации не столь известно, как в Чешской Республике.

Следующая тема анализированных и переведенных нами научных текстов касается проблематики семейного устройства детей, оставшихся без попечения родителей. Исходя из Семейного кодекса Российской Федерации, мы в пятой главе данной работы подробно описываем три основные семейные формы устройства детей, оставшихся без попечения родителей. Конкретно речь идёт об усыновлении, опеке и попечительстве, и наконец о приёмной семье. Мы узнали, что виды семейного устройства в Российской Федерации и Чешской Республике сходны только по функциям или по принципам, но отличаются, прежде всего, названием или полномочиями семей, которыми опека предоставляется. Согласно Семейному кодексу РФ усыновление является приоритетной формой устройства ребёнка на воспитание в семью. Со значительными различиями мы столкнули в области прав усыновителей, так как усыновители в Российской Федерации для обеспечения тайны усыновления вправе изменить имя, отчество, фамилию, а также место и дату рождения усыновленного ребёнка, но не более чем на три месяца. В Чехии такого права нет.

Далее мы заметили, что в России различается опека и попечительство в зависимости от возраста подопечных. В Чехии существует лишь один термин данного значения. Наконец, мы занимались рассмотрением принципов создания приёмной семьи. Принцип приёмной семьи заключается в опеке или попечительстве над детьми на основании договора о приёмной семье. Кроме того, устанавливается ежемесячная оплата труда приёмных родителей и на содержание каждого ребёнка ежемесячно выплачиваются денежные средства. Необходимо подчеркнуть, что с 2012 года усыновители, опекуны/попечители и приёмные родители в Российской Федерации обязаны пройти психолого-педагогическую и правовую подготовку. В Чешской Республике данная подготовка была установлена уже раньше.

Последней очень актуальной темой нами переведенных научных текстов является так называемое суррогатное материнство. Суррогатное материнство – это технология репродукции человека, при которой женщина (суррогатная мать) на возмездных или безвозмездных началах готова пройти процедуру искусственного оплодотворения, все этапы беременности и родить биологически чужого ей ребенка, который будет затем отдан генетическим родителям. Мы пришли к заключению, что ни российская, ни чешская правовая система адекватно не регулируют данный вопрос. Вследствие того существует много неясностей, например, в отношении правового характера договора суррогатного материнства или правового обеспечения интересов сторон данного правоотношения.

Шестая глава данной работы состоит из перевода русского подлинного текста. Значительная часть переведенных текстов была отобрана из сборника *«Семейное право на рубеже XX-XXI веков: к 20-летию Конвенции ООН о правах ребенка»*, содержащего материалы международной научно-практической конференции, состоявшейся на юридическом факультете Казанского университета в 2010 г. В сборнике представлены статьи, тематика которых связана с проблемами теории и практики семейного права, социальными и правовыми вопросами охраны семьи, материнства, отцовства и детства, проблемами реализации прав детей на воспитание в семье, а также проблематика защиты прав и интересов детей, оставшихся без попечения родителей. Вторая часть переведенных текстов – это перевод выбранной части третьего отдела *Концепции государственной семейной политики в Российской Федерации на период до 2025 года*, занимающегося целями, принципами, задачами и приоритетными направлениями государственной семейной политики.

Суть последней, наиболее обширной главы, заключается в анализе переводимых текстов и текста перевода, на основе которого возникает переводческий комментарий. Однако, в начале данной главы мы ещё обратили внимание на основные этапы переводческого труда, причем мы коротко описали концепцию И. Левого, который выделяет три фазы переводческого процесса: постижение подлинника, интерпретация подлинника и перевыражение подлинника. Из концепции И. Левого исходит словацкий теоретик перевода, Ян Виликовски, который понимает этапы переводческого труда несколько иначе.

Мы также упомянули, что некоторые русские теоретики перевода, например, Л. С. Бархударов, И. И. Ревзин выделяют только две фазы переводческого процесса, а именно анализ и синтез. Кроме того, мы сосредоточились на проблематике интерференции в процессе перевода, т. е. на последствиях влияния одного языка на другой. При переводе с русского языка мы чаще встречаемся с интерференционными ошибками в порядке слов. Далее различаются ошибки на грамматическом, лексико-грамматическом, лексическом уровне, или так называемые фактические ошибки, вытекающие из незнания экстралингвистических реалий.

В следующей части данной главы на основании теоретических знаний, описанных в предыдущих главах, мы провели теоретическо-практический анализ переводимых текстов и текста перевода с точки зрения их лексических, морфологических и синтаксических средств и наиболее часто употребляемых переводческих трансформаций. Что касается содержания и композиции, можно отметить, что переводимые тексты продуманы, состоят из введения, собственно статьи, которая делится согласно отдельным идеям на абзацы. В конце текста находится заключение, которое резюмирует обсуждаемую проблематику. В текстах также встречаются сноски, которые направляют на другие источники или содержат цитаты законов и других научных источников.

Анализируя тексты с точки зрения переводческих трансформаций, т. е. языковых преобразований, мы опирались на деление, указанное в монографии З. Выходиловой. В данной классификации различаются формальные и лексико-семантические преобразования. На основе данной классификации, мы попробовали определить, какие трансформации оказались наиболее употребляемыми в процессе перевода выбранных нами текстов. Наиболее употребляемыми формальными преобразованиями стали разного рода грамматические замены, универбизация, декомпрессия (деконденсация) и замена грамматического статуса предложения, так как в подлиннике содержатся сложные конструкции с причастиями и деепричастиями, пассивные конструкции, которые мы в переводе заменяли более простыми предложениями, чтобы упростить сжатое выражение исходных текстов. Поскольку тематика нами выбранных научных текстов из области русского семейного права и семейной политики специфична, мы часто использовали

лексико-семантические преобразования, а именно генерализацию, конкретизацию значений и экспликацию (описательный перевод).

Следующую часть нашего переводческого комментария мы посвятили лексическому анализу переводимых текстов, причем мы описали часто употребляемую лексику из сферы русского семейного права и семейной политики, термины и сокращения. Словарный запас переводимого текста очень стереотипный, чаще всего повторялись слова абстрактного характера, как например, *семейные отношения, защита прав ребенка, воспитание в семье, опека и попечительство, приемная семья, защита семьи, материнства и детства, социальная помощь семье* и т. д. На основе указанных примеров можно сказать, что в текстах мы часто встречаемся с составными терминами и клише. Особой спецификой нами переводимых текстов является наличие в них терминологии юридического характера, поскольку авторы данных текстов занимаются недостатками правовой системы семейного права. Кроме того, в данных текстах встречаются сокращения, как выражение экономии языковых средств, причем сокращаются, прежде всего, названия основных актов российской правовой системы.

С морфологической точки зрения очевиден именной характер текста. В текстах чаще всего встречаемся с именами существительными, имеющими абстрактный характер, с именами существительными с окончанием *-ние*: *усыновление, удочерение, ограничение, воспитание, образование, рождение, отношение* и др. Особенностью данных текстов также является наличие множества субстантивных цепей с родительным падежом. Второе место среди частей речи занимают относительные имена прилагательные. Несмотря на то, что в научных текстах находятся краткие формы прилагательных, здесь их почти нет. Следующими выразительными особенностями переводимых текстов оказались вербономинальные конструкции, использование т. наз. авторского «мы», наличие вторичных предлогов и союзов.

Последняя часть теоретическо-практического анализа касается синтаксических особенностей текста оригинала и текста перевода. На первый взгляд синтаксис русских научных текстов кажется очень сложным, поэтому в процессе перевода мы старались структуру предложений упростить. В русских научных текстах находятся средства синтаксической конденсации,

способствующие сжатости выражения. Преобладают сложноподчиненные предложения, полупредикативные конструкции, т. е. конструкции с причастиями, деепричастиями, с инфинитивом или пассивные конструкции. Такие конструкции, в большинстве случаев, переводятся на чешский язык с помощью относительных придаточных предложений. Несмотря на то, что при переводе с русского языка мы обычно встречаемся с обмыканием, в нами анализированных текстах о проблематике русского семейного права и семейной политики мы с этим явлением почти не сталкиваемся. Поэтому возникает вопрос, исчезает ли данное явление из русского языка, или это только вопрос авторского стиля. Мы полагаем, что данный вопрос может оказаться стимулом для дальнейшего исследования.

Составной частью приложений к данной дипломной работе являются подлинные научные тексты из области русского семейного права и семейной политики, а также русско-чешский глоссарий определённой лексики из данной области. В словарь мы включили не только термины, но и важные словосочетания, с которыми мы часто встречаемся в научных текстах о проблематике русского семейного права и семейной политики.

На основе подробного языкового анализа переводимых нами текстов и изучения языка относительно новой научной области, мы приходим к заключению, что изменения в стратификации русской правовой системы не оказали существенного влияния на основные особенности русского научного стиля и сферу научного перевода. Несмотря на то, что речь идёт о довольно молодой области русского права и русский язык находится под сильным влиянием культуры и языка англоязычных стран, как и многие другие языки мира, мы в переводимых текстах современных иноязычных заимствований не заметили. Это свидетельствует о том, что русское семейное законодательство постоянно придерживается традиционного наименования. Однако, российское государство уделяет большое внимание выполнению своих целей и постоянно совершенствует конкретные области семейной политики. В соответствии с этим мнением, мы полагаем, что проблематика данной темы будет и в будущем актуальна и откроет новые возможности для исследования.

BIBLIOGRAFIE

KNIŽNÍ ZDROJE

1. ANDREWS, Edna a Elena A. MAKSIMOVA. *Russian Translation: Theory and practice*. Abingdon: Routledge, 2010. ISBN 978-0-415-47347-7.
2. BAKER, Mona a Gabriela SALDANHA. *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. Druhé. Abingdon: Routledge Taylor & Francis Group, 2009. ISBN 978-0-415-60984-5.
3. BEČKA, Josef Václav. *Česká stylistika*. Praha: Academia, 1992. ISBN 8020000208.
4. ČECHOVÁ, Marie a kol. *Čeština - řeč a jazyk*. Praha: ISV nakladatelství, 1996, ISBN 80-85866-12-9.
5. ČECHOVÁ, Marie a kol. *Současná stylistika*. Praha: Lidové noviny, 2008, ISBN 978-80-7106-961-4.
6. ČMEJRKOVÁ, Světla a kol. *Jak napsat odborný text*. Hradec Králové: LEDA, 1999. ISBN 80-85927-69-1.
7. DANEŠ, František a kol. *Kapitoly z praktické stylistiky*. Druhé přepracované. Praha: Orbis, 1957.
8. GROMOVÁ, Edita, Milan HRDLIČKA a Vítězslav VILÍMEK. *Antologie teorie odborného překladu*. Druhé. Ostrava: Ostravská univerzita, 2007. ISBN 978-80-7368-383-2.
9. HOFFMANNOVÁ, Jana. *Stylistika a...: Současná situace stylistiky*. Praha: TRIZONIA, 1997. ISBN 80-85573-67-9.
10. HORECKÝ, Ján. O prekladaní terminológie. In: *Preklad spoločenskovedných textov*. Bratislava, 1978, s. 61-66.
11. KAPITÁNOVÁ, Jindřiška. *Antologie textů ke srovnávací stylistice: Komentáře a analýzy*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3350-9.
12. KAPITÁNOVÁ, Jindřiška. *Přednášky z disciplíny Stylistika*, 3. ročník zimní semestr. 2014. KSR/7STYL UPOL.

13. KNITTLOVÁ, Dagmar. *K teorii i praxi překladu*. Druhé. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2000. ISBN 80-244-0143-6.
14. KOVÁŘOVÁ, Pavlína. *Rodinná politika současného Ruska*. Petrovice, 2015. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Vedoucí práce doc. PhDr. Zdeňka Vychodilová, CSc.
15. KUFNEROVÁ, Zlata. *Čtení o překládání*. Jinočany: H & H, 2009. ISBN 978-80-7319-088-0.
16. KUFNEROVÁ, Zlata. K makrolingvistickému pojetí lingvistiky překladu. *Slovo a slovesnost*. 1984, r. 45(2), s. 150-154.
17. KUFNEROVÁ, Zlata a kol. *Překládání a čeština*. Druhé. Jinočany: H & H, 2003, ISBN 80-85787-14-8.
18. LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. Praha: Ivo Železný, 1998. ISBN 80-2373-539-X.
19. NEWMARK, Peter. *About translation*. University of Surrey: Multilingual Matters, 1991. ISBN 1-85359-117-3.
20. PLÁŠEK, Radovan. *Odborný text*. Brno: Masarykova univerzita, 2014. ISBN 978-80-210-7175-9.
21. POŠTOLKOVÁ, Běla a kol. *O české terminologii*. Praha: Academia, 1983.
22. STĚPANOVÁ, Ludmila. *Současný ruský jazyk: triumf verbální svobody*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. ISBN 978-80-244-2953-3.
23. STRAKOVÁ, Vlasta. K problematice lingvistiky překladu. *Slovo a slovesnost*. 1984, r. 45 (4), s. 315-320
24. VALCEROVÁ, Anna. *Vztahy a súvislosti v odbornom preklade*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2007. ISBN 978-80-8068-580-5.
25. VITVAR, Václav. *Současná stylistika v odborné literatuře*. Praha: Ústav pro učitelské vzdělání na UK, 1969.
26. VYCHODILOVÁ, Zdeňka. *Введение в теорию перевода для русистов*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, s. 7-11. ISBN 978-80-244-3417-9.
27. WEBER, J. J. *The Stylistics Reader: From Roman Jakobson to the present*. London: Arnold, 1996. ISBN 0-34064622-5.

28. ZAVŘELOVÁ, Olga. *Komentovaný překlad odborného textu ze sociální oblasti*. Olomouc, 2013. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Vedoucí práce Doc. PhDr. Zdeňka Vychodilová, CSc.
29. ŽVÁČEK, Dušan. *Kapitoly z teorie překladu I*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého v Olomouci, 1995. ISBN 80-7067-489-X.
30. ŽVÁČEK, Dušan. *Úvod do teorie překladu*. Druhé. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého v Olomouci, 1998. ISBN 80-7067-814-3.
31. АДАМЕЦ, П. *Порядок слов в современном русском языке*. Praha: Academia, 1966.
32. БЕСПАЛОВ, Ю. Ф. и др. *Семейное право*. Москва: ЮНИТИ-ДАНА, 2009. ISBN 978-5-238-01640-5.
33. БРАНДЕС, М. П. *Стилистика текста: Теоретический курс*. Прогресс-Традиция, 2004, ISBN 5-89826-185-0.
34. ВОРОБЬЕВА, Л. В. *Усыновление и удочерение*. Москва: Университет СИНЕРГИЯ, 2013. ISBN 978-5-4257-0089-6.
35. ГОЛУБ, И. Б. *Русский язык и культура речи*. Москва: Логос, 2004, ISBN 5-94010-023-6.
36. ГОРЬКОВА, Е. Е. *Семейная политика в современном российском обществе: основные направления деятельности*. Новосибирск: Новосибирский государственный технический университет, 2013.
37. ГРУДЦЫНА, Л. Ю. *Семейное право России*. ЮСТИЦ ИНФОРМ, 2006. ISBN 5-7205-0707-8.
38. ГУСЕВ, А. П. *Материнский капитал: получение, использование, субъекты*. Ростов-на-Дону: Феникс, 2012. ISBN 978-5-222-19625-0.
39. ИЛЬЯШ, М. И., Г. М. МУЖЕВСКАЯ, В. А. ПОПОВА и А. К. СМОЛЬСКАЯ. *Практическая стилистика русского языка*. Киев: Вища школа, 1975.
40. КОРНЕЕВА, И. Л. *Семейное право: учебник для бакалавров*. Люберцы: Юрайт, 2012. ISBN 978-5-9916-1499-3.

41. КРАШЕНИННИКОВ, П. В. *Семейное право: Учебник*. Третье издание. 2015. ISBN 978-5-8354-1209-9.
42. КУЗЬМИНА, Н. Г. *Материнский (семейный) капитал*. Домодедово: КНОРУС, 2007. ISBN 978-5-85971-801-6.
43. МИЗУЛИНА, Е. Б. и др. *Концепция государственной семейной политики Российской Федерации на период до 2025 года*. Москва, 2013.
44. РОЗЕНТАЛЬ, Д. Э. *Справочник по русскому языку: Практическая стилистика*. Москва: ОНИКС 21 век, 2001, ISBN 5-329-00322-9.
45. СВИНЦОВА, И. Ю. *Культура русской речи и практическая стилистика русского языка*. Hradec Králové: GAUDEAMUS, 2004, ISBN 80-7041-378-6.
46. ТАРУСИНА, Н. Н. а О. И. СОЧНЕВА. *Семейное право: Учебно-методическое пособие*. Ярославль: ЯрГУ, 2017.
47. ЧЕРНОВА, Ж. В. *Семейная политика в современной России: Пятый нацпроект*. Человек. Сообщество. Управление. Краснодар, 2011, ((№ 2).

INTERNETOVÉ ZDROJE

- *Библиофонд: Электронная библиотека студента.* [online]. [cit. 2018-02-27]. Dostupné z: <http://www.bibliofond.ru/view.aspx?id=11112#1>
- Концепция государственной семейной политики в Российской Федерации до 2025 года. *Минтруд России* [online]. 2015 [cit. 2018-03-03]. Dostupné z: <https://rosmintrud.ru/ministry/programms/16>
- *Комитет Государственной Думы по вопросам семьи, женщин и детей.* [online]. [cit. 2018-03-08]. Dostupné z: <http://www.komitet2-6.km.duma.gov.ru/>
- *Министерство образования и науки Российской Федерации.* [online]. [cit. 2018-03-08]. Dostupné z: <http://минобрнауки.рф/>
- *Министерство труда и социальной защиты Российской Федерации* [online]. [cit. 2018-03-08]. Dostupné z: <http://www.rosmintrud.ru/>
- *Материнский капитал: Актуальная информация о материнском капитале.* [online]. [cit. 2018-03-08]. Dostupné z: <http://materinskij-kapital.ru/>
- Правительство России. In: *government.ru* [online]. [cit. 2018-03-08]. Dostupné z: <http://government.ru/department/237/events/>
- *Пробирка: Информационный портал по проблемам бесплодия* [online]. [cit. 2018-02-22]. Dostupné z: <http://www.probirka.org/eko/ob-eko/1881-statistika-besplodiya-v-rossii-zabluzhdeniya-i-fakti-chast-1.html>
- *FESKOV: Группа репродукции человека профессора Фескова* [online]. [cit. 2018-03-09]. Dostupné z: <https://surrogate-mother.ru/>
- СЕМЬЯ, Г. В. и др. Социально - правовые основы устройства детей, оставшихся без попечения родителей, на семейные формы воспитания In: *Министерство образования и науки Российской Федерации* [online]. 2013 [cit. 2018-03-04]. Dostupné z: <http://минобрнауки.рф>
- ХОЛОСТОВАЯ, проф. Е.И. а проф. Г.И. КЛИМАНТОВАЯ. *Социальная политика: Учебник для бакалавров* [online]. Московский государственный университет печати [cit. 2018-03-03]. Dostupné z: <http://hi-edu.ru/e-books/xbook895/01/references.htm>

LEGISLATIVNÍ DOKUMENTY

- N 51-ФЗ. *Гражданский кодекс Российской Федерации*. [online]. Москва, 21. 10. 1994. Dostupné z: <http://www.consultant.ru/>
- N 5090-1. *Об Основных направлениях государственной молодежной политики в Российской Федерации*. [online]. Москва, 3. 6. 1993. Dostupné z: <http://www.consultant.ru/>
- N 712. *Об Основных направлениях государственной семейной политики: Указ Президента РФ*. [online]. Москва, 1996. Dostupné z: <http://base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=EXP;n=255452>
- N 256-ФЗ. *О дополнительных мерах государственной поддержки семей, имеющих детей*. [online]. Москва, 22. 12. 2006. Dostupné z: http://base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=LAW;n=176243&_ga=1.207951314.1950688502.1414789066
- N 223-ФЗ. *Семейный кодекс Российской Федерации*. [online]. Москва, 29. 12. 1995. Dostupné z: <http://base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=LAW;n=165345>

SLOVNÍKY

- *Rusko-český, česko-ruský velký slovník*. 1. vyd. Brno: Lingea, 2009. ISBN 978-808-7062-65-4.
- ŠROUFKOVÁ, Miloslava. *Rusko-český, česko-ruský slovník: Russko-češskij, češsko-russkij slovar'*. Vyd. 1. Praha: Leda, 1998, 979 s. ISBN 80-85927-41-1.
- ВИКИСЛОВАРЬ. Ru.wiktionary.org [online]. Dostupné z: <https://ru.wiktionary.org/wiki/>
- ГРАМОТА.РУ. [online]. Dostupné z: <http://gramota.ru/slovari/dic/>
- МУЛЬТИТРАН. [online]. Dostupné z: <https://www.multitran.ru/c/m.exe?a=1&a=1>
- ПОИСКСЛОВ.com [online]. Dostupné z: <http://poiskslov.com/>
- ТОЛКОВЫЙ СЛОВАРЬ РУССКОГО ЯЗЫКА ОЖЕГОВА. Ozhegov.textologia.ru [online]. Dostupné z: <http://ozhegov.textologia.ru/>

PŘÍLOHA

RUSKO-ČESKÝ PŘEKLADOVÝ GLOSÁŘ

А

аборт

potrat

акушерский стационар

porodnice

алименты

výživné

алиментные обязательства

vyživovací povinnost

выплата алиментов

placení alimentů/výživného

Б

безнадзорность

nedostatek dohledu, péče,
dozoru

детская безнадзорность

zanedbávání dítěte

беременность

těhotenství

беременная женщина

těhotná žena

искусственное прерывание
беременности

umělé přerušení těhotenství

бесплодие

nepłodnost

беспризорность

bezprizornost

детская беспризорность

bezdomovectví dětí

благополучие

štěstí, blahobyt

семейное благополучие

rodinný blahobyt

брак

manželství

вступить в брак, заключить брак

uzavřít manželství

расторжение брака

rozvod, zánik manželství

В

внебрачный

nemanželský

воспитание

výchova

взять детей на воспитание в семью

přijmout dítě do výchovy

воспитание детей	výchova dětí
воспитание детей в специальных учреждениях	ústavní výchova
семейное воспитание	rodinná výchova

Д

дети

бездзорные дети	děti bez dozoru, zanedbané děti
беспризорные дети	děti opuštěné, bez domova
брошенные дети	opuštěné děti
дети, оставшиеся без попечения родителей	děti, které se ocitly bez péče rodičů
дети-инвалиды	děti s postižením
рождение детей	(na)rození dětí
содержание детей	zaopatření dětí
социализация детей	socializace dětí

детство

dětství

дом

детский дом	dětský domov
дом ребёнка	kojenecký ústav

З

защита

социальная защита семей и детей	ochrana
	sociální ochrana rodin a dětí

заболевание

социально значимые заболевания	onemocnění
	civilizační onemocnění

здоровье

репродуктивное здоровье	zdraví
	reprodukční zdraví

К

капитал		kapitál
	материнский (семейный) капитал	„mateřský (rodinný) kapitál“
кодекс		zákoník
	Семейный кодекс Российской Федерации	Zákoník o rodině Ruské federace
комитет		výbor
	Комитет ООН по правам ребенка	Výbor OSN pro práva dítěte
	Конвенция о правах ребёнка	Úmluva o právech dítěte
конституция		
	Конституция Российской Федерации	Ústava Ruské federace

М

материнство		mateřství
	суррогатное материнство	náhradní mateřství
	договор суррогатного материнства	smlouva o náhradním mateřství
мать		matka
	суррогатная мать	náhradní matka
меры		opatření, nařízení
	меры семейной политики	opatření rodinné politiky

Н

нарушение		narušení, porušení
	нарушение прав и интересов ребёнка	narušení práv a zájmů dítěte
надзор		dohled, hlídání
	осуществление надзора за условиями проживания детей	dohlížení nad podmínkami bydlení dětí

O

обязанность	povinnost, závazek
совмещение профессиональных и семейных обязанностей	harmonizace pracovního a rodinného života
оплодотворение	oplodnění
процедура искусственного оплодотворения	umělé oplodnění
отношения	vztahy, poměry
брачные отношения	manželské vztahy
имущественные отношения супругов	majetkové poměry manželů
родственные отношения	příbuzenské vztahy
семейные отношения	rodinně právní vztahy
опека	poručnictví
опекун	poručník
орган ЗАГС = орган записи актов гражданского состояния	matriční úřad
отцовство	otcovství
установление и оспаривание отцовства (материнства)	určení a popření otcovství (mateřství)
П	
патронаж	pečovatelská služba
политика	politika
государственная семейная политика	státní rodinná politika
цели, принципы, задачи и приоритетные направления семейной политики	cíle, principy, úkoly a prioritní směřování rodinné politiky
поддержка	podpora, pomoc
государственная поддержка семьи	státní podpora rodiny
положение	situace, poměry

материальное положение семьи	materiální zabezpečení rodiny
социально-экономическое положение семьи	sociálně-ekonomické postavení rodiny
попечительство	opatrovnictví
подопечный	opatrovanec
попечитель	opatrovník
пособие	příspěvek, podpora
единовременное пособие при рождении ребёнка	jednorázový příspěvek při narození dítěte
ежемесячное пособие по уходу за ребёнком	měsíční rodičovský příspěvek
пособие по беременности и родам	příspěvek na podporu v těhotenství a na porodné
пособия на детей	příspěvky/přídavky na děti
социальные пособия	sociální dávky
назначение и выплата пособий	poskytování a vyplácení příspěvků
право	právo
гражданско-правовый	občansko-právní
обеспечение прав членов семьи	zajištění práv rodinných příslušníků
права детей на жилое помещение	práva dětí na bydlení
право ребенка на жизнь и воспитание в семье	právo dítěte na život a výchovu v rodině
правовое обеспечение интересов сторон	právní zajištění zájmů stran
родительские права	rodičovská zodpovědnost, rodičovská práva
осуществление родительских прав	dodržování rodičovských práv
злоупотребление родительскими правами	zneužívání rodičovské zodpovědnosti

	лишить родительских прав	zbavit rodičovských práv
	ограничение родительских прав	omezení rodičovských práv
присмотр		dozor, dohled, kontrola
	присмотр за детьми	hlídání dětí
приют		azylový dům
Р		
развитие		rozvoj, zdokonalení
	процесс общественного развития	proces společenského rozvoje
	развитие личности ребенка	rozvoj osobnosti dítěte
риск		riziko
	группа социального риска	riziková sociální skupina
родитель		rodič
	генетические родители	biologičtí rodiče
	многодетный родитель	rodič vychovávající více dětí
	одинокий родитель	osamocený rodič, samoživitel
	родитель-одиночка	rodič samoživitel
родительство		rodičovství
рождаемость		porodnost, natalita
	низкий уровень рождаемости	nízká míra porodnosti
С		
семья		rodina
	бездетная семья	bezdětná rodina
	благополучная семья	funkční rodina
	замещающие семьи	náhradní rodiny
	малоимущие семьи	sociálně slabé rodiny
	многодетная семья	početná, vícečlenná rodina

неблагополучная семья	dysfunkční rodina
неполная семья	neúplná rodina
полная семья	úplná rodina
социально неблагополучная семья	sociálně slabá rodina
доходы семьи	rodinné příjmy
поддержка, укрепление и защита семьи	podpora, posílení a ochrana rodiny
уровень жизни семей	životní úroveň rodin
член семьи	člen rodiny
нетрудоспособные члены семьи	práceschopní členové rodiny
экономическая самостоятельность семьи	ekonomická nezávislost rodiny
семейный	rodinný
семейное законодательство	zákonodárství v rodinném právu
семейный отдых	rodinná dovolená
семейные формы воспитания	formy náhradní rodinné výchovy
формы семейного устройства	formy náhradní rodinné péče
сирота	sirotek
социальные сироты	sociální sirotci
смертность	úmrtnost
Т	
технология	technologie, metody
вспомогательные репродуктивные технологии	metody asistované reprodukce
У	
условие	podmínka

жилищные условия	bytové podmínky
устойчивость	stabilita, odolnost
социальная устойчивость семьи	sociální stabilita rodiny
усыновление	osvojení
кандидаты в усыновители	žadatelé o osvojení
уход	péče, opatrování
уход за детьми	péče o děti
учреждение	instituce
дошкольные учреждения	zařízení pro děti předškolního věku
Ф	
функция	funkce
жизнеохранительная функция семьи	ochranná funkce rodiny
Ц	
ценность	hodnota
сохранение и укрепление традиционных семейных ценностей	zachování a posílení tradičních rodinných hodnot
утверждение традиционных семейных ценностей	upevnění tradičních rodinných hodnot
центр	centrum, středisko
реабилитационный центр	rehabilitační centrum
Ш	
школа-интернат	internátní škola

ORIGINÁLNÍ RUSKÉ TEXTY K PŘEKLADU

А.М. Шайхрамова,

аспирант кафедры гражданского
и предпринимательского права,
Казанский (Приволжский) федеральный
университет

Договор суррогатного материнства как вид правового обеспечения интересов супругов и суррогатной матери

На сегодняшний день суррогатное материнство приобретает все большую актуальность. Суррогатное материнство – это технология репродукции человека, при которой женщина (суррогатная мать) по собственной доброй воле, на возмездных (коммерческое суррогатное материнство) или безвозмездных (некоммерческое суррогатное материнство) началах готова пройти процедуру искусственного оплодотворения, все этапы беременности и родить биологически чужого ей ребенка, который будет затем отдан на воспитание другим лицам (генетическим родителям).

В России отсутствует специальное законодательство, регулирующее подобные отношения. О суррогатном материнстве сказано лишь в отдельных статьях таких актов, как: Семейный кодекс РФ (ст. 51 и 52); Основы законодательства РФ об охране здоровья граждан (ст. 35 «Искусственное оплодотворение и имплантация эмбриона»); Федеральный закон от 15 ноября 1997 г. № 143-ФЗ «Об актах гражданского состояния» (ст. 16); приказ Минздрава РФ «О применении вспомогательных репродуктивных технологий (ВРТ) в терапии женского и мужского бесплодия».

В данных источниках лишь вскользь упоминается о правовых аспектах суррогатного материнства, в то время как в российском законодательстве имеется колоссальный пробел в этой области. Например, на законодательном уровне не решены вопросы о понятии суррогатного материнства и о его видах, не дан исчерпывающий перечень требований к суррогатной матери, не определены виды правового обеспечения матери, вынашивающей ребенка, не полностью ясен вопрос и в отношении договора, заключаемого между сторонами данного правоотношения.

Есть много «подводных камней», которые могут подстергать биологических родителей в случае суррогатного материнства: суррогатная мать может нарушать режим беременной женщины, что повлечет нежелательные последствия для младенца, или после родов может передумать и не дать согласия биологическим родителям на запись их в качестве родителей ребенка; суррогатная мать может оставить биологически чужого ей младенца себе и быть полноправной матерью согласно законодательству РФ. Эти проблемы должны быть достаточно ясно урегулированы.

В первую очередь в законодательстве отчетливо должно быть прописано, каким образом будут обеспечиваться интересы сторон – супругов и суррогатной матери, какие гарантии возможны в данных отношениях, какими правами и обязанностями будут обладать данные лица в отношениях по суррогатному материнству.

На практике важным видом правового обеспечения интересов сторон является договор суррогатного материнства. На сегодняшний день только юридически грамотно составленный договор может дать гарантию биологическим родителям, что ребенок после родов будет передан генетическим родителям, минимизирует или исключит неблагоприятные варианты развития событий, таких как шантаж, угрозы, обман.

Выясняя правовую природу данного договора, сказать о том, что договор суррогатного материнства однозначно является гражданско-правовым, нельзя. По этому поводу ведутся споры. По мнению А.А. Пестриковой, если договор не является гражданско-правовым, то в случае неисполнения или ненадлежащего исполнения сторонами его условий невозможно применять нормы гражданско-правовой ответственности. И в этом случае вознаграждение суррогатной матери остается за рамками правового поля. С другой стороны, если рассматривать договор как гражданско-правовой, то возникает вопрос о его правовой квалификации в рамках гражданского права⁸³.

Согласно ст. 420 ГК РФ договором признается соглашение двух или нескольких лиц об установлении, изменении или прекращении гражданских прав и обязанностей. Многие авторы, исходя из этого определения, не рассматривают

---

⁸³ Пестрикова А.А. Проблемы договора о суррогатном материнстве // Юридическая библиотека «Юристлиб»: http://www.juristlib.ru/book_2845.html.

договор суррогатного материнства как гражданско-правовой⁸⁴. Хотя есть и сторонники применения норм гражданского права к возникающим отношениям по договору суррогатного материнства⁸⁵.

Статья 4 СК РФ допускает применение к семейным отношениям гражданского законодательства. Следовательно, если рассматривать договор суррогатного материнства как гражданско-правовой, то к нему можно применить нормы гл. 39 Гражданского кодекса РФ. Статья 779 говорит нам о том, что правила гл. 39 применяются к договорам оказания услуг связи, медицинских, ветеринарных, аудиторских, консультационных, информационных услуг, услуг по обучению, туристическому обслуживанию и иных, за исключением некоторых видов услуг.

Под договором на суррогатное материнство принято понимать соглашение между лицами (лицом), имеющими право на применение данного метода вспомогательных репродуктивных технологий, и суррогатной матерью. Следовательно, договор суррогатного материнства является двусторонним или многосторонним, так как сторонами по этому договору являются генетические родители или один из них и суррогатная мать.

Договор суррогатного материнства является консенсуальным, т.е. он будет считаться заключенным с момента достижения соглашения по всем его существенным условиям. Очевидно, что договор суррогатного материнства начинает действовать с момента его заключения, а не с момента совершения действия.

Договор суррогатного материнства может быть как возмездным, так и безвозмездным. На практике безвозмездные договоры суррогатного материнства заключаются между родственниками и близкими людьми, которые в первую очередь желают помочь бездетной семье, а не получить материальную выгоду. Но чаще всего ученые относят договор суррогатного материнства к договору возмездного оказания услуг в силу его возмездности.

По мнению Е.С. Митряковой, предметом договора о суррогатном материнстве выступает оказание возмездных услуг суррогатной матерью по вынашиванию и рождению генетически чужого ей ребенка для дальнейшей передачи

---

⁸⁴ Заева В. Суррогатное материнство // <http://www.surrogasy.ru>.

⁸⁵ См.: Трунова Л. Материнство на заказ // Домашний адвокат. 2004. № 18.

его заказчиком⁸⁶.

Договор суррогатного материнства заключается в письменной форме и должен содержать следующие сведения: данные о сторонах договора, предмет договора, права и обязанности сторон, финансовые взаимоотношения, сроки начала и окончания действия договора, подписи. Кроме этого договор суррогатного материнства должен содержать положение о том, что в случае решения суррогатной матери оставить ребенка у себя она теряет право на получение компенсации и обязуется компенсировать биологическим (генетическим) родителям все понесенные затраты по договору суррогатного материнства.

Таким образом, одним из видов правового обеспечения интересов сторон в отношениях, связанных с суррогатным материнством, является консенсуальный, возмездный (безвозмездный), двусторонний (многосторонний) договор суррогатного материнства.

К.М. Харитонова,

Казанский (Приволжский) федеральный
университет

Право ребенка на жизнь и воспитание в семье

Конституция РФ, провозглашая человека, его права и свободы высшей ценностью, не проводит различие между взрослыми и детьми⁸⁷. «Все люди рождаются свободными и равными в своем достоинстве и правах» – сказано в ст. 1 Всеобщей декларации прав человека от 10 декабря 1948 г.⁸⁸ Защита чести и достоинства детей от всех форм физического и психического насилия должна стать одной из главных задач для любого государства.

Как известно, Российская Федерация является одной из 193 стран, подписавших Конвенцию Организации Объединенных Наций (далее – ООН) о правах ребенка в 1990 г.⁸⁹ И несмотря на то, что государства стали уделять больше внимания

---

⁸⁶ См.: Митрякова Е.С. Правовое регулирование суррогатного материнства в России: Автореф. дис. ... к.ю.н. Тюмень, 2006. С. 23.

⁸⁷ Конституция Российской Федерации, принята всенародным голосованием 12 декабря 1993 г. // Российская газета. 1993. 25 декабря.

⁸⁸ Всеобщая декларация прав человека, принята Генеральной Ассамблеей ООН 10 декабря 1948 г. // Российская газета. 1995. 5 апреля.

⁸⁹ Российская Федерация ратифицировала Конвенцию о правах ребенка 16 августа 1990 г. (см.: Постановление Верховного Совета СССР от 13 июня 1990 г. № 1559-1 // Ведомости ВС СССР. 1990. № 26. Ст. 497).

защите прав ребенка, по заключениям ряда исследований миллионы детей во всем мире продолжают страдать от насилия, телесных повреждений, психического и эмоционального воздействия. Что же касается Российской Федерации, то наибольшую озабоченность в нашей стране должны вызывать серьезные проблемы в сфере семейной жизни, в том, что касается численности разводов, аборт, оставления детей, увеличения числа рожденных вне брака. Также стоит выделить в качестве отдельного пункта исследуемой проблемы направление брошенных детей и сирот в интернатные учреждения. В данном вопросе Комитет ООН по правам ребенка рекомендует активно развивать альтернативные формы ухода, заменяющие направление детей в интернатные учреждения, например передачу детей на воспитание в семью. Решение об определении ребенка в детский дом должно стать последней задачей в том случае, если ему не удалось найти приемную семью.

Под правом ребенка на семью в первую очередь должно пониматься его право жить и воспитываться в его родной семье, биологической. Однако и в данную сферу требуется вмешательство государства, выработка национальной политики в регулировании вопроса реализации защиты семейных прав ребенка.

В Российской Федерации случаи пренебрежения родительскими обязанностями и жестокого обращения с детьми в семье не являются редким случаем. Поэтому, как уже отмечалось выше, данная проблема должна решаться на государственном уровне.

Следует отметить, что согласно принципу разграничения полномочий между федерацией и ее субъектами, закрепленному Конституцией РФ, сфера социальной защиты детей относится именно к ведению субъекта федерации. Поэтому решение указанных проблем в конкретном субъекте осуществляется им самостоятельно.

Особого внимания заслуживает проблема все увеличивающегося числа детей, содержащихся в приютах и детских домах, и неблагоприятных, просто ужасающих, условий содержания в них.

Развитие современных международных отношений свидетельствует о том, что внутригосударственные отношения в области защиты прав ребенка стали объектом международно-правового регулирования. В связи с этим государство берет на себя конкретные юридические обязанности по обеспечению основных

прав ребенка и их защите, что способствует обеспечению стабильности правопорядка. На основе данного факта Комитетом ООН по правам ребенка были даны Российской Федерации рекомендации по организации альтернативных видов семейного устройства, такие как:

- разработка стратегии и принятие мер по недопущению разлучения детей с их семейным окружением;
- сокращение числа детей, находящихся в детских учреждениях;
- оказание помощи родителям и опекунам в осуществлении их обязанностей по воспитанию ребенка через соответствующие службы;
- обеспечение участия детей в программах оценки системы альтернативного ухода и создание механизмов подачи жалоб, позволяющих детям обращаться к властям со своими жалобами⁹⁰.

Приоритет интересов и благосостояния детей во всех сферах жизни закреплен в Конвенции о правах ребенка, обязательство по выполнению которой взяла на себя Россия. Улучшение положения детей в нашей стране, создание благоприятных условий для их жизнедеятельности, защита их от насилия в семье – ключевая цель национального развития.

И.Ф. Александров,

кандидат юридических наук, доцент кафедры
гражданского и предпринимательского права,
Самарский государственный экономический
университет

Проблемы правового регулирования опеки и попечительства в семейном законодательстве Российской Федерации

Статистические данные свидетельствуют, что ряд субъектов РФ достигли определенных успехов в решении задачи устройства детей, оставшихся без попечения родителей (Новосибирская, Самарская, Волгоградская области, г. Москва). Однако в целом по России существенных изменений в вопросах семейного устройства данной категории детей не произошло. Так, количество

---

⁹⁰ См.: *Кравчук Н.В.* Обеспечение права ребенка на жизнь и воспитание в семье в свете рекомендаций Комитета ООН по правам ребенка // *Гражданин и право.* 2009. № 10. С. 15

официально выявленных детей, оставшихся без попечения родителей, находится на высоком уровне: в 2005 г. – 133 тыс.; 2006 г. – 127 тыс.; в 2007 г. – 124 тыс. При этом 80% из первично выявленных детей, оставшихся без попечения родителей, составляют так называемые социальные сироты (в результате уклонения родителей от родительских обязанностей, насильственных действий родителей, пренебрежения к нуждам ребенка, лишения или ограничения родителей в правах), т.е. оказавшиеся таковыми при живых родителях. Количество граждан, лишенных родительских прав с 2003 по 2007 г., увеличилось в 1,5 раза и в 2007 г. составило 66 090 граждан, а 4412 граждан ограничены в родительских правах.

По мнению Министерства образования и науки РФ, указанное свидетельствует о неэффективности всей системы профилактики безнадзорности, детского и семейного неблагополучия, отсутствии системной работы по сохранению ребенка в кризисной семье.

В 2008 г. в России принят Федеральный закон «Об опеке и попечительстве» (далее – ФЗ-48), который органом опеки и попечительства, вместо органов местного самоуправления, назначает органы исполнительной власти субъектов РФ. В связи с этим из Семейного кодекса РФ удаляется словосочетание «органы местного самоуправления – как органы опеки и попечительства», а из Федерального закона от 6 октября 2003 г. «Об общих принципах организации местного самоуправления» изымается важная функция (вопрос местного значения) органов муниципальных образований – опека и попечительство.

Почти одновременно большинство субъектов Российской Федерации (более 70) функции опеки и попечительства законами субъектов РФ в качестве государственных функций передают опять муниципальным образованиям, возвращая систему в исходное положение, оставив за органами исполнительной власти функции координации финансирования опеки и попечительства.

Мы полагали, что, издавая Федеральный закон «Об опеке и попечительстве», государство объявит задачи опеки и попечительства общегосударственными, установит задачи всех уровней власти: федерального, субъектов федерации, местного самоуправления в области опеки и попечительства, порядок финансирования этих задач и ответственность всех ее участников. Однако принятие закона не оправдало ничьих ожиданий, так как проблема осталась

нерешенной, находясь на плечах одного участника субъекта федерации.

Вышеуказанное свидетельствует о том, что федеральный уровень власти, в нарушение ст. 38 и 72 Конституции РФ, решение вопросов защиты семьи, материнства и детства, социальной защиты детей, оставшихся без попечения родителей, полностью переложила на субъекты федерации. Пытаясь это обосновать, отдельные авторы предлагают даже заменить понятие «социальная защита» указанных выше категорий субъектов семейного права на понятие «социальная забота», освободить государство от социальной защиты, определив ему только роль организатора помощи. Представляется, что такая позиция глубоко ошибочна и даже губительна для населения России, уровень жизни которого остается низким. Даже такие высокоразвитые европейские государства, как Норвегия, Швеция, Германия, Дания, Финляндия и др., не ставят вопрос о снижении социальных услуг семье со стороны государства.

Назначение органов исполнительной власти субъектов федерации органами опеки и попечительства в общем подтолкнуло их к более активной деятельности в сфере устройства детей, оставшихся без попечения родителей, к принятию многих законодательных, организационных, финансовых решений. Но органы исполнительной власти субъектов РФ сами решить эту важную задачу не могут. Сейчас сложилась парадоксальная ситуация. Так, дети-сироты и дети, оставшиеся без попечения родителей, остаются в муниципальных образованиях (сельских поселениях, городских поселениях, муниципальных районах, городских округах, муниципальных образованиях г. Москвы и Санкт-Петербурга), но без законодательных полномочий; отвечают за них субъекты Российской Федерации; законодательно регулирует вопросы опеки и попечительства федеральный уровень власти, который при этом ни за что не отвечает. На федеральном уровне только Министерство образования и науки имеет конкретные обязанности – учет детей, оставшихся без попечения родителей.

В целях совершенствования государственного регулирования деятельности по опеке и попечительству представляется целесообразным:

1. Создание государственной системы органов опеки и попечительства, включающей все уровни власти: федеральную, региональную (субъекты РФ), местное самоуправление. Каждый уровень власти должен иметь свои задачи,

перечень участников с конкретной ответственностью, статьи финансирования деятельности по опеке и попечительству. Данная система должна включать вертикальную и горизонтальную структуры.

1) По вертикали в этой системе могут быть:

- на федеральном уровне – Правительство РФ в лице министерства здравоохранения и социального развития;
- на региональном уровне (субъектах РФ) – исполнительная власть в лице министерства здравоохранения и социального развития с департаментом по делам семьи, материнства и демографического развития;
- на уровне местного самоуправления – органы муниципального образования в лице отделов опеки и попечительства.

2) По горизонтали система опеки и попечительства может включать:

а) на федеральном уровне – Правительство РФ, которое определяет задачи министерствам здравоохранения и социального развития, образования и науки (например, методическое сопровождение), внутренних дел, финансов и т.д., а также координационный центр по вопросам семьи, материнства, опеки и попечительства и т.д.;

б) на региональном уровне (субъектах РФ) система опеки и попечительства существует давно, однако взаимодействие между ведомствами в зависимости от субъекта осуществляется по-разному.

В системе опеки и попечительства существуют три типа учреждений, куда можно поместить ребенка: дома ребенка – это медицинские учреждения, которые относятся к министерству здравоохранения; детские дома и школы-интернаты – это образовательные учреждения и относятся к министерству образования и науки; приюты и реабилитационные центры – это социальные учреждения и относятся к министерству социальной защиты. Эти учреждения относятся к разным ведомствам с соответствующими нормативными базами и инструкциями, которые зачастую расходятся, финансируются разными региональными и федеральными ведомствами по своим стандартам, действующим много десятков лет, регулирование которых на уровне субъекта не представляется возможным. Только в отдельных субъектах РФ (г. Москва, Томская, Новосибирская, Самарская

области) все учреждения, центры «семья», органы опеки и попечительства работают под единым началом департамента по делам семьи, что позволяет этим регионам достичь положительных результатов. Так, например, в Самарской области служба семьи действует уже 19 лет. В службе действуют 116 учреждений, где работают более 4 тыс. человек и которая включает: центры социальной помощи семье и детям (48 ед.), социально-реабилитационные центры и приюты для несовершеннолетних (33 ед.), реабилитационные центры для детей и подростков с ограниченными возможностями (14 ед.), центры диагностики и консультирования (13 ед.), социальные гостиницы для беременных женщин и женщин с грудными детьми, оказавшихся в трудной жизненной ситуации (3 ед.), дома ребенка (3 ед.), центр психолого-педагогической помощи населению, комплексный центр социального обслуживания населения «Дом детства».

Все указанные учреждения и организации непосредственно подчинены Департаменту по вопросам семьи и демографии Министерства здравоохранения и социальной защиты Самарской области. В Самарской области осталось восемь детских домов и школ-интернатов, которые подчинены Министерству образования и науки области;

в) на уровне местного самоуправления вопросы опеки и попечительства должны входить в вопросы местного значения и возлагаться на муниципальные районы и городские округа в лице органа опеки и попечительства (отделы, управления, департаменты). Вопросы оказания социальной помощи семье и детям, опеки и попечительства должны быть отражены в законодательных и нормативных актах, регулирующих деятельность главы муниципального образования, его представительного органа и администрации.

На основании изложенного в федеральные законы «Об опеке и попечительстве», «Об общих принципах организации местного самоуправления» и Семейный кодекс РФ должны быть внесены изменения и дополнения в статьи, определяющие систему органов опеки и попечительства, их функции и полномочия. В этом плане можно было бы взять многое из положений закона г. Москвы от 14 апреля 2010 г. «Об организации опеки, попечительства и патронажа в г. Москве».

2. Необходимо внести изменения в следующие законы:

а) в ст. 77 СК РФ, регламентирующую административное отобрание ребенка

при непосредственной угрозе жизни ребенка или его здоровью (ст. 77 СК РФ), которое должно осуществляться органом опеки и попечительства муниципального образования на основании акта органа местного самоуправления;

б) в ст. 37 Гражданского кодекса РФ, которая гласит, что доходы подопечного расходуются опекуном или попечителем с предварительного разрешения органа опеки и попечительства (например, пенсия ребенка, начисляемая на его банковский счет). Представляется целесообразным отменить это положение и ряд других обязанностей опекунов, требующих получение разрешения органов опеки и попечительства по мелким вопросам;

в) в ст. 25 закона «Об опеке и попечительстве», которая обязывает опекунов и приемных родителей представлять ежегодный отчет об использовании денежных средств. Однако необходимо упростить форму данного отчета, так как его объем составляет семь листов, что под силу подготовленному бухгалтеру, каковыми эти лица не являются.

3. Для систематизации законодательных актов, нормативных актов на уровне субъектов федерации и местного самоуправления и ввиду отсутствия нормативных актов, регламентирующих повседневную деятельность органов опеки и попечительства, представляется целесообразным на федеральном уровне подготовить и принять положение об органах опеки и попечительства, утвержденное постановлением Правительства РФ. Это положение должно включать: проекты основных форм нормативных актов, составляемые органом опеки и попечительства акты, заключения, договоры, включая примерные формы отчетности, примерные формы заявлений для обращения в суд, а также образцы других документов.

На современном этапе деятельность по опеке и попечительству требует определенного уровня правовых знаний. В большинстве субъектов РФ правовая подготовка сотрудников службы семьи заканчивается на уровне областного центра социальной помощи семье и детям «Семья», что совершенно недостаточно в современных условиях. Для этого необходимо привлекать подготовленных юристов, занимающихся теорией и практикой семейного права, которые есть в вузах юридического профиля.

4. Акцентируя внимание службы семьи на проблемы опеки и попечительства,

необходимо ставить перед ней задачи по профилактике социального сиротства. По мере уменьшения детей в детских домах не следует ставить вопрос об их закрытии, а необходимо перепрофилировать их постепенно в учреждения с более широкими функциями (например, оказание семьям различных услуг воспитательного, психологического, социального характера), а работа должна вестись не только с семьями «группы риска», семьями, попавшими в трудную жизненную ситуацию, но и с обычной среднестатистической семьей. В послании Президента РФ Федеральному Собранию на 2010 г. обращается внимание на вопросы адаптации и сопровождения выпускников детских домов, на их постинтернатное сопровождение.

Н.М. Савельева,

кандидат юридических наук, доцент кафедры
гражданского и предпринимательского права,
Самарский государственный университет

Приемная семья на современном этапе: некоторые проблемы

Статьей 20 Конвенции ООН о правах ребенка, ст. 123 Семейного кодекса РФ (далее – СК РФ) провозглашено, что устройство ребенка, оставшегося без попечения родителей, в семью – приоритетная форма его воспитания. Несмотря на общую тенденцию снижения количества детей, передаваемых на семейные формы устройства, количество детей, оставшихся без попечения родителей, переданных в приемную семью, с каждым годом возрастает. В Самарской области приемная семья – одна из наиболее распространенных форм устройства таких несовершеннолетних и вместе с тем наименее исследованная в юридической литературе. В этой связи хотелось бы остановиться на некоторых проблемах теоретического и практического характера.

Согласно п. 1 ст. 152 СК РФ приемная семья – это опека и попечительство над ребенком или детьми, которые осуществляются по договору о приемной семье, заключаемому между органом опеки и попечительства и приемными родителями или приемным родителем, на срок, указанный в этом договоре.

В соответствии же со ст. 1 Федерального закона от 21 декабря 1996 г. №159 «О дополнительных гарантиях по социальной поддержке детей-сирот и детей, оставшихся без попечения родителей» (далее – Закон о дополнительных гарантиях по социальной поддержке детей-сирот и детей, оставшихся без попечения

родителей) приемная семья – это форма устройства детей, оставшихся без попечения родителей, и детей-сирот на основании договора о передаче ребенка (детей) на воспитание в приемную семью между органом опеки и попечительства и приемными родителями (супругами или отдельными гражданами, желающими взять на воспитание детей в семью).

В качестве самостоятельной формы воспитания приемная семья названа в СК РФ (ст. 123).

Таким образом, следует отметить некоторую несогласованность норм действующего законодательства: в одних нормативных актах приемная семья рассматривается наряду с усыновлением, опекой (попечительством) и патронатом в качестве самостоятельной формы устройства детей, оставшихся без попечения родителей, а в других – как случай возмездной опеки. Представляется, что необходимо привести законы в соответствие, указав, что приемная семья – вид возмездной опеки.

Как известно, приемными родителями детей могут назначаться только совершеннолетние дееспособные лица, не лишенные родительских прав. Вместе с тем законодатель не устанавливает ограничений по отношению к лицам, которые воспитали подобных родителей, хотя, как справедливо отмечается в научной литературе, «это обстоятельство является свидетельством их педагогической несостоятельности». Предлагаем дополнить абз. 2 п. 1 ст. 153 СК РФ указанием на то, что не могут быть приемными родителями также родители лиц, лишенных родительских прав.

Действующее семейное законодательство не содержит нормы, ограничивающей возраст кандидата в опекуны и приемные родители. На практике это приводит к тому, что органы опеки и попечительства не имеют законных оснований для отказа лицам преклонного возраста в заключении договора о приемной семье, однако, как показывают различные исследования, лица старше 60 лет не всегда могут адекватно исполнять обязанности по воспитанию ребенка. С учетом изложенного предлагаем внести дополнения в ст. 153 СК РФ, устанавливающие возрастной ценз (от 18 до 60 лет) для кандидатов в приемные родители.

Необходимо также обратить внимание на следующее нововведение: основанием для заключения договора о приемной семье являются заявление лиц (лица)

о передаче им на воспитание конкретного ребенка, которое представляется в орган опеки и попечительства по месту жительства (нахождения) ребенка, и акт органа опеки и попечительства о назначении указанных лиц (лица) опекунами или попечителями (ч. 2 ст. 16 Закона об опеке и попечительстве, п. 10 Правил создания приемной семьи). Таким образом, законодатель разделил во времени юридические факты: возникновение представительства по защите прав и законных интересов подопечных опекуна или попечителя и право на получение вознаграждения (в силу п. 3 ст. 14 Федерального закона от 24 апреля 2008 г. № 48-ФЗ «Об опеке и попечительстве» (далее – Закон об опеке) представительство возникает с момента принятия органом опеки и попечительства акта о назначении опекуна или попечителя, а право на вознаграждение возможно лишь с момента заключения договора).

Согласно п. 6 ст. 145, ст. 152 СК РФ договор о приемной семье является специальным видом договора об осуществлении опеки и попечительства. Вопрос о правовой природе данного соглашения в научной литературе является дискуссионным.

По мнению одних авторов, договор о приемной семье является семейно-правовым соглашением. Согласно другой позиции договор о приемной семье – гражданско-правовой договор. Существует и третья позиция, сторонники которой рассматривают договор о приемной семье как трудовой договор.

Представляется, что данное соглашение является семейно-правовым. В отличие от гражданско-правовых договоров, где согласованные волеизъявления граждан противоположно направлены, в семейно-правовых договорах соглашения субъектов устремлены к одной цели.

Хотя законодатель и предусматривает выплату приемным родителям вознаграждения, но оно не является встречным предоставлением по гражданско-правовой сделке. Его цель – выразить признание государства высокой социальной значимости воспитания ребенка в семье. Цель же приемных родителей – не материальная выгода, а удовлетворение своей духовной потребности в воспитании детей. Приемные родители должны не просто одеть и накормить ребенка, а подготовить к дальнейшей самостоятельной жизни. А это невозможно сделать без любви к ребенку. Такая специфическая деятельность приемных

родителей не может квалифицироваться как услуга.

Весьма специфичны и основания прекращения договора. Так, например, изменение или расторжение рассматриваемого вида соглашений может обуславливаться обнаружением неспособности исполнителя в надлежащем воспитании, ухудшением его состояния здоровья, материального положения или условий проживания, несовместимостью характеров ребенка и исполнителя, изменениями интересов несовершеннолетнего и т.д., что не типично для гражданско-правовых договоров.

Недопустимо говорить об этих отношениях как о трудовых. Как в обычной семье не существует отпусков и времени отдыха от исполнения обязанностей родителей, так и для приемной семьи вряд ли это приемлемо. Кроме того, трудовое законодательство нацелено на защиту прав и интересов работника. Принципы трудового законодательства несовместимы с задачей охраны прав и интересов несовершеннолетних детей и принципами семейного законодательства. В отличие от работника приемный родитель свободен в выборе времени исполнения своих обязанностей, режимом и распорядком дня не связан. Более того, применение норм ТК РФ к отношениям с участием приемных родителей невозможно еще и потому, что ст. 4 и 5 СК РФ не предусматривают возможности субсидиарного применения норм трудового законодательства.

Таким образом, в настоящее время назрела необходимость выделения наряду с гражданско-правовыми и трудовыми договорами также и семейно-правовых соглашений. Договор о приемной семье по своей природе является примером относительно новой, но самостоятельной группы семейно-правовых договоров.

III. Цели, принципы, задачи и приоритетные направления государственной семейной политики

Цели, принципы, задачи и приоритетные направления государственной семейной политики соответствуют современным вызовам в этой сфере.

Приоритетами государственной семейной политики на современном этапе являются утверждение традиционных семейных ценностей и семейного образа жизни, возрождение и сохранение духовно-нравственных традиций в семейных отношениях и семейном воспитании, создание условий для обеспечения семейного благополучия, ответственного родительства, повышения авторитета родителей в семье и обществе и поддержания социальной устойчивости каждой семьи.

В проведении государственной семейной политики роль семьи предусматривает ее активное участие в своем жизнеобеспечении, обучении и воспитании детей, охране здоровья ее членов, обеспечении заботы о пожилых и нетрудоспособных членах семьи и создании условий для их долголетия.

Целями государственной семейной политики являются поддержка, укрепление и защита семьи и ценностей семейной жизни, создание необходимых условий для выполнения семьей ее функций, повышение качества жизни семей и обеспечение прав членов семьи в процессе ее общественного развития.

Меры, предусмотренные Концепцией, определены во взаимосвязи с общественно значимыми функциями семьи - рождением, воспитанием, содержанием и социализацией детей, участием в экономической деятельности государства, сохранением физического, психологического и эмоционального здоровья ее членов, а также духовным развитием членов семьи и всего общества, сохранением и укреплением традиционных семейных ценностей. Эти меры распространяются на все семьи независимо от их состава, социально-экономического положения и социального статуса.

К традиционным семейным ценностям, провозглашаемым Концепцией, относятся ценности брака, понимаемого как союз мужчины и женщины, основанный на государственной регистрации в органах записи актов гражданского состояния, заключаемый в целях создания семьи, рождения и (или) совместного воспитания детей, основанный на заботе и уважении друг к другу, к детям и родителям, характеризующийся добровольностью, устойчивостью и совместным

бытом, связанный с взаимным стремлением супругов и всех членов семьи к его сохранению.

В основу государственной семейной политики Российской Федерации положены следующие принципы:

самостоятельность семьи в принятии решений относительно своей внутренней жизни;

равенство семей и всех их членов в праве на поддержку независимо от социального положения, национальности, места жительства и религиозных убеждений;

презумпция добросовестности родителей в осуществлении родительских прав и повышение авторитета родительства в семье и обществе;

ответственность каждой семьи за воспитание, образование и развитие личности ребенка (детей) и за сохранение его здоровья;

партнерство семьи и государства, а также сотрудничество с общественными объединениями, благотворительными организациями и предпринимателями;

дифференцированный подход к предоставлению гарантий по поддержанию уровня жизни для нетрудоспособных членов семьи и создание экономически активным членам семьи условий для обеспечения благосостояния на трудовой основе;

единство принципов и целей семейной политики на федеральном, региональном и муниципальном уровнях;

обеспечение доступности адресной, своевременной и эффективной помощи для нуждающихся в ней семей, в особенности отнесенных к группам социального риска, а также равного доступа к социальным услугам для всех семей.

Основными задачами государственной семейной политики являются:

- развитие экономической самостоятельности семьи и создание условий для самостоятельного решения ею своей социальной функции;
- развитие системы государственной поддержки семей, в том числе при рождении и воспитании детей;
- создание механизмов поддержки семей, нуждающихся в улучшении

жилищных условий;

- развитие жизнеохранительной функции семьи и создание условий для обеспечения здоровья ее членов;
- повышение ценности семейного образа жизни, сохранение духовно-нравственных традиций в семейных отношениях и семейном воспитании;
- содействие в реализации воспитательного и культурно-образовательного потенциала семьи;
- обеспечение социальной защиты семей и детей, нуждающихся в особой заботе государства;
- профилактика семейного неблагополучия, детской безнадзорности и беспризорности;
- повышение эффективности системы социальной защиты семей с несовершеннолетними детьми, вовлеченными в сферу гражданского, административного и уголовного судопроизводства.

Решение задачи по развитию экономической самостоятельности семьи и созданию условий для самостоятельного решения ею своей социальной функции включает в себя:

- создание условий для профессиональной реадaptации, повышения конкурентоспособности на рынке труда, в том числе путем повышения квалификации, профессионального обучения и дополнительного профессионального образования родителей, имеющих малолетних детей, желающих продолжить трудовую деятельность;
- создание механизма предоставления молодым женщинам, имеющим детей, особых прав на их прием на обучение на подготовительных отделениях государственных образовательных организаций высшего образования;
- создание условий для получения высшего образования с использованием электронного обучения и дистанционных образовательных технологий;
- оказание содействия в трудоустройстве на условиях неполной занятости и развитие дистанционных и надомных форм занятости для одиноких, многодетных родителей, родителей, воспитывающих детей-инвалидов, усыновителей детей-сирот и детей, оставшихся без попечения родителей, и граждан, взявших детей на воспитание в семью, а также для членов семьи старше

трудоспособного возраста;

- развитие индивидуального предпринимательства родителей, а также поддержку предпринимательской деятельности многодетных родителей и родителей, воспитывающих детей-инвалидов;

- обучение членов семьи основам семейного предпринимательства и ведения бизнеса;

- пропаганду положительной практики работодателей по приему на работу родителей с малолетними детьми, в том числе с детьми-инвалидами, созданию условий для совмещения профессиональных и семейных функций работниками, имеющими детей, в том числе путем выделения отдельной номинации всероссийского конкурса "Российская организация высокой социальной эффективности", в рамках которой будут оцениваться условия и безопасность труда, уровень заработной платы, комфортность труда с точки зрения совмещения трудовых и семейных обязанностей;

- развитие и реализацию программ временного трудоустройства и занятости учащейся молодежи в свободное от учебы время;

- удовлетворение потребности семей с детьми в услугах дошкольного образования;

- развитие вариативных форм временного присмотра и ухода за детьми, в том числе с использованием механизмов государственно-частного партнерства;

- поддержку работодателей, принимающих на работу лиц с высокой семейной нагрузкой и женщин, воспитывающих детей в возрасте от 1,5 до 3 лет;

- реализацию проектов государственно-частного партнерства, направленных на создание благоприятных условий для совмещения многодетными родителями, родителями, воспитывающими детей-инвалидов, обязанностей по воспитанию детей с трудовой деятельностью;

- создание условий для формирования качественной и доступной социальной инфраструктуры дополнительного образования и досуга детей, ориентированных на создание необходимых условий для личностного развития ребенка, позитивной социализации и профессионального самоопределения, удовлетворения индивидуальных потребностей учащихся в интеллектуальном, художественно-эстетическом, нравственном развитии, а также в занятиях

физической культурой и спортом, научно-техническим творчеством;

- использование семьями сети многофункциональных центров предоставления государственных и муниципальных услуг при реализации своих прав и потребностей.

Решение задачи по развитию системы государственной поддержки семей, в том числе при рождении и воспитании детей, включает в себя:

- ежегодный мониторинг доходов и уровня жизни семей, включающий в себя выявление причин бедности среди семей с детьми;

- совершенствование гарантированных государством мер социальной поддержки семей, имеющих детей, в том числе замещающих семей;

- совершенствование механизмов использования средств материнского (семейного) капитала;

- разработку мер по доведению доходов каждой семьи до уровня, обеспечивающего среднедушевой доход в размере прожиточного минимума в регионе, в том числе путем возможной комплексной систематизации мер социальной поддержки, предоставляемых в соответствии с законодательством Российской Федерации;

- создание условий для организации полноценного питания нуждающихся беременных и кормящих женщин, а также малоимущих семей с детьми раннего, дошкольного и школьного возраста;

- создание условий для доступности продуктов питания для семей, не имеющих достаточных средств для организации здорового питания;

- совершенствование системы налогообложения для лиц с семейными обязанностями с учетом идеи посемейного налогообложения;

- развитие государственной социальной помощи семьям, предоставляемой на основании социального контракта;

- разработку мер по обеспечению регулярности выплат алиментов, включая меры по усилению ответственности должников;

- создание условий для доступности общественного транспорта для семей с детьми.

Решение задачи по созданию механизмов поддержки семей, нуждающихся в улучшении жилищных условий, включает в себя:

- совершенствование механизмов льготного ипотечного кредитования

для молодых семей и семей с детьми, самостоятельно приобретающих жилье;

- оказание государственной помощи в улучшении жилищных условий молодых семей;
- развитие системы доступного арендного и социального жилья для многодетных и молодых семей;
- создание условий для увеличения количества семей, приобретающих жилье экономического класса;
- обеспечение жильем многодетных семей, нуждающихся в улучшении жилищных условий, в том числе в рамках государственно-частного партнерства;
- предоставление многодетным семьям земельных участков;
- обеспечение лиц из числа детей-сирот и детей, оставшихся без попечения родителей, в том числе по достижению ими возраста 23 лет, жилыми помещениями, а также проведение мероприятий по обеспечению сохранности закрепленных за детьми помещений;
- совершенствование законодательства Российской Федерации в части обеспечения прав детей на жилое помещение при расторжении брака.

Решение задачи по развитию жизнеохранительной функции семьи и созданию условий для обеспечения здоровья ее членов включает в себя:

- совершенствование профилактических мероприятий по сохранению репродуктивного здоровья среди молодежи, в том числе в части искусственного прерывания беременности несовершеннолетних;
- развитие системы профилактики выявления у детей и молодежи социально значимых заболеваний, раннего выявления болезней лиц пожилого возраста;
- расширение объемов лечения бесплодия с применением вспомогательных репродуктивных технологий;
- развитие сестринского патронажа для женщин и новорожденных после выписки из акушерского стационара;
- пропаганду образа жизни семей, культивирующих здоровый образ жизни, через средства массовой информации;
- разработку медицинских просветительских программ для молодежи и обучающих программ в рамках курса основ безопасности жизнедеятельности, направленных на повышение санитарно-гигиенической культуры, борьбу

с вредными привычками, а также выпуск соответствующей литературы, информационных листов и брошюр, создание компьютерных обучающих игр, размещение информации в информационно-телекоммуникационной сети "Интернет" по вопросам здорового образа жизни;

- расширение сети социально-психологических служб (центров, кабинетов психологов), ориентированных на профилактику абортов и сохранение беременности, при медицинских организациях, оказывающих медицинскую помощь в сфере акушерства и гинекологии;

- повышение уровня репродуктивной грамотности путем развития программ информированности населения;

- вовлечение семей и детей в систематические занятия физической культурой и спортом, в том числе в мероприятия по выполнению нормативов Всероссийского физкультурно-спортивного комплекса "Готов к труду и обороне";

- создание условий для внедрения инновационных оздоровительных и физкультурно-спортивных технологий в работу образовательных организаций;

- обеспечение отдыха и оздоровления детей, совершенствование законодательства Российской Федерации в сфере отдыха и оздоровления детей, в том числе в части закрепления конкретных полномочий федеральных органов исполнительной власти и органов исполнительной власти субъектов Российской Федерации по организации отдыха и оздоровления детей, а также установления единого подхода к предоставлению услуг по организации отдыха и оздоровления детей;

- создание условий для развития доступной инфраструктуры для организации семейного отдыха и туризма, оздоровления детей и молодежи, занятий физической культурой и спортом;

- развитие форм отдыха и оздоровления детей, направленных на формирование навыков здорового образа жизни, исключающих употребление алкоголя и табака.

Решение задачи по повышению ценности семейного образа жизни, сохранению духовно-нравственных традиций в семейных отношениях и семейном воспитании включает в себя:

- развитие семейных традиций, направленных на укрепление семейной идентичности и сплоченности, сохранение и поддержание взаимосвязи

и преемственности между поколениями в семье;

- проведение в средствах массовой информации на постоянной основе целенаправленной пропаганды в поддержку традиционных ценностей семьи и брака, морали и нравственности;

- проведение информационной кампании по повышению общественного престижа семейного образа жизни, многодетности и многопоколенной семьи путем создания специальных телевизионных передач и радиопередач, ток-шоу, газетных и журнальных рубрик, иных информационных проектов, популяризирующих традиционные семейные ценности и способствующих формированию позитивного отношения к браку, родительству, достойному отношению к старшему поколению и родному дому;

- создание привлекательных условий для участия коммерческих структур в социальной рекламе и других информационных проектах в сфере просвещения, образования, науки, культуры, искусства, направленных на укрепление престижа и роли семьи в обществе и государстве, а также содействие духовному развитию будущих родителей;

- пропаганду ответственного отцовства, материнства и формирование позитивного образа отца и матери;

- расширение возможностей для самореализации и улучшения качества жизни пожилых членов семьи посредством просвещения и вовлечения в жизнь общества;

- развитие форм поддержки программ межпоколенческих отношений для людей пожилого возраста и их вовлечение в волонтерскую деятельность с детьми;

- разработку и реализацию дополнительных образовательных программ подготовки молодежи к созданию семьи и семейным отношениям на основе традиционных семейных ценностей, конструктивному разрешению конфликтных и трудных жизненных ситуаций, формированию ответственного отношения молодежи к браку и семье, старшему поколению, репродуктивному здоровью и поведению;

- поддержку некоммерческих организаций, осуществляющих деятельность, связанную с пропагандой традиционных семейных ценностей, их сохранением и восстановлением, а также семейных клубов и родительских

объединений, имеющих различную целевую направленность (семейный досуг, образование, взаимопомощь, продвижение гражданских инициатив и др.);

- распространение опыта семейной и межсемейной волонтерской деятельности;

- пропаганду семейного жизнеустройства детей-сирот и детей, оставшихся без попечения родителей;

- информирование граждан о механизмах государственной поддержки семей, принимающих на воспитание детей-сирот и детей, оставшихся без попечения родителей;

- внедрение современных программ гражданско-патриотического воспитания подрастающего поколения;

- проведение семейных праздников, фестивалей и конкурсов на постоянной основе;

- развитие мер стимулирования полных благополучных многодетных семей через организацию различных форм поощрения, основанных на государственно-общественном, государственно-частном партнерстве (награждение знаками, премиями, стипендиями и др.).

ANOTACE

Jméno a příjmení autora: Bc. Pavlína Kovářová

Název katedry a fakulty: Katedra slavistiky, Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Název diplomové práce: Překlad odborného textu z oblasti ruského rodinného práva s překladatelským komentářem

Vedoucí diplomové práce: doc. PhDr. Zdeňka Vychodilová, CSc.

Počet stran (bez příloh): 119

Počet znaků (bez příloh): 258 569

Počet příloh: 2

Počet titulů použité literatury: 47

Klíčová slova: stylistika, funkční styly, odborný styl, teorie překladu, překlad, funkčně-ekvivalentní překlad, koherence a koheze, intertextovost, ruské rodinné právo, rodinná politika, překladatelské transformace, lexikální rovina jazyka, morfologická rovina jazyka, syntaktická rovina jazyka

Charakteristika diplomové práce:

Cílem této práce bylo vytvoření kvalitního funkčně-ekvivalentního překladu ruského textu z oblasti ruského rodinného práva a rodinné politiky do českého jazyka. Dalším cílem bylo prozkoumání jazyka nového odborného odvětví, jehož vznik je spojen s novým rozvrstvením ruské sociální politiky. Součástí práce rovněž bylo vytvoření překladatelského komentáře a rusko-českého překladového glosáře aktuální odborné terminologie z oblasti rodinného práva a rodinné politiky. Práce je rozdělena do sedmi hlavních kapitol. Nejprve je pozornost věnována stylistice, problematice funkčních stylů, základní charakteristice odborného stylu, jelikož text zvolený k překladu k tomuto stylu náleží. Další kapitoly se věnují základním specifikům teorie překladu a specifikům, kterými se odborný překlad odlišuje od problematiky uměleckého překladu, či vymezení základních pojmů z oblasti, o níž se pojednává v překládaných a analyzovaných textech. Podstatná část této práce je zaměřena na analýzu překládaného textu, kdy je v porovnávacím teoreticko-praktickém plánu z pohledu kompozice, překladatelských transformací, lexikologie, morfologie a syntaxe vytvořen překladatelský komentář.

ABSTRACT

First name and surname of the author: Bc. Pavlína Kovářová

Name of the department and the Faculty: Department of Slavonic Studies,
Philosophical Faculty, Palacký University Olomouc

Name of the Diploma Thesis: Translation of specialized texts in the field of family law
with a commentary

Diploma Thesis supervisor: doc. PhDr. Zdeňka Vychodilová, CSc.

Number of pages (without supplements): 119

Number of signs (without supplements): 258 569

Number of supplements: 2

Number of titles of the used literature: 47

Key words: stylistics, functional styles, scientific style, translation studies, functional equivalence, coherence and cohesion, intertext, family law, family policy, translational transformations, lexical and morphological planes of the language, syntax

Characterisation of the Diploma Thesis:

The aim of this diploma thesis was to create a high quality and equivalent translation of Russian specialized texts from the field of family law and family policy into the Czech language. Another aim was to study the language of the new sector of Russian politics which has been based on the new stratification of Russian social policy. The diploma thesis also includes the creation of a translation commentary and Russian-Czech glossary of topical terminology. The thesis is divided into seven main chapters. In the first chapters the attention is paid to stylistics, functional style issues, basic characteristics of scientific style as the text chosen for translation belongs to that style. The next chapters deal with the basic specifics of the theory of translation and the specifics which distinguish artistic translation and translation of scientific texts. Besides that the chapters define key concepts of the topics discussed in translated and analyzed texts. The essential part of the thesis is focused on the analysis of translated texts from the point of view of composition, translational transformations, lexicology, morphology and syntax. On the basis of this analysis the translation commentary and glossary were created.